

POLIROM
eseu

Robert
GUILLAIN

Gheșele



eseuri & confesiuni

Robert Guillain, *Les Geishas ou le monde des fleurs et des saules*

© Arléa 1988

© 2014 by Editura POLIROM, pentru ediția
în limba română

Această carte este protejată prin copyright. Reproducerea integrală sau parțială, multiplicarea prin orice mijloace și sub orice formă, cum ar fi xeroxarea, scanarea, transpunerea în format electronic sau audio, punerea la dispoziția publică, inclusiv prin internet sau prin rețele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informațiilor, cu scop comercial sau gratuit, precum și alte fapte similare săvârșite fără permisiunea scrisă a deținătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislației cu privire la protecția proprietății intelectuale și se pedepsesc penal și/sau civil în conformitate cu legile în vigoare.

Pe copertă: Hashiguchi Goyō (1880-1921), *Femeie colorându-și buzele* (1920)

www.polirom.ro

Editura POLIROM

Iași, B-dul Carol I nr. 4; P.O. BOX 266, 700506
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53, C.P. 15-728

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României:

GUILLAIN, ROBERT

Gheșele / Robert Guillain; trad.: Ioan Bița. – Iași:
Polirom, 2014

ISBN print: 978-973-46-4188-8

ISBN ePub: 978-973-46-4510-7

ISBN PDF: 978-973-46-4511-4

I. Bița, Ioan (trad.)

396(520)

Printed in ROMANIA

Robert
GUILLAIN
Gheișele

Traducere de Ioan Bița

POLIROM
2014

ROBERT GUILLAIN (1908-1998), jurnalist francez, autor al mai multor cărți despre Japonia. Trimis de actuala agenție France-Presse în Japonia în 1938, după atacul de la Pearl Harbor nu a mai putut reveni în Franța decât în 1946, pentru ca apoi să-și petreacă mare parte a vieții tot în Asia. A mai publicat *Japon troisième grand* (1969), *Orient Extrême* (1986), *J'ai vu brûler Tokyo* (1990), *Aventure Japon* (1998).

Cuvânt înainte

O paradă strălucitoare de veșminte femeiești, venite parcă din alte vremuri, o lume tainică de lux și de iubire, un loc și un mod de viață asemănătoare celor prezente în stampele japoneze vechi, o întreagă cultură orientală pe care, vreme de trei veacuri, Occidentul nu putuse decât să o ghicească de departe și care nu făcea decât să-l fascineze încă și mai mult, iată ce mi-a oferit destinul să cunosc îndeaproape ani de-a rândul. Și totul într-o vreme în care aceeași Japonie, desfășurând forțe armate printre cele mai performante, mai violente și mai de temut din întreaga lume, purta război cu o țară precum China, în Asia și pe toată întinderea Pacificului! Ciudată dualitate!

Urmează o a doua perioadă pe care am trăit-o pe aceste meleaguri: este vorba de a doua jumătate a acestui secol XX, când Țara Soarelui-Răsare, revenindu-și de pe urma cumplitei înfrângeri, își împlinește deja binecunoscutul miracol economic. Devine a doua putere a lumii grație industriei și se avântă, într-o a treia etapă, în a fabrica și chiar a inventa minuni ale tehnicii dintre cele mai revoluționare din vremea noastră, la granița dintre milenii. Ei bine! Ochii mei au văzut, în locuri binecuvântate de sărbătoare a femeii,

reînvierea plăcerilor în jurul acelor frumuseți cu mâneci lungi de mătase, dar și Japonia florilor și sălciilor, adică lumea fantasmagorică a gheșelor, continuând să ființeze veselă și vie într-o Japonie a calculatoarelor. Stăm și ne întrebăm: până când va mai fi posibilă o asemenea dedublare?

Până una-alta, trăind acolo în ambele epoci, am vrut să nu las să se șteargă imaginile și experiențele trăite. Desigur, nu trebuie exagerat locul ocupat de această lume aparte în societatea niponă. Doar că am vrut să arăt că nu-i vorba nicidecum de o prezență marginală. Printr-o practică asiduă a meseriei mele de ziarist, fără a fi fost, credeți-mă, unul superficial, am văzut suficient cât să pot scrie o carte despre această lume doar prin mijlocirea amintirilor și a câtorva note.

Pe de altă parte, nu am vrut ca această carte să fie o anchetă sociologică, ci să devină, ca un tablou, martora unei lumi extraordinar de vii, uneori derutantă, însă întotdeauna strălucitoare și plină de farmec. Și încă o mărturisire: să ne ferim a judeca! Dacă moravurile descrise pot avea, uneori, aspecte „șocante”, să ne întrebăm mai degrabă dacă ele sunt mai șocante decât imaginea pe care o oferim noi înșine cu acea „permisivitate” care a modificat atât de profund în cazul nostru, al europenilor, relațiile dintre sexe.

R.G.

P.S. Chiar dacă, în general, am păstrat numele reale pentru a desemna persoane și locuri, am găsit de cuviință să le schimb în unele cazuri.

Gheișa și luptătorul de sumo

Era pe undeva, pe înălțimile dealului Kagurasaka, dincolo de un fost șanț de apărare din Edo, un micuț restaurant. O *toriya*, cum este el numit, adică unul unde se serveau frigărui de pasăre: pui, păsăret de curte de tot felul, prepelițe, păsărele prinse-n laț pe munte etc. Era, de fapt, un bistrrou, și mai puțin un restaurant; saké-ul (vin pe bază de orez) curgea din belșug, iar locul era într-adevăr minuscule. Puteau fi serviți șase-șapte clienți cel mult, cocoțați pe taburete, de-a lungul unei tejghele de lemn alb, nevopsit. Undeva, în spate, atracțiile principale: un fost luptător de sumo și o fostă gheișă, consoarta sa. Prima mea gheișă! Vreau să spun, prima ce-mi fusese dat să o întâlnesc, și într-un loc unde se afla chiar inima acestei bresle: Kagurasaka, pe atunci, dar și azi, un cartier al gheișelor.

Fostul luptător de sumo, patron al micului restaurant, încă tânăr, își păstrase, firește, părul aranjat tradițional: adus în față, deasupra capului ras, cam cum arăta un samurai

pe vremuri. Sub portretul său în alb-negru, o fotografie făcută cu câțiva ani înainte, se deda, agil, unei noi ocupații, care nu mai era aceea de a „deplasa” nu știu ce matahală de o sută și treizeci de kilograme, ci de a manipula delicat cele câteva frigărui pe care le avea sub priviri, rând pe rând muiate într-un sos de soia al cărui secret îl știa doar el și fripte deasupra unui jăratîc pe care-l întreținea cu un evantai aflat într-o continuă mișcare în mâna stîngă. Ea, fosta gheishă, în genunchi, demnă, în spatele tejghelei, avea părul strîns în coc, ca pe vremuri, și încălzea, într-o oală de aramă roșie, bine curățată, ceșcuțele de saké, câte nouă de fiecare dată, înșiruindu-le apoi în fața clienților. Aceștia le păstrau pe toate strânse pentru a se lăuda cu cât băuseră, alegându-și, astfel, campionul. Oarecum provincială după cum arăta, în kimonoul ei de vară ori de iarnă, știa să se fardeze și să se îmbrace cu gust și discreție. Kimonoul este un veșmînt care dezvăluie cu strictețe vârsta celei care îl poartă, iar al său îi dădea vreo 50 de ani. Fostul luptător de sumo, de obicei purtând un *yukata* din bumbac albastru, era încă chipeș, iar burta-i era prinsă într-o centură solidă, dar fără exagerările majorității colegilor săi încă în activitate. Se mișca, uneori, prin restaurant cu acea încetineală maiestuoasă de fost campion. Cât despre fosta gheishă, aceasta își juca rolul cu o gingășie uneori afectată, dar și cu alte gesturi specifice unei foste gheíše. Cuplurile formate din gheíše și luptători de sumo sunt clasice; împreună, cei doi păreau că sunt pe o scenă

pentru a interpreta o așa-zisă piesă serioasă, până în momentul în care izbucneau în schimburi comice și zgomotoase de replici, la care participau toți clienții, inclusiv femeile. Adesea, numărai pe taburete, printre mantalele închise la culoare ale clienților, și două-trei kimonouri de mătase în toate culorile pământului, cele ale unor gheișe sau ucenice gheișe ieșite pentru un moment din saloanele de ceai dimprejur. Această dugheană de luptător de sumo mai avea un vino-ncoace: era și un loc de rendez-vous, un adevărat cuib al acestor păsărele de alt gen, și ele „comestibile”, după cum se spunea glumind: gheișele din cartier. Între două „desemnări”, adică două mese de seară sau recepții, la care erau mobilizate pentru a-i delecta pe domni cu prezența lor gingașă, ele se strecurau în acest bistrrou pentru a mânca la repezeală câteva frigărui de ficat sau de aripioare. Le era foame și veneau, sărăcuțele, aici pentru a încălca norma după care, la mesele de seară, toată lumea mănâncă, mai puțin ele, care nu fac altceva decât să servească saké, urmând să mănânce de-abia la miezul nopții, când totul se sfârșește.

Fusesem introdus la *Sumodori* – numele acestui restaurant, în fapt un joc de cuvinte ce combina luptătorul de sumo și cuvântul „pasăre” – de un vechi client al casei, domnul Bonmarchand, o figură populară în grupul nostru, al francezilor. Era cunoscut în toată Japonia chiar, pe care o străbătea adesea, ca rezident cu state vechi, simpatic și foarte

bine pus la punct cu tot ce se întâmpla aici. Era un funcționar numit și azi, așa cum se obișnuia și pe timpul lui Pierre Loti, „literatul” ambasadei, de fapt consul, dar și interpret totodată. Foarte bun cunoscător al japonezei, un adevărat savant în domeniu, vorbea această limbă impecabil – chiar cu inflexiuni elegante și desuete de început de secol XX, lucruri ce stârneau adesea un surâs în colțul gurii. Dar nu era totul: mai vorbea mongola, chineza, coreeana și alte câteva limbi din regiune și, în plus, știa câte-n lună și-n stele despre Japonia și Tokyo. Și mai avea două calități: era foarte modest și de neoprit în a-și povesti tinerețea, într-o vreme când, într-o Japonie încă ușor credulă, tinerii care-l ascultau se dovedeau a fi pe cât de naivi, pe atât de pitorești. Bonmarchand era ultimul eșantion al unei specii dispărute, într-o epocă nouă, în care cel venit din Occident, străinul, mai ales dacă era vreun oficial, aducea cu sine lumea lui, necunoscând însă nimic altceva despre Japonia decât strictul necesar. Ca atare, sfaturile și poveștile „moșului” Bonmarchand, așa cum îl numeam noi pe atunci, prindeau foarte bine unui nou-venit ca mine care, dimpotrivă, era nerăbdător să exploreze aspectele secrete ale Japoniei originale, mult mai interesante, în ochii mei, decât cele ale unei Japonii în curs de occidentalizare. „Ce este o gheișă?”, spunea Bonmarchand. „Este cea care, într-o țară unde soțiile nu au dreptul să râdă, se ocupă, cu desăvârșit profesionalism, de buna dispoziție a domnilor, dar în special de cea a onorabililor vizitatori cu mulți dolari.”

Într-adevăr, nu aş fi putut să sper să mi se ofere un teren mai bun pentru a mă iniția decât Kagurasaka. Pe costişele unui deal – Kagurasaka însemnând, de fapt, „panta *Dan-sului sacru din templu*” – se afla o micuță lume japoneză autentică, vie, fără pretenții, departe de ochii turiștilor și ai străinilor, foarte puțin atinsă de lumea modernă din exterior. Dacă această lume a rămas așa, intactă, este în parte grație străzilor întortocheate și strâmte păstrate, improprii deplasărilor cu mașina. În unele locuri, păreau adevărate labirinturi: mai ales aici locuiau gheișele. Comparat cu unul similar din Tokyo, cartierul lor era modest și liniștit, prielnic, fără a fi invadat pe timpul nopții de limuzine de lux și de ocupanții lor de rang înalt. Pe aleile sale labirintice nu se putea umbla decât pe jos sau uneori cu *ricșă*, dacă vremea era a ploaie. Până și strada cu magazine, care urca dealul de la poalele înconjurate cu șanțuri de apă până la micul templu de sus, era interzisă mașinilor începând cu apusul. Ca prin farmec, astfel, ea devenea, printre numeroasele prăvălii care-și aprindeau vitrinele, sub lampioane și luna strălucind pe cer, un binecuvântat loc de plimbare nocturnă. Cum universitățile erau numeroase de jur împrejur, Kagurasaka devenea punctul de întâlnire iubit de studenți. Găseai aici, în număr mare, tot felul de fete: studente, servitoare, femei la locul lor și o puzderie de vânzătoare ce umpleau magazinele din cartier. Și totuși, fetele nu se amestecau cu băieții.

Pe atunci, regimul militarist și polițienesc veghea cu strictețe la separarea sexelor. Urcând și coborând panta, oamenii se întâlneau, mergeau unii după alții îmbrâncindu-se ușor și adresându-și chiar glume nesărate; însă băieții, câte trei sau patru împreună, păstrau distanța față de rochiile vapoaroase ori mătăsoase ale fetelor, fără a îndrăzni să le adreseze nici cel mai mic cuvânt. Și, dacă li se întâmpla să zărească kimonourile unor gheise, adevărat buchet de culori strălucitoare, luând-o pe vreo străduță, era de negândit, pentru acești băieți, să se apropie de ele sau să le urmărească. Zburau prea sus pentru ei, mai ales din punct de vedere financiar. Lumea gheiselor le era inaccesibilă.

În ceea ce mă privește, restaurantul fostului luptător de sumo, al cărei obișnuit deveneam de la o zi la alta, îmi oferea un loc propice de pornire, un adevărat punct strategic pentru a observa cartierul și toată lumea lui pestriță. Înainte de a merge să savurez câteva frigărui de rață sau de aripioare de pui, mă pierdeam pe acele străduțe întortocheate ce căptușeau dealul. Labirintul nu era foarte întins, însă mi-a trebuit ceva vreme să-i cunosc toate ungherele, surprizele ce apăreau la tot pasul și decorul mereu schimbător. Coborai abrupt nenumărate trepte, iar străduța era croită în unghiuri drepte, ducând spre o fundătură unde niște pini, delicat profilați, depășeau un zid, unul de lemn, zugrăvit sobru în negru, ca într-un decor de *kabuki*; te întorceai, o luai pe o altă străduță, plină de prăvălii, dincolo de o scară însuflețită de

lumea ce mișuna pe acolo și, în sfârșit, ajungeai pe altele, strâmte și tăcute. Te găseai, astfel, într-un fel de sat elegant și liniștit, cu totul diferit de capitala mercantilă și pulsând de industria din împrejurimi. Dacă Tokyo era, chiar înainte de război, un amalgam arhitectural, în care dominau cimentul, tabla și betonul, aici puteai găsi un cartier care, grație providenței, era alcătuit din case în stil tradițional: țigle grele argintate, structuri de lemn închis la culoare, neprelucrat, uși mari – niște ferestre, de fapt –, balcoane și galerii adăpostite de streșini generoase, ferestre de hârtie albă, grădini închise într-un spațiu strâmt. Aceste case îmi creau o bizară senzație de ispită amestecată cu mister. Fațada lor mă îmbia să intru – o cărăruie de nisip și pietricele albe, bambus verde, o adevărată armătură de ramuri împletite și un lampion de hârtie care lăsa să se întrevadă numele locului, al restaurantului ori al salonului de ceai. Însă nici un trecător nu ar fi avut dreptul să facă să gliseze gardul din șipci de lemn strânse unele în altele. De-abia dacă aveai norocul să zărești, între două ferestre de hârtie (*shoji*), rămase întredeschise, un spațiu cu niște rogojini aurii, unde puteai desluși, pe neașteptate, kimonoul strălucitor și fața pudrată ale vreunei dansatoare. Un alt mister: zidurile negre care împrejmuiau grădinile strâmte, sau un altul, tăcuta ricșă care se oprea, în dreptul unui prag plin cu flori, doar cât, fulgurant, o frumoasă fată să sară din ea și să intre în casă. În aceeași clipă, o servitoare foarte tânără, o copilă de abia vreo treisprezece ani, se fofila din clădire,

ca un șoricel, cu un ditamai nodul de mătase în jurul taliei sale fine: aș fi vrut să o opresc, dar deja o luase la fugă, cu părul prins într-un coc caraghios; auzeam îndepărtându-se, *kara-koro*, zgomotul făcut de sandalele sale de lemn, pe dalele imperfect așezate și pe scările de piatră. Seara, vedeai apărând, totuși, pe străzi ceva mai largi, dincolo de panta principală a dealului, câteva mașini mari, negre, care înaintau în tăcere pentru a se opri într-unul din rarele locuri de parcare. Nu mai puțin discret coborau acea pantă bărbați în negru, înghițiți de nu știu ce salon de ceai din împrejurimi. Trecând din nou pe acolo, după două-trei ore, când ieșeam de la *Sumodori*, auzeam cântecele gheișelor,acompaniate nostalgic de *shamisen*, o chitară cu trei coarde.

Expresia „cartierul gheișelor” nu desemnează, desigur, un cartier locuit doar de gheișe, cu atât mai puțin unul închis ori rezervat. Cartiere din acestea, închise, Tokyo avea nemănumărate. În schimb, un cartier al gheișelor era unul aproape obișnuit, cu singura deosebire că în el erau multe gheișe. Oricine putea locui acolo, orice persoană onorabilă, învecinarea cu gheișele neexcluzând prezența orășenilor obișnuiți care, oricum, erau majoritari. Așa se întâmpla în Shimbashi sau Akasaka, cartiere de gheișe și mai cunoscute, care erau și zone comerciale foarte frecventate. Acestea fiind spuse, este sigur că un cartier de gheișe nu era, totuși, perfect la fel cu celelalte. În jurul acestor persoane gravitau multiple meserii, ocupații meșteșugărești, prăvălii

pe care nu le găseai ușor în altă parte, cel puțin nu atât de numeroase, atât de grupate. Hălăduind prin Kagurasaka, puteai admira, de exemplu, bazarul de încălțări tradiționale, adică acele sandale purtate împreună cu kimonoul, cu degetul mare despărțit de celelalte, într-o mulțime de modele și de un lux copleșitor. În aceleași prăvălii aflai și mulțimea înflorată de umbrelute de hârtie, lăcuite la exterior și cu textură de bambus extraordinar de delicată pe interior: unele erau țărănești, mai lipsite de finețe, cele mai multe însă erau delicate, ușoare și te costau un pumn de bani. Prăvălia cu instrumente muzicale a cartierului adăpostea în vitrină tot felul de instrumente tradiționale: *shamisen*-ul, chitara cu trei coarde, nenumărate modele de flaut, printre care și puternicul *shakuhachi* din bambus, *koto*, harpa lungă și orizontală, tobele pentru dans ori teatru, și-apoi bizarul *sho*, un fel de orgă mică de mână din bambus, folosit în vechea muzică de la curte, *gagaku*. În alt loc, mai prozaic, dădeai peste o prăvălie de *tabi*, șosete de pânză albă pe care croitorul le face la comandă, pe piciorul dezgolit al clienței sale, foarte ajustate, având și ele degetul mare despărțit de celelalte. În sfârșit, prăvăliile cu lenjerie de pat în care, pe rogojini aurite, stăteau, vrafuri-vrafuri, minunatele *futon*, saltele și cuverturi ușoare de pat din mătăsuri în culori strălucitoare, sau elegantele pernuțe din satin care servesc japonezilor drept scaune. M-aș opri aici cu o listă pe care aș putea-o continua; așadar, nu voi mai vorbi de fascinatele prăvălii de kimonouri din mii de mătăsuri diverse, nici de țesători ori de vopsitori,

nici de prăvăliile cu oale ori cu lacuri, nici de negustorii de ceai, al căror magazin, la rândul lui, înmiresma o întreagă străduță când puneau pe foc ceai verde.

Pe una din străduțele din Kagurasaka, într-o seară de vară, pe la ora șase, am văzut, poate, cel mai încântător spectacol din timpul sederii mele la Tokyo, în acea perioadă dinainte de război, încă bogată în momente fericite. Era, mai bine spus, pe o străduță înfundată, curățică, pe care încă nu o cunoșteam și pe care înaintam cu grijă, printre casele cu fațade împodobite cu ghivece de flori. De vreme ce era tare cald, fuseseră date deoparte toate fragilele „ziduri” de prin case, iar locuința din fund, de exemplu, era complet oferită privirilor noastre. Chiar pe marginea străzii, la trei metri în fața mea, pe niște rogojini înălțate asemenea unei scene strălucitoare, erau trei gheșe mici, foarte tinere, în genunchi, pe care le vedeam din profil, gătindu-se. Cu acea liniștită nevinovăție specifică nopților calde din Japonia, neluându-i în seamă pe eventualii trecători, își dăduseră jos hainele de pe ele și se pregăteau, în fața oglinzilor, pentru ieșirea de seară. Ca trei bujori minunați de mătase de-un roșu aprins, rotunzi în jurul frumuseții lor zvelte, le puteai zări atât pântecul dezgolit, cât și sânii perfecți, totul oferit celor trei oglinzi din fața lor. Deasupra corpurilor arcuite, netede, aurii, brațele dezgolite și degetele măiestre dansau parcă grațios în jurul părului lor, ce părea dat cu lac strălucitor. Un tovarăș de plimbare de-al meu, pe

care îl conduceam în astfel de locuri și care mergea în urma mea la o oarecare distanță, a scos niște sunete, nenorocitul: în buna tradiție franceză, a lăsat să-i scape câteva exclamații ce-i trădau surpriza. Ca prin farmec, în pocnetul sec al paravanelor reinstalate, ca într-un basm, au dispărut, asemenea unui stol de păsărele înfricoșate, prin fața unei matroane cu mutră de vrăjitoare, care, printr-o ușă întredeschisă, ne întreba acru ce căutam acolo, pe acea străduță cufundată în umbră.

În restaurantul omului meu, totuși, lucrurile mergeau unse; și astfel, nu am fost deloc surprins să văd într-o bună zi sosind ca ajutor de nădejde un al treilea personaj, o tânără încântătoare ce răspundea la numele de Sumi. La început am crezut că era o servitoare, dar am înțeles la timp că avea acolo un cu totul alt statut: era fiica patronilor, moștenitoare deci a domnului Sumo și a doamnei Gheișă; aceștia nu îmi vorbiseră niciodată de ea și, la prima vedere, părea să-și fi terminat studiile la vreo școală din acea provincie. Chiar dacă, pentru o vreme, își luase în serios și cu bucurie partea ei de treabă, îmbrăcată cu kimonoul ei ieftin din bumbac, presărat cu flori indigo pe un fond alb, aveam să aflăm în curând că era destinată, la rândul ei, carierei de gheișă. Studia *shamisen* cu ardoare la etajul de deasupra, iar perdeaua de pânză înflorată din fundul prăvăliei se întredeschidea uneori când apărea când cobora la lecție sau când se întorcea,

ducându-și instrumentul cu trei coarde făurit din piele de pisică de un alb ce-ți lua ochii. La întoarcere, o auzai urcând la etaj să-și așeze la loc instrumentul, după care cobora pentru a lua o cină frugală în spatele tejghelei și-apoi iar urca să exerseze, ciupind din coarde cu un solz de fildeș și repetând de zece ori aceeași melodie.

Curios, la un moment dat, a avut loc o subtilă schimbare în felul de a se purta al doamnei Sumo în ceea ce mă privește. Își așeza fata aproape de mine, la tejghea, și o invita să-mi umple ceșcuțele cu saké pe măsură ce le goleam. Tânăra veghea la bogăția și la excelența meniului pe care mi-l pregătea tatăl ei, știind că-mi plac, de exemplu, copănelele de pui fripte cu *shoyu* (sos de soia), ciupercile închise la culoare cu lămâie, pe nume *skiütake*, primii muguri de sparanghel verde, ușor copti pe jăratec. Din când în când, o rugam pe doamna Sumo să-mi vorbească despre alte localuri din cartier, trădându-mi astfel curiozitatea de a le putea diferenția; de exemplu, simplele bodegi, saloanele de ceai, dar și localurile numite *machiai*. Le amestecam, de altfel, numele după cum îmi venea, rătăcindu-mă pe teritoriul unui întreg vocabular: *chaya*, *machiai*, *ryotei*, *geishaya*, *yathiki*, *yadoya* etc. – o harababură în care ignoranța mea stârnea ilaritate.

Dar iată că într-o seară, răspunzând cererilor mele trecute, doamna Sumo a luat hotărârea să-mi arate câteva străduțe din jur. Un *gaijin* (străin) obișnuit ajungea cu greu să facă diferența între toate aceste case. Știa, în general, să recunoască locurile unde se

bea saké și bere, numite *nomiya* și adesea recunoscute după un lampion roșu în formă de cilindru; dar și *sushiya* cu chifteluțe de pește crud ori *tempura* cu gogoșele de pește crud. Dar ce trebuia să înveți să recunoști erau *geishaya* sau *okiya*, locurile unde stăteau gheișele, *machiai*, dar și *ryotei*, restaurante șic, tot atâtea locuri de rendez-vous, ori *chaya*, salonul de ceai, unde mâncarea este adusă din altă parte. În nici unul din aceste localuri nu era posibil să fii admis fără a fi fost prezentat și recomandat, la fel cum se procedază în orice club exclusivist.

Cu altă ocazie, doamna Sumo s-a hotărât să mă introducă într-un *machiai* mic și elegant. Era în puterea zilei, și am aflat cu mare interes că, într-un loc ca acesta, clientul casei putea să nu fie obligat să ia masa ori să rămână peste noapte. Putea veni aici pur și simplu pentru a lucra singur, pentru a întâlni parteneri de afaceri sau prieteni cărora să le ofere de băut, pentru a visa bând ceai, pentru a scrie sau a se odihni preț de câteva ceasuri în liniște. Pe scurt, se simțea ca la el acasă, într-un decor rafinat, aproape gol, așa cum le place japonezilor, înconjurat de obiecte puține, dar de un gust perfect și servit de un personal discret și stilat, în general câteva femei de vârstă mijlocie și de o politețe desăvârșită.

Oare unde dorea doamna Sumo să ajungă cu astfel de plimbări și de introduceri în această lume? Niciodată nu am știut-o clar. Într-o seară, după ce cinasem la *Sumodori* cu

prietenul meu Machida, un arhitect, această femeie minunată ne-a propus să mergem, în compania unei foste gheise cu ochelari, una din vecinele sale, pe niște străzi pe care nu le cunoșteam, ca să ajungem, în cele din urmă, într-un nou și frumos *machiai*. Surpriză! Sumi, fata ei, în kimono roz cu centură (*obi*) brodată, ne aștepta în compania unei tinere cântărețe nu foarte drăguțe, pentru a ne face să petrecem o seară plină de muzică și stropită cu alcool din belșug, a cărei notă de plată ne-a usturat la buzunare. Altă dată, Doamna m-a însoțit, după cina obișnuită, într-o cu totul altă direcție, unde, din nou, fiica sa cânta la *shamisen*. La un moment dat, fata, golind ceva ceșcuțe de saké, a dansat cu mine în sunetul unor tangouri și foxuri ascultate la gramofon, timp în care devenea deosebit de tandră; dar, cum ora era deja târzie, iar noi o luaserăm la vale cu băutura, stăpâna localului, *okamisan*, ne-a pus în vedere fără menajamente că era momentul să plecăm pe unde veniserăm.

Mă simțeam din ce în ce mai mult înconjurat de un complot sentimental și mă și imaginam, în glumă, ginerele unui fost luptător de sumo și al unei foste gheise! Amândoi erau îngrijorați, de altfel, pentru mine, din cauza situației internaționale din ce în ce mai tensionate, atât din Asia, cât și din Europa, iar eu le dădeam a înțelege că mă voi întoarce în țara mea. Era în luna august 1939 și căldura în Tokyo era de nesuportat: micuța Sumi se arăta copleșită de o astfel de vreme toridă. Avea un lucru rar întâlnit în Japonia,

un șezlong; se instala în el, seara, pe străduță, sub firma părinților ei, *Sumodori*. Venind să iei cina, o vedeai întinsă, foarte sumar îmbrăcată, cu brațele și picioarele dezgolite, într-un ungher întunecos. Spunea că e bolnavă și, spre dezaprobarea vizibilă a vecinilor, oarecum scandalizați, flecăream ceva vreme cu ea înainte de a lua cina. De fapt, suferea într-adevăr și avea momente când era cuprinsă de slăbiciune. Avea febră și nu se mai ducea la lecții. Și iată că într-o zi o vecină mi-a strecurat în ureche, discret: „În fiecare zi, domnișoara merge la spital... Are tuberculoză...” Pe vremea aceea, tuberculoza făcea ravagii în Japonia, căci această țară nu cunoștea antibioticele. Tata și mama Sumo vorbeau s-o trimită la munte. În aceeași perioadă se petreceau tot felul de evenimente care mi-au făcut din ce în ce mai rare zilele la rotiserie: războiul din Europa, căderea Parisului și înfrângerea Franței, evenimente ce i-au lăsat pe japonezi cu gura căscată. Nimeni nu mă mai vedea aproape niciodată pe la *Sumodori*, aveam prea multe pe cap la birou.

Însă chiar în zilele ce au urmat căderii Parisului am primit prin poștă o scrisoare manuscrisă de la doamna Sumo, scrisoare a cărei traducere o am și acum, păstrată cu sfințenie. Iat-o:

„V-am văzut fotografia în ziarul *Yomiuri* și am intuit în modul cel mai profund care vă sunt sentimentele. Pe bună dreptate, Germania merită a fi detestată. După cum vedeți, și țara noastră este într-o situație [aluzie la războiul din China, la apropierea războiului

din Pacific și la privațiunile tot mai mari] în care nu ne mai putem trata cum se cuvine onorabilii clienți străini. Ne pare nespus de rău de toate aceste lucruri. Oricât de lipsită de educație aș fi, sunt de-a dreptul consternată de modul brutal în care a fost tratat Parisul. Mă rog să puteți prelungi onorabilul dumneavoastră sejur în Japonia. Doresc mult să vă revăd, dragii mei clienți, pentru a vă putea transmite regretele mele, însă, până una-alta, risc scriindu-vă în felul acesta atât de nepoliticos. Sper să-mi scuzați aceste mângăleli așternute pe hârtie”

Adresată domnilor Guillain și Bonmarchand. Semnată: Sumo Kagurasaka.

De fapt, aveam să mai revăd o dată, poate de două ori simpaticul trio. Într-o bună zi, am găsit localul închis: toți luaseră drumul provinciei natale, unde clima urma să ajute la îngrijirea micuței. Abia după 10 ani, pe când războiul din Coreea mă readusese la Tokyo, le-am dat de urmă. Într-adevăr, prietenii mei de la ziarul *Asahi Shimbun* mi-au comunicat – în hohote de râs – că o gheișă necunoscută făcea tot posibilul să dea peste Guillain-san. Citise ea în ziare că mă întorsesem și telefona în redacție de patru ori pe zi ca să mi se spună să merg la salonul ei de ceai, în Yoshicho, un cartier șic. Era Sumi! A trebuit să se organizeze, după cum era obiceiul, o seară cu gheișe la care mi-am adus și niște prieteni. Cină rafinată, saké din belșug, acorduri, perfecte de astă dată, de

shamisen, o ilustrată semnată de Sumi și de mine pentru bătrânii ei părinți, încă în putere în satul lor, ce mai, o reîntâlnire de zile mari! Însă gheișă care își chema ea însăși clientul în salonul ei de ceai era o lume cu susul în jos, o altă Japonie, cea nouă. Iar gheișă era deja cea de după război, eliberată de MacArthur, despre care, de altfel, vom mai vorbi.

Gheișele pentru străini

În acele momente de început, la Tokyo, înainte de război, nu făcusem decât să fiu cumva la periferia misterelor gheișelor. Dar a venit în sfârșit ziua când mi-am făcut intrarea în cercul lor magic: fusesem invitat la un banchet unde, pentru prima oară, urma să cinez în tovărășia acestor ființe seducătoare. Trebuie că eram un adevărat novice în ale gheișelor pentru a face din asta un eveniment, căci „petrecerile cu gheișe”, așa cum erau ele numite, erau departe de a fi rare, excepționale. Însă, la urma urmelor, satisfacția mea era justificată de faptul că aveam acces la ceea ce stă în centrul vieții acestor domnișoare: banchetul, adică momentul și locul în care acestea ies din lumea lor necunoscută pentru a se expune prin rituri, toalete, rafinement și, eventual, frumusețe. Numele de „petreceri cu gheișe” vine, de fapt, de la anglosaxoni, pentru care o *geisha party* este, printre multe alte ocazii organizate spre a te îmbăta și a fi plin de efuziune și pe care ei le numesc *party*, varietatea exotică prin excelență, sau, după cum spun ei, un *must* pentru un *gaijin* în trecere prin țara Soarelui-Răsare. Această cină cu gheișe este o cină sau un banchet

unde sunt invitate gheişe, iar pentru rezidentul străin care trăieşte în Japonia invitaţiile de acest fel sunt dese. Se plictiseşte repede de ele, îi ajung una sau două, adesea nemaiavând nici un chef de o alta, şi am să vă spun şi de ce.

O dată totuşi, cel puţin, trebuie ca el să fi trăit această aventură a unei cine fără scaune, mobilă, furculiţe, să se fi aşezat pe rogojină pe o pernuţă de mătase şi să fi gustat cu nişte beţişoare greu de mănuit bucăţi de peşte crud, bând saké, acel vin din orez, turnat în ceşcuţe ridicol de mici de nişte creaturi fardate peste măsură. Cât despre japonezi, în ceea ce-i priveşte, participarea la acest ritual este politetea indispensabilă pe care se cred obligaţi să o ofere onorabililor lor oaspeţi de marcă, turişti sau parteneri de afaceri, crezând că astfel îşi răsfată invitaţii. Masa nu se ia niciodată în casă. Ei cred că locuinţa le este prea modestă – de multe ori neavând dreptate – şi soţia, nu tocmai prezentabilă. Nu, cina nu va avea deci loc acasă, ci într-un restaurant de renume, trebuie să fie un moment de gală, un banchet adevărat, iar luxul nu este deplin decât dacă presupune prezenţa costisitoare a acestor persoane foarte râvnite, specialiste patentate – după spusele domnului Bonmarchand – într-ale distracţiei domnilor. Căci, în afară de gheişe, alte femei nu mai sunt prezente, soţiile dispărând din peisaj.

„Cireşi în floare... Fuji-Yama... Gheişe... iată în ce consta, în anii de dinainte de război, imaginea Japoniei în ochii turiştilor care făceau

escală în arhipelag. Și, pe bună dreptate, același clișeu părea să le fie suficient multor rezidenți străini: trăind între ei, exclusiv după moda occidentală, la Tokyo sau în celelalte mari orașe, aceștia manifestau, în majoritatea lor, o ignoranță sau o indiferență superioară față de această țară stranie și față de obiceiurile bizare ale acestui mic popor necunoscut în mijlocul căruia veniseră să trăiască. Japonia însăși era în parte vinovată de această distanță supărătoare. Nu numai că păstrase de pe urma lungii sale izolări la marginea istoriei o mare stângăcie în relațiile publice, când era vorba de a ieși în lume și a-și explica cultura tradițională – până și astăzi mai păstrează astfel de urme –, însă mai găsea ca fiind foarte practic, pe vremea aceea, să scoată la înaintare drăgălășeniile desuete ale Japoniei vechi, pentru a ascunde aspectele deloc zâmbitoare ale Japoniei militariste contemporane și pentru a-i masca rigorile tot mai împovărătoare. Nu era vorba nici de duplicitate, nici de vreo mistificare din partea japonezilor: se agățau astfel cu disperare de câteva spații protejate, în sânul cărora își mai puteau oferi rămășițe din rafinamentul și buna dispoziție de odinioară.

Să nu se creadă cumva, auzindu-se cum povestesc aceste aspecte frivole din viața dusă în Japonia, că în perioada aceea, ca ziarist în Tokyo, m-aș fi distrat în loc să muncesc și că evitam sarcinile meseriei mele sau neplăcerile cauzate de regim, petrecându-mi timpul în saloanele de ceai ori – mai rău – în casele

de rendez-vous care le făceau concurență. Vremurile erau prea grave, iar actualitatea politică și militară nu-mi lăsa, în adevăr, deloc timpul necesar. Cred că am fost un ziarist serios; totuși, când mi se oferea ocazia, după cum am mai spus-o, încercam să cunosc viața lor ascunsă, această a doua viață, căci jumătatea occidentalizată a existenței lor nu era decât o parte, și nu cea mai dezvoltată.

În ziua în care am intrat în restaurantul luxos din cartierul Akasaka unde eram invitat nu a fost așadar prima dată când pătrundeam într-unul din localurile cu circuit închis ale lumii tradiționale. Lăsându-mi pantofii în fața pragului înălțat de la intrare, încălțat apoi cu o pereche de papuci de casă, întâmpinat de un personal care se pierdea în temenele, am înaintat, alături de ceilalți invitați, conduși de mai multe servitoare, spre o odaie din lemn alb, cu rogojini împletite, pereți ușori și ferestre din hârtie (soji). Cunoșteam acest decor, însă aici el era de o altă calitate, admirabilă, începând cu parchetul de chiparos de pe lungile coridoare, alunecos și lin sub picioare precum mătasea. Din nou trebuia să te descălți, de data aceasta de papucii de casă pe care tocmai îi puseseși, pentru a putea pătrunde în sala unde urma să aibă loc banchetul. Era imensă și nobil austeră, fără mobilă ori scaune, decorată doar cu un fel de alcov larg, care afișa o caligrafie verticală, de neînțeles, deasupra unui buchet de stânjenei. Pe rogojinile aurii, înconjurate de o panglică brodată, nu era decât o masă lungă, lăcuită, în jurul căreia se aflau vreo zece pernuțe de mătase violetă, în vreme ce gazda

noastră, în șosete și într-un veston impecabil, de un albastru închis, stătea acolo, în picioare, ca să-și primească invitații, fie strângând mâinile după obiceiul european, fie făcând temenelele tradiționale. Era flancat de patru asociați ori subalterni, al căror mod de a se comporta aproape servil cu el îl asigura cum nu se putea mai bine de vasalitatea lor plină de credință. Cât despre noi, francezii, situația era oarecum similară: consilierul nostru pe probleme comerciale, invitatul vedetă, era însoțit de trei persoane: un bancher, un industriaș și un membru al ambasadei, plus eu, ziaristul, în calitate de unic reprezentant al presei franceze în Japonia.

Gazda noastră, domnul Ishikawa, era un omuleț jovial, chel, la vreo 50 de ani poate, o adevărată figură de japonez pitoresc, care umblase peste tot prin lume, chiar și prin America, și câștigase mulți bani, dar își păstrase vorba frustă și comportamentul oarecum provincial, specific nordului țării. În mod curios, partea franceză și cea japoneză nu se mai întâlniseră până atunci; mai mult, motivul acestei invitații rămânea unul foarte vag în ochii consilierului nostru și ai tuturor invitaților francezi. Probabil că fusese făcută în stil japonez, în scopul de a avea în fața noastră și a Franței un atu, de a ne pune deci în situația de a fi datori față de gazda noastră și de societatea sa comercială, așa că n-ar fi fost mare lucru să-i vezi, curând după aceea, cerându-ne la schimb un serviciu pe care ar fi fost greu să li-l refuzi.

Nici bine nu ne instalaserăm pe pernuțele de culoare violetă, cu picioarele încrucișate, că pereții care închideau fundul camerei s-au și deschis alunecând ușor și patru gheișe s-au prezentat în kimonouri pastelate, la început îngenunchind în prag, apoi înaintând câțiva pași spre gazda noastră, apoi din nou îngenunchind pentru a repeta, toate patru, adânci reverențe în onoarea invitatului vedetă, dar și a umilelor noastre persoane. După care, așezându-se între francezi, puțin mai în spatele lor, înainte ca servitoarele să fi adus primele feluri de mâncare, au început, surâzând parcă continuu, să toarne saké auriu în ceșcuțe de porțelan albastru tradiționale, niște ceșcuțe minuscule, mai mici decât un suport de ouă. Așezate toate patru pe călcâie, aveau pieptănătura tradițională ce le încadra ușor, dar rigid, fețele fardate. Mâncarea ne sosea în tot felul de boluri mici și de lălele ușoare de lac și de porțelan, pe niște platouri lăcuite purtate de servitoare în kimonouri dungate. Gheișele nu participau la cină, rolul lor fiind exclusiv acela de a turna saké, de a turna iar și iar această băutură cu mișcări grațioase ale mânecilor lor lungi; și asta pentru că ceșcuțele erau repede băute, iar regula cerea să fie umplute imediat, chiar dacă erau golite pe jumătate. Eram împinși să bem, saké-ul fiind o băutură foarte înșelătoare: puțin mai alcoolizată decât vinul, servită la nesfârșit în cantități mici, ușor caldută, îi euforizează imediat pe cei ce iau cina, fără

ca totuși să-i îmbete bine – poate doar pe japonezi, care nu țin așa de bine la băutură.

În ceea ce ne privea, aveam de-a face cu un saké cum nu gustaserăm decât rar, parfumat, cu aromă de fructe și, totuși, destul de sec: era chiar acel saké pe care ar trebui să-l oferi unor cunoscători străini – francezi în special –, căci adesea saké-ul mediu de pe mesele japonezilor este plăcut, dar atât, fiind prea lipsit de tărie pentru a fi luat în serios de un occidental, mai ales de un francez.

Petrecerea noastră cu gheişe merita, totuși, un asemenea rafinament? Căci nu era, trebuie să spunem, decât o petrecere pentru *gaijin*, una din cele pe care japonezii le oferă atât de des unor invitați ce habar nu au de obiceiurile Japoniei și, în special, de bunele ei maniere. Cuvântul *gaijin*, foarte des folosit, are de altfel pentru spiritul japonez o nuanță condescendentă, ironică. Majoritatea străinilor nu au acces decât la aceste „petreceri cu gheişe” pentru vizitatori, în timp ce „adevăratele petreceri”, despre care voi vorbi, se petrec fără aceștia. Colonia noastră de francezi era compusă în majoritate din nou-veniți, personaje puse pe farse, care nu se gândeau decât la glume și la picioarele lor prea lungi, pe care nu reușeau să și le strângă sub masa joasă. Se extaziau când nu era cazul și, dimpotrivă, ratau momentele unde tipul acesta de admirație era necesar. Bancherul parizian o lua pe servitoare drept gheişă, iar negustorul vedea în coafura unei *maiko* (gheişa ucenică),

venită să ajute, un adevărat pom de Crăciun, căci i se desprindeau din păr tot felul de ciucuri tradiționali ce semănau cu niște jucării. Toate astea spre deliciul gazdei noastre, care aplauda și râdea zgomotos la glumele de prost-gust ale invitaților săi și la veselie tipic franțuzească.

Din când în când, una sau două gheișe se făceau nevăzute, fiind înlocuite imediat de altele, nou-venite. Acestea își schimbau locul și vecinii după un protocol clar, veghind să ne toarne în pahare atât nouă, cât și japonezilor. Nici una nu stătea mai mult de o oră, căci urmau să servească la încă o întâlnire. În seara aceea, am văzut perindându-se astfel prin fața noastră cel puțin vreo douăsprezece. Dintre ele, doar trei sau patru erau într-adevăr drăguțe. Una dintre ele, cu ochi căprui sub niște pleoape migdalate, înaltă și suplă, cu pielea mai fină decât ceara ori mătasea, ar fi putut fi la noi model, actriță sau vedetă. Multe din ele nu erau tinere, însă toate se distingeau prin grația gesturilor și frumusețea kimonourilor.

La această petrecere a fost servit un pește monumental roz, un *tai*, de fapt o doradă imensă care părea a fi ieșit chiar atunci din apă; însă, văzută de aproape, era tăiată în lamele de *sashimi*, faimosul pește crud japonez. Apoi, dorada fusese măiastru reconstituită în forma sa inițială și înconjurată, în plus, de o grădină de bujori, care, la rândul-le,

se arătau a fi făcuți din bucăți de ridiche uriașe și din coajă de portocală.

La sfârșitul cinei și-au făcut apariția trei gheșe, două bătând în tamburine și una cântând la *shamisen*, și, pe un fond strălucitor de paravane înalte cu pliuri aurii, alte două gheșe dansatoare, în kimonouri cu trenă, ne-au mimat, pe muzica lentă și melancolică, o dramă de altădată. Scenariul nu era deloc vesel, însă era interpretat cu artă: o frumoasă, din gelozie, își ucisese amantul, iar mama sa o sfătuia fierbinte să renunțe să se sinucidă și să meargă mai degrabă într-o mănăstire de maici.

În acel moment, domnul Ishikawa, revenind la lucruri mai vesele, după ce și-a dres zgomotos vocea, a luat cuvântul pentru a ne citi un discurs în franceză, la fel de umflat de laude pe cât îi era fața în urma băuturii, discurs în care a apărut și cuvântul magic, neașteptat, lămurind invitația: *Indochina*. Își dădea arama pe față. Japonezii vizau deja sudul Pacificului. Trebuia să ne așteptăm ca pe viitor gazda noastră, probabil după vreun alt banchet sau alte semne de generozitate, să ajungă să ceară ambasadei noastre niște vize pentru nu știu ce misiune de afaceri pe-acolo, favoruri și recomandări. Lucru care s-a și întâmplat după câteva zile.

A fost o vreme, înainte ca situația internațională să se fi deteriorat foarte mult, când, în ciuda atmosferei tot mai severe a regimului

militarist, „petrecerile cu gheișe” erau totuși frecvente. Ele figurau aproape întotdeauna în programul pasagerilor ce debarcau de pe pacheboturi, în tranzit spre America, dar și al pasagerilor americani aflați în vizită; Pearl Harbor era încă departe. Îmi aduc aminte de un broker din New York care nu le avea deloc la inimă. La barul hotelului Imperial, numit și – sursă de nesfârșite glume – Tei-koku Hotel, loc de întâlnire pentru străini de la ora șase seara în sus, broker-ul nostru se plângea cu un umor feroce de toate cinele cu gheișe la care fusese obligat să participe de-a lungul turneului său în principalele orașe ale țării: „Bucătăria japoneză e, poate, delicioasă pentru cine iubește așa ceva, mie însă îmi face rău la genunchi. Picioarele mele sunt chinuite. Și apoi, fetele, cel mai adesea, nu sunt nici tinere, nici drăguțe, din punctul nostru de vedere. La urma urmei, cine se distrează de pe urma acestor lucruri? Japonezii, bineînțeles, nu noi. Își închipuie că ne fac nu știu ce plăcere, când noi, de fapt, am prefera un *steak dinner*, la care nu am sta patru ore fără să vorbim de afaceri. Pe deasupra, bărbații vorbesc o engleză de baltă, iar gheișele nu înțeleg un cuvânt. Rezultatul: în lipsa altor mijloace de a ne face înțeleși, ne terminăm seara comic, în patru labe pe niște rogojini, cu toții, maimuțărind tot felul de jocuri!”

Este un lucru bine știut că, în lipsa unui limbaj comun, discuția are mici șanse să continue între străini și japonezi și că masa

se termină cel mai adesea printr-o demonstrație făcută de aceste tinere sau mai puțin tinere a tuturor șmecheriilor și jocurilor de societate al căror secret îl știu ele. Sunt inepuizabile, în special în miile de jocuri-divertisment pe care le interpretează abil, folosindu-se de chibrituri, eșarfe, bețișoare de mâncat orez, farfurioare, monede, ace de păr, sfori, zaruri, hârtie de mătase, bucățele de zahăr. Fac adevărate minuni manipulând toate astea. Și totul în hohotele de râs al căror ton îl dau domnii care le invită. Acești președinți-directori generali (P.D.G.) japonezi mai au, la cei șaizeci și ceva de ani ai lor, o ingenuitate pe care omologii lor de la noi au pierdut-o aproape cu totul: acestora, oameni duri, nu le vine deloc greu să se întoarcă în copilărie, și zic acest lucru ca pe un compliment.

Se întâmplă totuși ca o gheishă, din rațiuni ce țin de meseria ei, să fi învățat engleza. Este aceeași regulă pe care și-o impun și cele dintr-un anumit cartier care speră astfel să atragă turiști; acest lucru le-a adus, se pare, porecla, ușor ironică în gura celorlalte, de *international geishas*. Un ziarist de la *Chicago Tribune* se rătăcise într-o zi pe acolo și, la întoarcere, nu-și mai putea stăpâni hohotele de râs în legătură cu unele declarații pe care i le făcuse o tânără gheishă foarte pe gustul lui. Urmase, spunea aceasta, cursuri de engleză și învățase chiar și câteva formule-tip rudimentare de umor englezesc. Cum americanul stătea ghemuit între două gheise care

se întreceau în a-l distra, aceasta îi spusese ca să-l amuze: „*You are a thorn between two roses*” („Sunteți ca un spin între doi trandafiri”). Aceeași gheșă îi explica cum se făceau celebrele saltele japoneze din paie (*tatami*) și cum trebuia să le schimbi mereu suprafața din paie împletite, pentru că se uza repede. Și adăuga: „*Wife and tatami, the newer, the better!*” („Soția și salteaua, cu cât sunt mai noi, cu atât mai bine!”). În schimb, nu găsisese deloc amuzantă privirea ce-i fusese aruncată când își văzuse respinse cele mai mici încercări de a se apropia intim de ea și eforturile prea nerăbdătoare pentru contacte mai îndrăznețe. „Știți ce mi s-a răspuns?”, spunea acesta cu o decepție plină de umor în glas, dar și cu indignare: „*Touching the merchandise is prohibited! Looking only allowed!*» («E interzis să atingi marfa! O poți doar privi!»). Și eu care credeam că o cină cu gheșe trebuia să se lase cu prelungiri din cele mai toride, eu care mă așteptasem să gust din deliciile amorului nipon! În loc de toate astea, am fost politicos conduși la taxi pentru a ne reîntoarce la hotel. Vreți să aflați adevărul? Un banchet cu niște gheșe e la fel de plin de erotism ca o cină luată la Armata Salvării!”

Curtezane și gheişe de odinioară

Păstrez și acum amintirea de neșters a unei conversații senine, însoțite despre Japonia, pe când mă găseam într-o bună zi cu un cuplu, prieteni de-ai mei, pe plaja din Ostia, din apropierea Romei, unde făcusem escală. Raymond și Sonia mă bombardau cu întrebări despre locul de unde veneam, despre primele sale succese pe tărâm economic, despre modul în care se putea trăi în îndepărtatul Tokyo. Între altele, am ajuns să vorbim și despre japoneze. Sonia, oarecum enigmatică, făcea în așa fel încât întrebările îmi erau până la urmă puse de soțul ei, mai ales când am ajuns la o problemă ce părea că le trezește o curiozitate ușor cochetă: „Ce este o gheişă?” Nevinovat așa cum pot eu să fiu, am început, prin urmare, să explic că există saloane de ceai în care japonezii își primesc uneori invitații, cum un soț poate merge acolo fără soție, cum, dacă are bani, acesta sfârșește prin a întreține multă vreme pe una din aceste tinere domnișoare. Cerul era senin deasupra umbrelor noastre de plajă, Raymond nu mă mai slăbea cu întrebările, când, deodată, o furtună cumplită s-a abătut asupra noastră, a

bărbaților, așa din senin. Asupra lui mai ales, primul vizat de uragan. Fulgerele și tunetele unui feminism exacerbat ne-au înconjurat cu tumultul lor, injurii și acuzații au început să curgă în legătură cu falocrația noastră și cu turpitudinile de care am fi cu siguranță vinovați dacă am fi lăsați singuri, de capul nostru, în Japonia. Această țară a fost, din acel moment, rasă de pe fața pământului civilizat, devenise o zonă de sălbatici din preistorie, vai! ca multe altele, de vreme ce sunt populate de același animal nerușinat și tiranic, bărbatul!

Gata, nu mai aveam nici o replică de dat doamnei; mă lăsase acolo, pe plajă și se îndepărta cu pași grăbiți și furioși, ducând cu ea un soț cu capul plecat. În schimb, am înțeles imediat că tocmai primisem o lecție prețioasă: să vorbești despre gheșe era ceva periculos. Angajându-mă fără precauție pe acest teren, devenisem imprudent. Sunt deci probleme precum aceasta în legătură cu care călătorul ce vine de departe ar trebui să le ceară auditorilor săi – și auditoarelor – să se abțină, cel puțin pentru o vreme, de la orice judecată și să asculte mai întâi expunerea faptelor, oricât de bizare ar fi acestea. Însă, la prima vedere, e greu, chiar în zilele noastre, să-i faci pe unii oameni să înțeleagă că moravurile de la celălalt capăt al lumii pot fi total diferite de ale noastre și că, în orice caz, riști să le înțelegi încă și mai puțin dacă încerci să le compari aplicându-le propriile noastre judecăți de valoare.

Când îmi reamintesc explozia de pe acea plajă, simt că sunt ori prea îndrăzneț, ori prea naiv scriind această carte. Și că sunt îndrăzneț sau naiv și când îmi spun că va trebui să fac puțină istorie, una „riscantă” la rândul ei. Căci societatea plină de strălucire în care gheișa și-a făcut apariția în secolul al XVIII-lea este nu numai mult mai puțin creștină decât ți-ai dori, ci și, dacă o judecăm după criteriile noastre morale, una dintre cele mai imorale și în soluție ce-au fost văzute vreodată. Din fericire, pot să vin în ajutorul gheișei, evocând un lucru puțin cunoscut, cred, și anume că intrarea sa în istorie a avut loc, printre altele, și ca reacție împotriva acestui mediu licențios: este o adevărată artistă, va pune capăt rolului exclusiv și excesiv al curtezanelor, pe scurt, o floare dintr-o specie nouă, care se va înmulți, mascând cu succes această mlaștină.

La începutul secolului al XVII-lea, în tot arhipelagul s-a instaurat dictatura militară a dinastiei Tokugawa, în legătură cu care ne întrebăm uneori dacă a fost flagelul sau gloria vechii Japonii. Un lucru e sigur, și anume că lungă perioadă de dinainte, plină de tulburări și de războaie civile, avea să fie înlocuită nu doar de ordine și prosperitate, ci și de două secole și jumătate de pace internă. Nici un război vreme de două secole, iată ceva unic, cred, în istoria vreunei mari țări moderne. Orașul Edo (Yedo), care urma să devină Tokyo,

înlocuise Kyoto drept capitală; shogunul (generalul) Ieyasu avea acolo un castel splendid, în care succesorii săi, eclipsându-l pe împăratul din Kyoto, suveran legitim, dar fără putere, trăiau în sibaritism și adesea în cel mai crunt desfrâu.

După epocile vechi, care fuseseră cele ale nobililor și războinicilor, venise rândul negustorilor și al noilor îmbogățiți. Ordinea impusă de regim era împovărătoare; negustorii și tot poporul erau obligați să suporte opresiunea foștilor samurai care, demobilizați, deveniseră birocrați și polițiști, dar care, continuând să poarte cele două săbii devenite ridicole și periculoase, supuneau toate detaliile vieții cotidiene unor regulamente minuțioase și draconice. Însă negustorii din Edo aveau spirit până în măduva oaselor: nu erau doar bogați, ci și foarte cultivați. Orășeanul din Edo avea caracter, avea umor. Revanșa sa, rezistența sa era să răspundă decretelor ce-i limitau bugetul cheltuind ce îi mai rămânea distrându-se și cultivându-se încă și mai mult. Moștenitor al unei tradiții artistice și estetice deja foarte vechi, acesta o îmbogățea cu stilul său, pentru a face din ea o cultură atât pentru rafinați, cât și pentru plebei, îndrăzneată și creativă, pasionată în special de scenă și plăceri. Actorul și curtezana îl fascinau și, invers, actorul și curtezana erau eroii unei întregi literaturi, ai unei întregi arte. Mai mult, erau vedetele vieții de zi cu zi.

Edo număra, e adevărat, un număr imens de prostituate de toate rangurile. Același lucru era valabil și pentru Kyoto și Osaka, rivalele

sale, fără a mai pune în discuție orașele de provincie. Fete ale străzii sau ale lupanarelor, ele deveniseră deja stânenitoare, iar autoritățile au ajuns să organizeze regruparea lor în cartiere împrejmuite de ziduri, ale căror porți mari se închideau la căderea nopții – eu însumi am văzut așa ceva, atât înainte, cât și după război. Aceeași soartă au avut-o și teatrele. Și uite-așa s-a născut la Edo un strălucit cartier al plăcerilor ce avea să rămână faimos vreme de mai bine de trei sute de ani, o adevărată cetate a amorului venal care, în plin secol XX, continua să seducă întreg Extremul Orient. Era botezat „cetatea fără nopți”, „orașul fetelor-floare”, „câmpia fericirii” Într-un cuvânt, Yoshiwara. Și Kyoto îl avea pe al său – Shimbara, și Osaka pe al său – Shinmachi.

Pe tot parcursul secolului al XVII-lea și până în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, nu a fost vorba de gheise: acestea încă nu se născuseră. În schimb, găseai și în Yoshiwara niște ființe stranii și fabuloase prin luxul afișat, arta și celebritatea lor: erau vestitele *Tayu*. Numele lor însemna „Marile Curtezane” În ierarhia lor galantă – totul era ierarhizat atunci –, ele erau cele mai de sus, deasupra unei stratificări complicate, în care cele inferioare erau așezate pe multiple paliere. Favorurile acestor zeițe, sau chiar doar onoarea de a le întâlni și de a te întreține cu ele, nu se obțineau decât plătind cu mult aur. Erau vedetele, superstarurile epocii. Aveau un înalt nivel cultural și adesea și familial și practicau toate artele. Invers, teatrul, stampa,

romanul făceau din ele eroine cu nume faimoase și le descriau aventurile imaginare sau chiar adevărate, în orice caz, îmbibate de erotism. Se arătau rar, defilând la anumite sărbători, cu o extremă lentoare, pe niște sandale foarte înalte, înconjurate de un roi de mici servitoare elegante, și se prăbușeau, la propriu, sub greutatea și grosimea piramidei de mătăsuri care le acoperea din cap până-n picioare, lăsând să se vadă doar un chip straniu, extrem de fardat cu făină de orez și machiat, cu dinții vopsiți în negru. Niciodată nu-și expuneau vreo altă părțică a corpului, erotismul din acea vreme mergând, dimpotrivă, în direcția inaccesibilității corpului sub muntele de haine. Case superbe, banchete extravagante, călătorii colective în faimoasele stațiuni termale, picnicuri luxoase în compania actorilor celebri și a negustorilor milionari, viața lor de zi cu zi, ascunsă vulgului, te ducea la ruină.

Toată lumea bună se întâlnea fără complexe în Yoshiwara, în jurul lor sau la alte etaje mai puțin înalte ale ierarhiei feminine. Plictisitoarea soție legitimă era lăsată, fără nici o remușcare, acasă. A le vizita pe curtezane nu avea în sine nimic rușinos. Vizita asta îl flata pe bărbat: toți puteau vedea că acesta aparține lumii celor cu dare de mână, iar el participa la cele mai rafinate și costisitoare activități artistice. Noțiunea de păcat carnal era de neconceput la acești păgâni a căror religie, shinto, îi făcea mai degrabă adoratori ai stâncilor și ai copacilor. Prostituația la Edo era, de altfel, diferită din multe puncte

de vedere de cea din altă parte. Înainte de orice, libertatea sexuală venea aici ca o compensație pentru presiunile sociale aproape insuportabile ale regimului, iar autoritățile chiar doreau acest lucru. Era și un remediu în lipsa războiului, iar shogunatul se folosea de el în mod conștient: era necesar un antidot pentru plictisul pe care îl reprezentau pentru acest popor dinamic lungii ani de pace ce parcă nu se mai sfârșeau. În sfârșit, în această țară, voluntar închisă complet, ruptă de restul lumii, toate forțele care în alte regiuni erau ocupate cu modernizarea și progresul convergeau, în lipsa oricărei alte alternative, spre artă și plăceri. Un fenomen surprinzător: cartierele plăcerilor deveniseră principalele centre artistice ale țării, luând locul palatelor din Kyoto. Influența cartierului Yoshiwara asupra culturii țării, gusturile sale, moda, sensibilitatea estetică aveau să dureze atâta vreme cât avea să dureze Edo, adică până la jumătatea secolului al XIX-lea. Și acum, la sfârșit de secol XX, în Japonia mecanizată și proaspăt îmbogățită, întrezărim parcă uneori un regret de-abia exprimat pentru acea vârstă de aur a plăcerilor de odinioară.

Edo era însă schimbător, iar în secolul al XVIII-lea perioada cea mai strălucită a regimului Tokugawa trecuse deja. Lumea din Yoshiwara devenise prea complicată, iar curtezanele, prea costisitoare. Astfel, numărul lor scădea puțin câte puțin. Ajungeai să improvizezi și să mergi să te distrezi, de exemplu, în altă parte a orașului, cea de jos, pe fluviul

Sumida, cu podurile sale arcuite din lemn. Se deschideau restaurante, luai cina afară, sărbătoreai pe vaporase. Aceste restaurante căutau fete drăguțe pentru a servi. Chefliii din Edo, mereu înclinați să îmbine plăcerile cu artele, cereau acestor tinere să știe să danseze ori să cânte. Sau, când dădeau recepții, chemau artiști pentru a le înveseli seara: dansatori ori dansatoare, acrobați sau magicieni, bufoni sau femei ce știau să cânte la *shamisen*. Erau profesioniști și nu depindeau de nimeni. Din pricina birocrăției din timpul shogunatului, independența lor avea să scadă. Li s-a cerut curând să se înregistreze, să plătească taxe, să se organizeze. Li s-au impus ore de muncă, reguli de a se îmbrăca etc. Nu mai rămânea decât să li se dea un nume. Cel de *gheișă* a sfârșit prin a se impune atât în rândul bărbaților, cât și al femeilor: *Gei* pentru artă, *sha* pentru persoană, adică „persoane care se ocupă cu artele” Gheișele-bărbați nu vor fi numeroși și vor sfârși prin a dispărea. În schimb, cariera gheișelor-femei își începea ascensiunea.

Gheișele s-au străduit din primele momente să se delimiteze ferm de curtezane, chiar dacă se produceau încă în cartierele fierbinți. Gheișele nu au fost și nu sunt de vânzare. Gheișele nu sunt prostituate, ci artiste. Atât organizarea lor, ce se dezvolta progresiv de la un cartier la altul, în jurul unor agenții sau birouri care le aranjau întâlnirile sau deplasările, al unor saloane de ceai în care erau invitate și al pensioanelor unde

trăiau mai multe laolaltă, cât și, mai ales, arta lor, care le cerea o formare continuă și o muncă din cele mai curajoase, făceau din ele o nouă corporație care le plasa în afara cartierelor de plăceri. În același timp, vedeai și cum apăreau cartierele lor, doar ale lor, „cartierele colorate”, cum mai erau numite, culoarea amintind dragostea, cele pe care azi le numim cartiere de gheșe: acestea sunt anumite colțișoare din vastul oraș – Edo avea deja vreo jumătate de milion de locuitori în secolul al XVIII-lea – unde, după cum am arătat și pentru Kagurasaka, se aduna toată lumea lor, cu îndeletnicirile comerciale și meșteșugărești ce țineau de ea, fără a-l exclude însă pe orășeanul de rând. Pe scurt, în această lume „a florilor și a sălciilor” (*karyukai*), care cuprindea întregul univers al plăcerilor tradiționale, gheșele ocupau un loc doar al lor, unul în continuă ascensiune.

Părăsim deci, din fericire, mediul oarecum sordid din Yoshiwara, care va vedea, de altfel, cum nivelul său cultural și de frecventare devine tot mai neînsemnat, pentru a înregistra un altul, discret, însă puternic, într-o continuă creștere, cel al gheșelor din spatele scenei sociale. Pe ele le vom vedea asociate cu orice însemna trai al plăcerilor și al artelor la sfârșit de secol XVIII și început de secol XIX, strălucitor și în plină decadentă totodată, acest secol al XIX-lea a cărui descompunere va duce la redeschiderea țării și la restaurația dinastiei Meiji. Până atunci, mai mult decât curtezanele de ieri, gheșele sunt antrenate

în teatrul *kabuki*, în lumea dansului și a muzicii; ele sunt peste tot unde lumea se distrează, atât la luptele de sumo, cât și la *matsuri* (festivaluri specifice templelor) și, bineînțeles, strălucesc la petrecerile nocturne, la recepții și banchete, unde ele sunt metrese sau chiar, uneori, soții.

Cele trei „cartiere colorate” cele mai cunoscute din Edo erau – și sunt și astăzi – Yanagibashi, „Podul Sălciilor”, cel mai bine plasat, pe malul apei, apoi Akasaka, „Panta roșie” și Shimbashi, „Podul Nou”. Bineînțeles, în vremurile noastre moderne, sensul acestor denumiri vechi este aproape uitat. Cartierul de gheișe Yanagibashi a apărut primul pe malul drept, înainte de 1860, cunoscând rapid prosperitatea și măreția. Aceasta pentru că era bine situat, pe drumul apei, pe unde era ușor să ajungi direct în Yoshiwara, aflat pe vremea aceea la capătul orașului, în apropierea orezării. Astfel, Yoshiwara avea, pe lângă localuri, și mari vapoare-hanuri, populate și ele cu gheișe. Clientela din Yanagibashi era formată din burghezi bogați și mari negustori. Oficialii preferau cartierul Akasaka, în întregime situat pe dealuri blânde: cartierul, mai central, a început să prospere imediat după revoluția dinastiei Meiji, atrăgând mai ales militari, marinari și, mai târziu, parlamentari și politicieni, care și-au instalat birourile pe înălțimile din jur. Însă cartierul care prospera cel mai mult era Shimbashi, bine așezat între Ginza, suflet al comerțului, și port și favorizat de ultima noutate, calea ferată de la Yokohama,

prima din arhipelag, inaugurată în anul 4 al noului regim (1872): Japonia nu pierdea deci timpul. Întâlneai în saloanele de ceai din Shimbashi sau din cartierul Tsukiji, prelungirea acestuia, șefi de partide, membri ai guvernului, bancheri care dădeau cu împrumut Trezoreriei Centrale, funcționari importanți și oameni de afaceri de primă mână. Era cartierul cel mai șic și mai modern.

Un bărbat nu ascundea niciodată faptul că întreținea o gheishă, mai degrabă se lăuda cu asta, căci a o întreține costa foarte mult. Gheșele s-au impus în viața japonezilor ca o societate de artiste, savante în arta lor și de un înalt nivel cultural. Itinerarul vieții lor este uneori complicat, ca acela al artiștilor și starurilor de azi din Occident, însă sunt monogame și, din nou, nu trebuie confundate cu prostituatele. Gheșele sunt relativ puțin numeroase, în timp ce prostituatele sunt cu duiumul, în ciuda legilor care se presupune că au abolit această profesie.

De-a lungul capitalei au apărut însă și niște mici cartiere secundare care le imită pe cele mari și sunt inspirate de ele. Puțin cunoscute chiar și de japonezi, sau rar numite, acestea sunt vreo cincizeci în toată capitala. Cine cunoaște, de exemplu, Hocho, atât de îndrăgit de luptătorii de sumo, de pe cealaltă parte a râului; Unamichi, care grupează gheșe instalate în mijlocul cartierului Yoshiwara, foarte stricte și pure, ca reacție la mediul ce le înconjoară; Kobusho, din apropierea cartierului studentesc Kanda; Susaki,

de proastă reputație, aflat în apropierea portului? Trebuie să recunoaștem că, pe măsură ce coborâm spre etajele inferioare, ne apropiem de fapt de o zonă a „poligamiei” ori a prostituției. Din nefericire, și aici se folosește abuziv termenul „gheishă” Adevărata gheishă, cea care își merită cu adevărat numele, sfârșește prin a fi înjosită, depreciață. Japonezul de viță, în ceea ce îl privește, știe de la început dacă persoana ce i se prezintă este o gheishă „adevărată” sau una „falsă” Prin urmare, adevărul este că există, până la urmă, gheșe și „gheșe” Trebuie folosite ghilimelele pentru cele false, iar eu mă voi strădui să fac de fiecare dată acest lucru. Doar adevăratele gheșe ne vor reține atenția în această carte.

Epoca Meiji a coborât și a tratat dur statutul prostituatelor, ridicându-l, dimpotrivă, pe cel al gheșelor. Astfel, numeroase au fost în epocă cele care au cunoscut un destin strălucitor și fericit. Mulți șefi ai revoluției de atunci – restaurația imperială și căderea shogunatului – au fost în apropierea lor sau chiar s-au căsătorit cu ele. Unele proveneau chiar din familii de samurai decăzute. Multe din comploturile dușmanilor șogunului s-au țesut în casele gheșelor. Mai mulți miniștri ai noului regim au avut legături celebre cu gheșele, începând cu prințul Hirobumi Ito, unul din principalii „părinți” ai noii Japonii, și continuând cu prim-miniștrii Katsura, Okuma, Kuroda. Adevărați iepuri în călduri, acești domni Meiji. Grațioasa și celebra O-Koi (Crăpceanca), care s-a măritat cu Katsura,

Cele nouă centuri

Un vechi coleg japonez, bunul Shiki, căruia îi plăcea enorm să-mi arate capitala, Tokyo, pe care o iubea, a hotărât într-o bună zi să mă ducă să asist la reprezentația unui mic teatru de povestași comici, un *yose*, undeva pe lângă Ueno. Mai erau, la vremea aceea, câteva care semănau cu cele din Edo. Sălița era plină de rogojini pe care publicul stătea ghemuit, destul de numeros, căci era duminică, la parter și la primul etaj, de-a lungul unei galerii circulare susținute de coloane mici și fine. Artistul stătea în genunchi pe o estradă, în spate, unde apărea aproape întotdeauna singur, într-un decor de ecrane și paravane, improvizându-și povestea așa cum ar fi făcut-o un fel de Coluche japonez.

Pentru moment, își alesese ca temă ideea următoare: „Dacă ajungi și câștigi un milion de monede de aur la loterie sau le găsești îngropate la tine în ogor, ce faci cu ele?”. Jocul său mima minunat multiplele reacții venite din partea unor interlocutori ipotetici. Limbajul său popular, folosit cu vervă și cu o viteză incredibilă, îmi scăpa aproape în totalitate, însă gesturile mă edificau îndeajuns: stupoarea

țăranului sărac, sughițurile mirate ale unui muncitor bețivan, isteria bonzului cântător la tobe din Nichiren sau calmul discipolului lui Buddha care adormea, se trezea, după care se scărpinga de purici. Publicul era pe jos de râs. La etajul la care eram se instalaseră, ceva mai departe, trei femei care erau, evident, gheise dintr-un cartier șic: în mijloc, una bătrână ce purta coc tradițional și care era acolo pentru a ocupa și supraveghea duminica celor două fete pe care le avea în grijă; în dreapta, o fetiță mai degrabă dizgrațioasă; iar în stânga, o tânără încântătoare, în kimono înflorat. Profilul aplecat al frumoasei fete era impecabil, iar decolteul larg din jurul gâtului era acoperit de o eșarfă ușoară. Părul său lucios era coafat modern, buclat și îngrijit, iar când râdea, dinții i se iveau încântători.

Își dă seama că o privesc. La început impasibilă, mi-aruncă din când în când niște ochete, lucru pe care îl poate face, fiind așezată oblic față de mine. În privirea sa neutră la început văd defilând ușor, ușor un șir întreg de sentimente – timiditate, surpriză, apoi complicitate de la distanță și prietenie: un joc delicios al începutului unei iubiri de o seară, care nu avea nici o șansă să se împlinească, dar care era totuși cu adevărat amoros, între două ființe necunoscute pe care spectacolul le-a pus, din întâmplare, împreună. Aproape niciodată un asemenea joc nu poate avea loc în această țară, cel puțin nu putea la acea vreme, când oamenii aveau datoria să se supravegheze și să se spioneze: suntem în 1940. Un dansator comic, pe scenă, mânuiește acum cu un talent extraordinar o marionetă

agățată de niște fire invizibile care când îi dau drumul brusc, când o ridică oblic și o lasă dezarticulată. Prietena mea râde când râd și eu și aplaudă când o fac și eu, observându-mă pieziș; deodată, o aud râzând cu gura ei delicioasă. Însă, brusc, devine serioasă pentru un moment, sfredelindu-mă cu o privire fixă, de un căprui închis, pe care o lasă în jos, înspre mulțimea de la stal. Gheișa în vârstă, *mama-san*, este pe jumătate ador-mită; jocul nostru e deci fără mari riscuri, însă trebuie să rămână prudent din cauza publicului din jur, de altfel și el prea puțin treaz. Un alt moment: o povestire istorică plictisitoare, dar nu-i nimic: să ne privim unul pe altul pe furiș, din colțul ochilor amuzați. Mă iubește, sunt sigur. Atenție, bătrâna nu trebuie să bănuiască nimic. Citesc în privirea frumoasei întrebări tandre, de genul: „Cum poți fi așa de departe de țara ta, biet străin? Și cum faci de te descurci pe aici, pe la noi? Cine ești? Din ce țară?”

Trebuie că japonezul mediu e puțin „galand”, pentru că oamenii care mă înconjoară, inclusiv bunul meu prieten Shiki, nu observă nimic din acest schimb și nu se uită deloc înspre ea, care e atât de frumoasă. Lui, bătrânului Shiki, îi e foame pur și simplu, iar noi nu am cinat încă; prin urmare, mă invită la cină, undeva, prin apropiere. Când ne ridicăm, cu mult înainte de a se fi terminat spectacolul, citesc în ochii ei mirare și tristețe. Ca să mă urmărească cu privirea, la plecare, riscă o mișcare periculoasă, ridicându-se pe jumătate.

Dinadins uit ceva și mă întorc, mereu sub privirile ei, pentru ca apoi să plec de-a binelea. Când o iau pe scări și îmi ridic puțin capul, într-un loc unde nimeni altcineva nu poate să mă vadă, îi observ privirea scrutându-mă intens, înălțându-se peste nu știu ce obstacol, spunându-mi adio. În prag, Shiki și cu mine ne chinuim deja cu șireturile de la pantofi, încercând să ne încălțăm. Ieșim: luna plină e pe cer, luminoasă. Voi rămâne toată noaptea un îndrăgostit, gândindu-mă la ea, sigur că și ea va face același lucru în ceea ce mă privește.

Se întâmpla să am a mă întâlni a doua sau a treia zi cu un personaj recent întors de la Paris în urma armistițiului. Stătuse în Franța vreo zece ani, conducând destinele unei firme de import-export; îi plăcea mult țara noastră, era foarte bogat și vorbea foarte bine franceza. Ne întâlnim la Paris-kai, asociația franco-japoneză de la Tokyo, și îmi e foarte recunoscător că l-am prezentat unor personalități din grupul nostru de francezi, oficiali sau persoane private. Se numea Morita. L-am întâlnit mai târziu, după război, ca deputat și, pentru scurt timp, ca ministru într-un cabinet din anii '50. Până una-alta, dorea acum să-mi mulțumească și, pentru asta, m-a invitat să iau o cină cu gheise, undeva pe Podul Sălciilor. Și lui îi plăceau mult gheisele, drept pentru care i-am povestit, ca unui confident, minunata întâlnire de la yose, din seara dinainte, adăugând că, vai!, nu știam nici numele tinerei, nici pe cel al casei de

care putea depinde. Morita era foarte influent, poliția, deosebit de eficientă: deci, în mai puțin de trei zile, am avut atât numele fetei, cât și locul unde putea fi găsită. Era pe lângă un salon de ceai, un restaurant elegant, Glicina, în cartierul Yanagibashi. Ura! Podul Sălciilor era cel pe care doream să-l cunosc, pentru poezia râului, a podurilor sale, a căii fluviale animate și pitorești; și apoi, mai era și unul dintre cele mai bune trei cartiere de gheișe din capitală.

Cine a făcut parte dintre invitații la acel dineu franco-japonez pe care Morita l-a organizat imediat pentru ca eu să-mi pot întâlni frumoasa, încântătoarea gheișă nu mai știu. În nici un caz ambasadorul, căci lui nu-i plăceau deloc aceste dulcegării japoneze, dar cu siguranță mai mulți membri ai coloniei noastre de francezi, inclusiv, ca niște excepții, două sau trei soții pline de bună dispoziție. Însă ceea ce îmi aduc aminte cu exactitate, când gheișele și-au făcut intrarea, este fața plină de uimire a micuței gheișe când m-a observat imediat de departe. Era cea mai tânără din grupul de kimonouri în toate culorile, iar ceea ce-mi amintesc acum, mai ales, și mă tulbură până și azi, au fost lacrimile ce-i stăteau agățate în colțul ochilor negri atunci când a trecut, la rândul ei, prin fața mea pentru a mă saluta conform protocolului. Și deodată mi-am dat seama că, de acum încolo, puteam să o strig pe numele ei de gheișă: se numea Chidori, un nume încântător, însă puțin ridicol, care înseamnă în japoneză

„ploier” sau pur și simplu „păsărică” Foarte populară în Japonia, această pasăre, un fel de cocor de mici dimensiuni, băntuie în stouri pe nisipul plajelor și este, de foarte multă vreme, un motiv decorativ pe stofe sau kimounouri.

Cina, sută la sută japoneză, s-a prelungit printr-un spectacol somptuos chiar pe râul din fața noastră. Gazda noastră făcuse toate eforturile pentru a stabili și distribui programul dactilografiat în limba franceză. Copia acestuia, pe care am păstrat-o, anunța: „Fluviul la marea de seară. Pentru sărbătoarea râului, niște bărci pavoazate și pline de lume urcă și coboară, conduse de vâslași cu capul înfășurat într-un prosop, goi, mai puțin părțile rușinoase, care sunt acoperite cu o pânză în stil Edo. Pe maluri, oameni care vând pepeni verzi, scamatori care-și fac numărul, apoi focuri de artificii în ovațiile tuturor” Mai simplu, spectacolul s-a desfășurat întocmai, cu un buchet de artificii la sfârșit. Iar pe apă, gazda noastră mobilizase, se vede, o adevărată flotilă de bărci cu lampioane colorate.

Noaptea se lasă devreme la Tokyo. De îndată ce întunericul a devenit propice, pasărea mea a ingenuncheat dinainte-mi pe pernuța ei pătrată și, turnându-mi saké, mă atinge ușor cu mâinile sale ieșite din mânecile lungi și largi de mătase, iar eu, la rândul meu, după cum se obișnuiește, o puneam să

bea din ceșcuța mea. Răspunzând la scurtele mele întrebări cu voce stinsă, îmi vorbea puțin despre trecutul ei: se născuse într-o provincie specifică Japoniei de altădată, Yamato, într-o familie numeroasă ce se mutase la Tokyo. Făcuse școala până pe la treisprezece-paisprezece ani, apoi intrase ca gheișă într-o casă onorabilă și severă. Muncise mult pentru a învăța să danseze, să cânte, pentru a-și însuși ceremonia ceaiului și arta florală, pentru a fi o bună interpretă de *shamisen*: plecase din casa ei pentru a deveni o gheișă împlinită. Avea douăzeci și unu de ani și arăta foarte bine. Îmi plăceau buzele ei cu colțurile ușor ridicate asemenea unui acoperiș de pagodă, buze care făceau să apară pe frumosul ei chip un surâs ușor, persistent, mereu aproape de mine. În timp ce-i vorbeam despre Tamisa, care îmi plăcuse mult odinioară, îmi puneă întrebări inteligente pentru a face comparații cu Londra. „Ce păcat, spunea ea, pe bună dreptate, că Edo, spre deosebire de Londra, s-a temut de fluviul său și a părăsit pe jumătate orașul de jos, *shitamachi*, unde palpita odinioară întreaga viață cu plăcerile sale.” Într-adevăr, acum capitala alesese să se întindă mai degrabă la poalele dealurilor, spre sud-vest, departe de fluviu, cucerind terenuri mult mai puțin interesante.

După terminarea spectacolului, a urmat a doua parte din program, una muzicală de această dată: o melodie la *koto* – harpa japoneză – veche de trei sute de ani, *Rokudan*, interpretată fără cuvinte de către o gheișă.

„O fată visează la iubitul ei”, spunea, de data aceasta, foaia explicativă. „O grădină frumoasă primăvara. Fără nici un zgomot, florile de cireș cad precum zăpada. Trezită, ea se simte profund atrasă de realitatea fremătătoare a acestei ploii de culoare roz și, fără să vrea, revede astfel chipul iubit.” Când harpa a tăcut, Chidori, ducându-se lângă celelalte gheșe, s-a întors odată cu ele fără să spună nimic, după ce doar îmi aruncase o privire lungă plină de amărăciune, de disperare. Înainte de miezul nopții, ne întorseserăm cu toții acasă, fiecare cu taxiul său, după cum se obișnuia.

Este bine cunoscut că un străin nu poate spera să devină amantul unei gheșe, al unei gheșe adevărate, adică să se pomenească ales de ea ca unic amant, ceea ce presupune că acesta este pentru totdeauna cel care se bucură de ea și o protejează. Adevărul este că gheșele sunt rezervate doar japonezilor. Ei bine! Novice și naiv cum eram, hotărâsem în seara aceea să încalc regula, sau cel puțin să încerc. În plus, mă simțeam la adăpostul complicității lui Morita. Acesta simpatiza cu sentimentele noastre și, ca să-mi mulțumească pentru toate serviciile mele, făcea ce putea pentru a ne aduce unul în brațele celuilalt. Japonezilor le place rolul de pețitor, de intermediar, ceea ce ei numesc *nakodo*. A fost o perioadă în care, de mai multe ori, ne-am întâlnit la tot felul de petreceri date pe Podul Sălciilor. Când nu mai rezista și dorea cu

orice preț să mă vadă, comitea uneori imprudența de a-mi scrie, imprudența, zic, de vreme ce pe atunci scrisorile erau adesea deschise. E adevărat, biletele sale nu erau semnate și nu erau decât poeme minuscule. Le-am pierdut între timp, din cauza războiului, însă mi-l aduc aminte cel puțin pe acesta:

Plic alb
în colț lipesc timbrul albastru
inima îmi bate.

Și pe acesta:

Până la capătul străzilor
am urmărit imaginea
lunii.

Într-o seară, cinaserăm toți trei, Morita, ea și cu mine, la Glicina și, cum se obișnuiește în Japonia, înainte de masă, Morita a dispărut pentru multă vreme „să facă o baie” În mod evident, dorea să ne lase singuri și să ne dea voie să dansăm, așteptându-l, pe acordurile, la gramofon, ale ultimelor discuri pe care le adusese, după cum spunea, de la Londra, înainte de declanșarea războiului-fulger. Chidori era în kimono, bineînțeles, o îmbrăcăminte prea puțin făcută pentru dansurile occidentale, țeapănă și îngreunată de o centură numită *obi*, dintr-o țesătură rigidă și lată de până la 20 de centimetri. O particularitate probabil unică a kimonoului, printre celelalte veșminte din lume, este că nu are nici agrafe, nici nasturi, nici butoniere, nici capse; acest *obi* este cel care ține totul și care,

prin mai multe înfăşurări, asigură închiderea kimonoului, care în lipsa lui n-ar fi decât un biet capot. Acest lucru însă face din kimono cel mai parşiv veşmânt rezervat femeilor, fără să lase însă impresia asta. În realitate, este una dintre cele mai prost apărute fortăreţe, vulnerabilă în special prin mânecile sale largi. Dansând, mâna mea dreaptă aluneca prin mâneca ei stângă şi dădea, pur şi simplu, peste pielea mai fină decât mătasea sau ceara, fără ca nimic altceva să poată împiedica mângâierile mele acceptate.

Şansele mele păreau totuşi a rămâne foarte nesigure. Simţeam urzindu-se împotriva mea o triplă rezistenţă. Mai întâi, cea a bătrânei gheişe, *mama-san* care se ocupa de Chidori, o găzduia şi o îndruma. Apoi, cea a patroanei localului Glicina, femeie de afaceri deloc comodă, care vedea veniturile mele ca fiind total insuficiente. În sfârşit, biroul gheişelor din Yanagibashi, ai cărui trezoreri şi contabili estimau, pe bună dreptate, că nu cheltuiam suficient de mult. Ar fi trebuit să organizez festivităţi frecvente, să ofer mese îndestulătoare, să ies cu prietena mea des la teatru sau la partidele de golf, să dau petreceri cu mulţi invitaţi la Glicina. Am dat două sau trei, bineînţeles, însă aproape intime, cu câţiva prieteni japonezi, cu un frate de-al meu, aflat pe atunci la Tokyo, cu excelentul meu adjunct şi camarad de birou Branko de Voukélitch şi cu prietenul meu Charles Lesca, secretar de ambasadă, celebru printre japonezi graţie monoclului său. Era, totuşi, total diferit de

cât cheltuiește în mod obișnuit partenerul atras de o gheișă sau chiar un simplu obișnuit al saloanelor de ceai. În Japonia, francezii au reputația de a fi zgârciți. Cât despre mine, nu eram așa, cu siguranță: cheltuiam în această aventură tot ce câștigam. Însă am înțeles situația când biroul gheișelor n-a așteptat nici măcar două luni pentru a-mi trimite nota de plată, în timp ce un client serios și bogat beneficia de credit pe termen nelimitat. Devenisem un indezirabil; de altfel, constatam și singur, râzând mânzește, că dacă mai continuam în felul acesta urma în curând să fiu falit, pe paie... și în nici un caz pe paiele saltelelor *tatami*.

Însă era cineva care nu-mi accepta eșecul: prietenul meu Morita, decis și foarte generos. Într-o seară mi-a explicat acest lucru pur și simplu: „Cred că încă nu ați primit mulțumirea pe care v-o datorez. Aș fi vrut să fac ca Chidori-san să fie a dumneavoastră. Știu prea bine că o adevărată gheișă nu poate aparține niciodată unui străin. Speram, totuși, să obțin o excepție de la această regulă. Nu a fost să fie. Însă nu renunț; o să încercăm noi altcumva” Fără să mă anunțe, într-o duminică seara, a venit să mă caute, după ce a dat liber șoferului său, conducându-și singur mașina. Înadins m-a învârtit prin capitala nocturnă pe care credeam a o cunoaște bine, până când ne-am oprit de partea cealaltă a cartierului Sumida, dincolo de poduri. Am sfârșit prin a înțelege că eram în Mukojima, un cartier ce a fost elegant cu un secol în urmă și care,

destul de decăzut astăzi, își păstrase totuși câteva *machiai* foarte cunoscute. Aici, într-unul din localuri, pe o ușă aflată în întuneric, prietenul meu m-a pus să intru, după ce aranjase cu siguranță lucrurile în prealabil. Înainte de a se face nevăzut, îmi zise în șoaptă: „O singură dată, din nefericire! Acest lucru nu se va putea repeta niciodată!”, după care m-am pomenit în brațele încântătoarei fete, chemată și ea acolo, arzând de așteptare și neliniște.

În mod curios, din primele noastre îmbrățișări, încă nevinovate, am păstrat doar amintirea precisă a decorului, amuzându-mă s-o notez chiar a doua zi. Era tipic anumitor case de rendez-vous. Ne aflaserăm, mai întâi, într-o sală de așteptare, care era precum un sipet prețios, dar de o profundă austeritate. Ramuri de alun ce își păstrau scoarța compuneau tavanul. O ușă de sticlă, dublată de un panou de hârtie lipită pe o planșă de lemn alb, dădea spre o grădină în miniatură unde, dintr-un bambus tăiat, curgea apă, picătură cu picătură, pe o piatră scobită – era, credeam eu, o pendulă de altădată care măsura trecerea timpului. Pietricele închise la culoare și rotunde, ca niște ouă necunoscute, tapetau o parte din grădină, amestecate cu mușchi de un verde închis. Rogojinile, unde, pe pernuțe, ne prefăceam că suntem cuminți, temându-ne de sosirea cuiva, erau tivite cu stofă roșie. Pe o fereastră minusculă de hârtie puteai spiona un culoar exterior. Dacă făceai să culiseze batanții ușii, puteai supraveghea coridorul

printr-o sită de bambus împletit care ascundea chipul celui care spiona. În plus, erau și niște paravane albe, ornate cu pătrate delicate, croite din stofă veche.

O intrare înclinată și fără ușă era mascată de un zid de umbră. Din profil au apărut trei tinere servitoare, în kimonouri, tăcute, fără nimic în picioare, salutând cu timiditate, însă surâzătoare. În fața noastră, una după alta, au mers la început de-a lungul unor culoare strâmte, când la dreapta, când la stânga, trecând peste poduri în formă de semilună, deasupra unor râulețe minuscule care curgeau sub casă, de-a lungul unei stânci impozante; la un moment dat, acestea ne-au părăsit în susul unei scări, pe un palier de scânduri gălbui, mai netede decât niște oglinzi.

O ușă se deschise și iată-ne, în sfârșit, în camera delicată, nu foarte mare, unde stătea umflat un pat-saltea de mătase de un albastru azuriu.

O altă cameră, mai mică, era lipită de prima, în spatele unor pereți culisanți: un budoar cu dulăpioare, cu o oglindă foarte mare și cu o pernă imensă pentru ca eventuala vizitatoare să îngenuncheze și să se facă frumoasă. Loțiuni, parfumuri, unguente, piepteni și perii, cutii și cuiere lăcuite... protocolul ar fi vrut ca Chidori să se închidă acolo pentru un moment, ca să se dezbrace singură și să se pregătească, și să reapară, într-un sfârșit, în fața mea în hainele de noapte, în camera cea mare, unde eu aș fi așteptat-o. Însă de unde atâta răbdare? Atac decolteul ei, atât de delicat, eliberându-i umerii albi,

toate hainele or să cadă sub furia mâinilor mele, care însă nu știu prea bine cum se desface un kimono; ea râde, protestează, doar așa, de formă, plânge de emoție și de bucurie și, în hohotele noastre de râs, mă lasă să mă lupt cu centura ei brodată, groasă și plină de pliuri, un ultim obstacol chemat să reziste demontării acestei arhitecturi de mătase.

De-abia atunci, în ziua aceea, am aflat că sunt nouă înfășurări ale aceleiași centuri de desfăcut ori de deznodat, înainte de a ajunge la statuia caldă și palpitând de viață.

Domnișoara „O mie de generații”

Multă vreme după aceea nu m-am mai reîntors în cartierul Podului cu Sălcii. Mai devreme sau mai târziu, aş fi regăsit-o acolo pe Chidori şi-atunci cum am fi rezistat oare nevoii de a ne revedea? „Doar o dată!”, îmi spusese Morita. Şi, la urma urmelor, era bine aşa. O legătură durabilă, obligatoriu secretă, între un străin şi o gheişă autentică era de neconceput. Poliția omniprezentă a regimului ar fi distrus-o imediat. Atitudinea polițiștilor era, de altfel, ciudată. Există un vast domeniu unde aceștia îi lăsau pe străinii celibatari să-și caute sufletul-pereche: era vorba de universul barurilor cu hostess, adică nenumăratele baruri deschise seara până la ora 23.00, în care tinere fete aveau misiunea de a-i face pe clienți să bea, așezându-se și discutând alături de aceștia. Mărturisesc că adesea am fost văzut alături de ele; în vremea aceea erau, de altfel, cu totul diferite de cele de astăzi, care sunt interesate și pretențioase; pe atunci erau adesea fete serioase și drăguțe, care făceau acest lucru pentru a-și ajuta financiar părinții. Însă, în același timp, vechea poliție făcea tot posibilul să împiedice înfiriparea

unei relații între fată și clientul străin, sub pretextul absurd de a preveni orice posibilitate de spionaj. În realitate, făcea asta din rasism și xenofobie. Uimitor era faptul că, dimpotrivă, poliția nu vedea nici un inconvenient ca străinii să frecventeze obișnuitele case de toleranță care proliferau în anumite zone, precum Shinjuku, și în multe alte cartiere, fără a mai vorbi de Yoshiwara. „Falsele gheșe”, iată ce li se permitea străinilor. Aceștia nu aveau dreptul de a le întâlni pe cele adevărate decât în măsura în care stăteau la distanță, uitându-se la ele ca la un spectacol folcloric.

Întrevedeam adesea momentele acestui spectacol în chiar inima orașului, Ginza, unde-mi aveam biroul, într-o clădire modernă de pe un bulevard important. Pe străduța care se desfășura în spatele clădirii cu birouri se afla un întreg șir de căsuțe tradiționale, elegante, unde locuiau multe dintre gheșele din Shimbashi, pe care le vedeai plecând seara cu ricșa la locul lor de întâlnire. Era în epoca de aur, Japonia nefiind în război decât cu China, un război care nu punea probleme majore și în timpul căruia oficialii, civili ori militari, puteau ieși în voie. Pe de altă parte, observam în jurul locuinței mele din cartierul Akasaka marile restaurante și case de rendez-vous, în fața cărora soseau șiruri de mașini de lux ce staționau acolo până foarte târziu în noapte. La începutul serii, localurile prezentau un întreg personal

care se agita spre a pregăti recepțiile din ziua aceea: bucătari cu bonete albe, femei purtând sandale de lemn sonore, servitoare în șorturi albe în prag și bicicliști ce livrau mâncarea și care conduceau cu mâna stângă, purtând în echilibru pe mâna dreaptă un platou pe care se clădeau cutii lăcuite pline cu feluri de mâncare dintre cele mai rafinate.

În cartier erau vreo cinci sute de gheșe. Clientela acestora era aleasă pe sprânceană, fiind formată în majoritate din politicieni și oameni de afaceri și apoi, într-un număr tot mai mare, din militari. Prim-ministrul locuia sus pe deal, Dieta trona tot acolo, sub acoperișul ei triumghiular de granit cenușiu, și marele sanctuar shinto Hiei își avea acolo magnificul *torii*, porticul de la intrare, iar saloanele de ceai faimoase se învecinau cu bătrânul pod din lemn Benkei, aruncat peste fostul șanț cu apă împrejmuitor, ieșit parcă din legendele feudale. Puțin mai departe, șiruri de restaurante *machiai*, unele din ele înconjurate de o grădină în miniatură, semănau cu cele aflate în spatele biroului meu din Shimbashi, despre care se spunea că sunt mult mai puțin costisitoare decât marile locuri cu renume.

Biroul agenției mele, Havas, primea adesea invitați care veneau din motive profesionale pe cheltuiala agenției: japonezi, francezi, străini; în mod obligatoriu, îi invitam în oraș

în unul din restaurantele cu specific francez sau occidental, foarte scumpe, adesea plictisitoare, mereu aceleași. Colegii noștri ziariști străini făceau și ei ca noi. Or, am avut într-o zi revelația că, în Akasaka, o cină cu două-trei gheise pe lângă noi nu putea fi mai scumpă și, pe deasupra, putea fi mult mai interesantă. Prin urmare, într-o zi, am riscat și am încercat o asemenea experiență, cu ocazia vizitei unor călători veniți de la Shanghai, pe jumătate în misiune, pe jumătate în vacanță. Și atunci ni s-a întâmplat să asistăm, în materie de gheise, la un număr destul de reușit.

Această gheisă avea un nume nostim care mergea bine cu chipul ei la fel de nostim: Iciciyo. Așa se pronunța, însă se scria Ichi-chiyo. Amuzantă era și semnificația acestui nume, mai ales pentru o gheisă: „o mie de generații” Stați liniștiți, era de fapt un nume-talisman, un mod de a-i ura, doar numind-o, fericire nu doar în această lume, ci și în reîncarnările ei viitoare. Tot așa, strigi *Banzai!* („Zece mii de ani!”) împăratului, adică: „Fie ca zeii să binecuvânteze, o, Maiestate, domnia ta asupra noastră zece mii de ani de acum încolo!”

Fără să o cunosc, o cerusem ca să ia parte la acea cină memorabilă. Iar domnișoara Ichi-chiyo, pe care o vedeam pentru prima dată, în loc să vină cu o colegă, după cum era obiceiul, adusese cu ea patru prietene apropiate, unele mai nostime decât altele în hainele lor complicate de tinere gheise sau de ucenice-gheise. Motivul: în ziua aceea, onorabila poliție anunțase în ultimul moment,

cum o făcea adesea, stingerea luminilor în cadrul unor exerciții de alarmă antiaeriană. Multe recepții din cartier fuseseră anulate, dar acest ghinion atât de prielnic ne trimisese la cină un veritabil stol de kimonouri cu mâneci multicolore.

Cina a fost stropită cu saké și bere, iar invitații noștri din Shanghai, în ciuda neplăcerilor și a perdelelor negre din timpul alarmei, au avut parte nu numai de un program de dansuri japoneze tradiționale, ci și de un adevărat concurs de cântece franțuzești la modă, căci fetele știau un întreg repertoriu învățat de pe discuri. Ichichiyo știa chiar să cânte, aruncând în dreapta și în stânga priviri scânteietoare și zglobii, câteva strofe din *Sous les toits de Paris*. Nu știu ce-ar fi gândit invitații japonezi despre talentele ei de artistă – care, după părerea mea, erau evidente –, însă pentru mine și adjunctul meu, Voukélitch, care eram gazde, aceasta era gheișa cea mai distractivă, cea mai reușită pe care o întâlniserăm până atunci. Avea, lucru rar, un năsuc în vânt pe chipul ei pudrat, o bărbie ușor alungită, ascuțită și ridicată și un râs care adesea țâșnea zgomotos din gura ei pictată, micuță și de un roșu strident: toate acestea făceau din ea un clown drăguț, de o veselie căreia nu îi puteai rezista. La început, o invitam în compania străinilor, însă, puțin câte puțin, am riscat și am chemat-o și la cinele oferite japonezilor, în rândul cărora avea la fel de mult succes.

Era și o nouă inițiere în riturile și cutumele gheșelor. Îmi amintesc, de exemplu, cum Ichichiyo și tovarășele sale explicau mecanismul încâlcit al convocărilor la locurile lor de rendez-vous seara, ceva cu totul specific nipon. Locuiau, în general, în casa unei foste gheșe, pe care o numeau *mama-san*, locuința numindu-se *okiya*. Clientul care o dorea pe Ichichiyo la vreo cină, de exemplu, nu le telefona mai întâi nici ei, nici „mamei-protectoare”, ci restaurantului sau salonului de ceai unde avea să se servească masa. Restaurantul era cel care o suna pe *mama-san* și vorbea cu ea. Aceasta telefona gheșei, adesea plecată în oraș, care își dădea acordul sau nu; în sfârșit, restaurantul consulta *kemban*, adică biroul asociației gheșelor din cartier, iar acesta avea ultimul cuvânt. Dacă totul mergea ca pe roate, informația urma cursul invers al lanțului de apeluri până la client, totul petrecându-se cu ajutorul unor telefoane verticale, cu receptor conic și sone-rie pe bază de manivelă pe care o roteai multă vreme nervos, iar atunci auzeai interminabile *moshi-moshi* ce voiau să însemne: alo-alo.

Îi ceream lui Ichichiyo să-mi vorbească despre kimono, veșmânt care nu și-a schimbat forma, în linii mari, de trei sute de ani. Există vreo altă țară unde am mai putea vedea acest lucru? Ea îmi răspundea că întotdeauna kimonoul a fost, prin decorațiunile sale, mărturia unei imaginații fără margini. Iriși albi

și tulpini verzi pe un fond mov, bujori mari pe un cer albastru de după ploaie, frunze verzi cu petale roz de cireși, sălcii plângătoare și câte-o barcă ornată cu flori pe fond alb, stânjenei, fluturi și o ancoră de barcă într-o apă de un albastru deschis, iată tot atâtea exemple pe care încă le mai am în schițele din blocnotesurile mele, și toate, când țesute pe stofă, când pictate pe țesătură prin tot felul de procedee complicate. Am mai putea vedea oare aceste lucruri în altă parte? A fost o perioadă când mi se părea că femeia japoneză era acea culegătoare de grâne ce se deplasa mereu prin iarba și florile ce-i ajungeau până la brâu.

Ichichiyo ținea să arate invitaților respectul datorat vechilor tradiții. Trebuia ca vara lămpile prea grele sau urâte de iarnă să fie înlocuite cu gingașe și încântătoare lampioane verzi și albastre foarte transparente, iar în colțul ferestrelor să se agațe clopoței de metal care, legănați de unduirile ușoare ale vântului, să producă un sunet vesel, ce „răcorea căldura”, după cum se spunea. Ea credea atât în zilele faste, cât și în maleficii: niciodată nu trebuia, de exemplu, să apară pe vreun kimono imaginea unor plante cățărătoare. Gheișa noastră era poate originară din vreun sat și știa, astfel, numele celor douăsprezece anotimpuri (diferite de cele ale celor douăsprezece luni) care, pentru țărani, împart anul în perioade inegale, în funcție de muncile câmpului. Tot ea dezvăluia micile secrete ale

gheișelor: cum multe dintre ele își rad puful de pe față în fiecare zi, cum altele adaugă coafurii lor păr fals, înfășurat în mătase colorată; cum gheișa care își făcea un coc înalt – lucru mai rar azi – trebuia apoi, pentru a-l proteja, să doarmă cu gâtul pe o pernă de lemn și să nu-și miște capul în nici un fel. Enumera apoi virtuțile diverselor mărci de saké, dulce și sec, și presupusele lor locuri de origine, manifestându-și preferința pentru *Masamune*. Mai vorbea despre gheișele din Fukagawa, vizavi de cartierul Yanagibashi, de cealaltă parte a râului, singurele care purtau o haină mai groasă, de tip palton, și mai ales singurele care se deplasau cu picioarele goale, fără *tabi*, acea „șosetă-mănușă” pentru picioare, de vreme ce acest lucru era plin de erotism. Nu se dădea în lături, prefăcându-se scandalizată, de la a examina și a comenta comic reproduceri fotografice de stampe erotice ale lui Utamaro și Hokusai, de exemplu, stampe pe vremea aceea strict interzise, dar pe care colegul meu Voukélitch le multiplica uneori în laboratorul său foto, plasându-le cu ușurință celor ce luau cina.

Foarte sentimentală, culegea într-un carnetel minuscule poeme de dragoste pe care le găsea pe nu mai puțin minusculele bucățele de mătase care înfășurau scobitorile, negreșit aduse odată cu masa, poate pentru că poemele de dragoste sunt rare în Japonia (mai puțin cele făcând parte dintr-o foarte veche literatură) și absente din haiku-uri, mici poeme din șaptesprezece silabe. Am copiat câteva din ele:

Iarnă... vom vedea primăvara?
Să nu mai așteptăm florile,
să le culegem cât sunt boboci...

Sau:

Floarea este slabă,
Rogu-vă stropiți-o adesea...
Floarea de piersic se face roșie,
Precum soarele ce stă să apună.

Sau:

Nu cunoști tu oare, clopoțel al răsăritului,
Neliniștea ce ne desparte?
Nu poți tu, măcar o zi, minți
Și suna orele trei la șase?

Sau, în sfârșit, acesta, care mi-a plăcut mult,
în stil pur japonez:

Când pescarul și-a tras barca pe nisip
Și-a ajuns în bordeiul lui,
Nu mai aude nimic
Decât zgomotul vântului printre pini.

Uneori, pe neașteptate, făcea tot felul de reflecții care te lămureau brusc în legătură cu psihologia japonezilor. Într-o zi i-a spus lui Voukélitch: „Nu păreți a ști regulile discursului unei gheșe față de un străin și adesea, de asemenea, față de un japonez. Iată-le:

1. Să fii amabilă, prin urmare să nu-ți descarci niciodată sufletul.
2. Să spui contrariul a ceea ce gândești dacă acest lucru i-ar fi pe plac.

3. Să fii atentă la ceea ce celălalt așteaptă să-i spui și să i-o spui"

Făcea remarci nostime, dar bizare, adesea mai profunde decât păreau. Într-o seară, cum cina de pe rogojini era servită pe o serie de platouri lăcuite, câte unul pentru fiecare invitat, ea a spus, arătând spre multitudinea de farfurioare din cel mai fin porțelan care se înghesuiau pe fiecare din nenumăratele platouri: „Știți ce reprezintă toate astea? Este un arhipelag de cine ce urmează a fi luate, iar fiecare cină este, la rândul ei, un alt arhipelag. Ei bine, nu uitați, totul este arhipelag în Japonia, totul se explică prin această noțiune. Țara este un arhipelag. Familia este un arhipelag. *Kaisha* (întreprinderea) este un arhipelag. Oriunde te-ai afla, trebuie mereu să inițiezi o expediție până în insula din față ca să știi cum trebuie să gândești. Un japonez în sine este un arhipelag. Asta înseamnă că are în el o mulțime de păreri și de gânduri pe care nu reușește în totalitate să le pună în legătură unele cu altele. Însă un grup de japonezi ajunge să îmbrățișeze o gândire pentru toată lumea, cea a arhipelagului său” Voukélitch, cu fruntea lui înaltă, care o tachina la tot pasul, i-a zis în ziua aceea: „Fiți liniștită, epoca aceea nu mai există. Era și timpul. În curând îl vom vedea pe generalul Tojo distrugând cu o lovitură de cizmă toate platourile lăcuite și frumoasele porțelanuri de pe ele; de fapt, nu vor mai exista arhipelaguri, ci o ditamai marmită din fier, din care vom mânca cu toții aceeași supă”

Tânăra gheishă râse zgomotos, poate puțin prea zgomotos. Era destul de clar că avea o

slăbiciune pentru Voukélitch. Acesta, prin tachinările sale, o menținea constant în vervă. Replicile sale erau imediate și nostime. Amândoi sfârșeau prin a forma o pereche de comici, ca aceia de pe scenele micilor teatre de povestitori populari, care ne delectau cu lungile lor replici picante și improvizate.

Din nefericire, biata Ichichiyo și bietul Vouki vedeau atât de bine lucrurile din jurul lor, lucruri care mergeau tot mai rău! Poate că ea, drăguța „gheișă de la agenția Havas”, a fost cea mai stupefiată dintre noi toți să afle că toată această drăgălășenie nevinovată nu ducea altundeva decât spre o dramă autentică. După cum am mai povestit și în altă parte, Voukélitch a fost arestat cu mai puțin de trei luni înainte de episodul Pearl Harbor, acuzat de apartenență la rețeaua faimosului spion Richard Sorge și de a fi lucrat în favoarea Moscovei. Misiunea lor, pe care o îndeplinisheră cu succes, fusese să facă în așa fel încât Japonia, aliata Germaniei naziste, să se hotărască să o părăsească pe aceasta din urmă în iunie 1941, în războiul împotriva Rusiei sovietice, și să nu invadeze Siberia, în ciuda rugămintilor presante ale lui Hitler, care se năpustea în acel moment asupra Moscovei¹. Lui Ichichiyo evenimentele i-au adus neplăcerea repetată, și rușinoasă în ochii colegelor ei, a nenumăratelor interogatorii de la poliție. Aceasta, cu violența sa obișnuită,

1. A se vedea *L'Espion qui sauva Moscou*, Seuil, 1981.

o obliga să raporteze tot ceea ce îi spusese Voukélitch despre situația mondială, despre mersul războiului și viitorul comunismului, ca și cum, sărăcuța, ar fi putut să primească de la el tot felul de confidențe în legătură cu Hitler, Stalin și ambițiile lor de a cuceri lumea...

Într-o seară, în alte vremuri fericite, cu mult înainte de episodul evocat anterior, pe când îi ziceam lucruri drăgălașe despre Japonia, ea a emis o formulă lapidară și de o amărăciune neașteptată, pe care n-am mai uitat-o niciodată: „Această țară blândă e atât de dură”

Noți de bucurie, noți de disperare

Numai Dumnezeu știe cât de mult bombele japoneze de la Pearl Harbor au făcut să se vorbească despre ele începând cu decembrie 1941, însă nu ni s-a vorbit niciodată despre „bomba” – dacă mi se permite acest nefericit joc de cuvinte – pe care au făcut-o japonezii în capitală, în ziua aceea și în vremurile de după. În mod firesc, gheișele au fost primele care au dat tonul sărbătorii, fiind instantaneu mobilizate și pregătite în hainele lor superbe, atât pentru o celebrare la care nu se aștepta nimeni, cât și pentru o victorie de dimensiuni incredibile; gheișele și, desigur, toți militarii pe care isprava rivalilor lor, marinarii, îi luase pe neașteptate. Nimeni nu mai văzuse, ca în seara aceea, în vestibulele de la intrarea în saloanele de ceai și în *machiai*, asemenea munți de cizme pe care frumoasele noții, cu kimonourile lor strălucitoare, se străduiau să-i treacă, în șosetele lor albe. Tot așa, nimeni nu mai pomenise, sub puzderia de drapele ale Japoniei, asemenea aglomerări de mașini de lux, amestecate cu mașini militare de culoare kaki. Peste toate, reporterii, care reușeau să se fofileze pe culoare până la rogojinile

banchetelor aflate în desfășurare, avizi să audă de la purtătorii de cuvânt din marină ori armată cele mai mici detalii despre expediția din Hawaii, despre conducătorii ei, despre pregătiri și rezultate. Toată lumea bea în exces. Afară, auzeai peste tot vocile asurzitoare ale vânzătorilor de ediții speciale care anunțau primele relatări despre ceea ce numeau „bătălia din Hawaii” și cuvintele solemne ale împăratului în celestul său răspuns din acea dimineață care anunța războiul.

În seara aceea, gheișele au uitat regula de a bea cumpătat și de a nu participa la cină. Chitarele lor nu mai cântau cântece triste de dragoste, ci cântece patriotice. Cât despre „falsele gheișe”, în sute de locuri erau mult mai cerute decât cele adevărate; în special în Yoshiwara, care, în sunetul acelor *banzai* repetate la nesfârșit, a bătut recorduri istorice de afluență și de euforie. În ceea ce le privește, miile de baruri cu fete din capitală n-au făcut niciodată afaceri atât de bănoase, nici n-au cunoscut petreceri mai zgomotoase udate cu saké, bere și whisky japonez. Nici provinciile n-au fost mai prejos. Fapt istoric: cu toate că fusese o zi de luni obișnuită, milioane de locuitori ai Japoniei vor dormi a doua zi aproape până la zece dimineața, iar gheișele, până după prânz. Trebuie însă să adăugăm că, începând cu ziua următoare și până la sfârșitul războiului, cele O Sută de Milioane, după cum îi numea presa (de fapt nu erau decât 75 de milioane în vremea aceea), își reluau munca la prima oră a dimineții, de altfel fără nici o urmă de isterie războinică, având în vedere că țara cunoștea deja o

disciplină severă de mai bine de trei ani, de când ducea război cu China.

1942, anul primelor mari victorii, a reprezentat pentru gheișe, dar și pentru acele hostess din baruri, marele an al serilor pline de veselie și domnia saloanelor de ceai. Poporul credea că războiul era pe jumătate câștigat, în ciuda unor serioase accidente pe care cenzura le ascundea cu mare grijă (bătălia de la Midway, de exemplu). *Blitzkrieg*-ul japonez din sudul Asiei și insulele Pacificului își avea victimele sale. Marea modă pentru oficiali și prietenii lor, sau prietenele lor, era să primească tot felul de produse, de mai mică sau mai mare importanță, provenite de pe urma jafului din mărirele Sudului: minunate stoffe bizare aduse din insule, măști din Indonezia, bluze brodate din Filipine, mâncăruri exotice și, uneori, chiar splendide mașini americane sau englezești capturate în Singapore sau Hong Kong.

Acest lucru nu mai putea dura și, din primăvara anului 1943, au început deja, prin decrete ale generalului Tojo, tot felul de restricții pe care urma să le resimtă îndeosebi grațioasa lume a Florilor și a Sălciilor. De pildă, brusca penurie de mătăsuri și limitarea stofelor, pe care trebuia să le cauți de acum încolo pe piața neagră la niște prețuri uneori prohibitive. Mai era și înmulțirea extrem de stresantă a exercițiilor de apărare antiaeriană la care gheișele erau obligate să

participe laolaltă cu celelalte femei obișnuite din cartier, purtând cagule și pantaloni bufanți. Și o ultimă lovitură: închiderea cartierelor de plăceri la începutul anului 1944. Mai mult de trei mii de saloane de ceai au fost închise de poliție și vreo trei mii de gheise au fost nevoite să intre în șomaj. În același moment, se închideau sute de mii de restaurante modeste, nenumărate prăvălii, majoritatea teatrelor și multe cinematografe care nu mai proiectau de altfel decât filme proaste vechi.

Viața de zi cu zi nu era deloc veselă pentru noi, francezii, și, în afară de lectura făcută acasă, una din consolările mele era să explorez pe jos acest oraș nesfârșit și fascinant pentru mine, care încă mai avea câteva clădiri vechi și spații verzi. Într-o duminică a anului 1943 – era înaintea decretelor generalului Tojo, însă climatul se înrăutățise deja foarte mult –, plecasem într-o lungă plimbare cu doi prieteni francezi și lăsasem melancolia să-mi îndrume tainic pașii spre unul din locurile mele favorite: malurile fluviului Sumida. Se lăsa seara sub un cer cenușiu, apropiat de pământ, în adierea unui vânt dinspre mare; această Tamisă a Orientului mă încânta o dată în plus, cu frumoasele ei poduri vechi din fier și malurile tipic japoneze. Pentru a contempla priveliștea, ne opriserăm în mijlocul unuia dintre acele poduri mari și arcuite. Pe malul fluviului, pe partea dreaptă – în stânga noastră – strălucea cartierul Podului Sălciilor, care ne atrăgea ca un magnet. Lungul

șir al saloanelor de ceai, pline deja de lumină în interior, construite unul lângă altul, aproape toate terminându-se pe malul fluviului, cu grădinițele lor rafinate, toate aceste detalii compuneau un decor nemaivăzut. Cum stăteam sprijinit de balustrada podului, mi-a venit o idee: „Prietenii, iată unul din locurile din Tokyo în care ar trebui să ne găsim adăpost. Să încercăm să-l găsim, să descoperim, prin urmare, pe acest mal un salon de ceai care să ne primească. După cum știți, fără recomandări și străini pe deasupra, avem toate șansele să fim dați afară de peste tot în modul cel mai politicos. Dar să încercăm... să deschidem mai multe uși, cine știe? Poate că cineva o să ne primească”

Ei bine, lucru rar în Japonia, această idee de a fi primit fără nici o recomandare a reușit. Firește, primele încercări nu au fost tocmai fericite. Nimeni nu ne dorea; în unele locuri, chiar, demersul nostru era de-a dreptul suspect. După mai multe încercări sortite eșecului, iată însă că, într-un salon încântător, puțin mai în josul fluviului, o patroană drăguță căreia îi repetam același refren – că suntem niște bieți francezi, departe de țara lor de multă vreme, din cauza războiului, atinși de vitregia vremurilor, însă îndrăgostiți de fluviu –, o patroană drăguță, după cum spuneam, în kimono roșu-închis și care sigur era o fostă gheișă, a consimțit să ne primească și să ne dea de băut. Salonul se numea Yayoi, un nume vechi care însemna luna martie sau începutul

primăverii. În scurt timp, eram deja instalați pe pernuțele noastre – un vis în sfârșit realizat! –, într-o cameră luminoasă și primitoare ce parcă intra în apele fluviului. Imaginile mișcătoare ale negustorilor luminați de lampioane se decupau în pătrățelele de lemn ale ferestrelor fin lucrate. Am comandat cina și, pentru a ne face acțiunile să crească, am chemat și o gheișă. Cum eram noi în acele locuri și cum nu cunoșteam nici un nume de gheișă, am descris, în schimb, performanțele pe care le așteptam de la ea, cu toate că eram siguri că, de fapt, vom vedea intrând cine știe ce păpușă prostănacă, ascunzându-și grimasa sub un fard gros. Dar... surpriză! Domnișoara Utagiku, prosternată mai întâi pentru salutul de la intrare, a ridicat spre noi un chip minunat, cu obraji calzi și netezi ca un puf de piersică. Cina a fost gustoasă, copila încântătoare, iar negustorii încă mai treceau ușor prin fața noastră, profitând de reflux. Am descoperit un lucru emoționant, pe care mi-am reproșat de a nu-l fi remarcat pe vremea lui Chidori: pe un cer care se limpezise, luna plină strălucea chiar în fața noastră, deasupra fluviului.

În acea epocă, în care atâtea saloane de ceai se închideau, Yayoi era dintre acelea care beneficiau de o amânare, la fel ca și, puțin mai sus pe mal, lungul șir al saloanelor din Yanagibashi. Însă, cel mai adesea, seara alarma antiaeriană făcea să se stingă întreaga panglică de lumini și, astfel, luai cina între

niște perdele negre, groase. Ca celibatar, în acea perioadă de lipsuri, mâncam adesea în oraș, iar Yayoi devenise unul din locurile în care veneam din când în când, singur sau cu prietenii, ca să iau o masă simplă și gustoasă, cu orez ceva mai alb, lucru rar în acele vremuri. Patroana, drăguță și discretă, nu mai era gheișă, însă găzduia una sau două începătoare, pe care, de altfel, nu le vedeai aproape niciodată. Se numea Teruko, iar eu am devenit un client și un prieten al casei.

Într-o zi am putut să mă uit în albumul cu fotografii al familiei. Vedeai acolo imagini vechi, în alb-negru, cu Teruko și părinții ori prietenele sale, picnicuri de altădată, vizite în locuri celebre. Pe când întorceam o pagină și mă uitam din întâmplare la două sau trei imagini îngălbenite cu o tânără femeie în ținută de gheișă, patroana ori cele câteva servitoare sau persoane care erau pe acolo lăsară să izbucnească în spatele meu niște râsete pe jumătate înfundate. „Nu știți cine e? mă întreabă Taruko-san. Ei bine, închipuiți-vă că nu este altcineva decât Sassa, faimoasa gheișă, criminala al cărei scandal a făcut atâtea valuri în întreaga Japonie în urmă cu cincisprezece-douăzeci de ani.” Sassa! Într-adevăr, eram la curent cu acel fapt divers celebru și scandalos, însă ce căuta portretul ei în acest album? „Pur și simplu, ea era patroana acestei case. Și după ce a făcut ce a făcut și a fost condamnată, casa i-a fost pusă în vânzare, iar noi am cumpărat-o.”

Care era deci faimoasa poveste a gheişei Sassa? Era drama după care, patruzeci de ani mai târziu, cineastul japonez Nagisa Oshima a făcut celebrul său film, mai mult decât îndrăzneţ, un adevărat succes la Paris şi în alte părţi, *Imperiul simţurilor*. Scenariul este inspirat dintr-o poveste adevărată. Frumoasa Sassa, gheişa, avea pentru amantul ei o pasiune atât de puternică, încât, în ziua în care a descoperit că o înşela, că urma să o părăsească în curând, l-a ucis. Însă într-un mod deosebit. Când a fost găsit cadavrul, s-a descoperit că nu mai era întreg: lipsea ceva din el. Îi tăiasse penisul, şi nu ca în film, cu un cuţit... Murise deci în urma unei hemoragii. Ea fugise. Însă când a fost prinsă, departe de acele locuri, la o săptămână după cele întâmplate, şi după ce a fost arestată, s-a descoperit că păstra ca pe un lucru de mare preţ, în mâneca largă a kimonoului, bucata lipsă, înfăşurată şi legată cu grijă într-o eşarfă de mătase...

Care fusese condamnarea? O lungă pedeapsă cu închisoarea, după cuvintele lui Teruko-san. Şi apoi, nu prea se mai ştie de ce, poate graţie comportamentului său exemplar, fusese eliberată în cel mai mare secret. „Astăzi este liberă. Locuieşte acum în zona Atami, o plajă populară aflată la ceva distanţă de Tokyo, unde «gheişele» de mână a doua sunt numeroase, şi are nu ştiu ce casă, poate

un restaurant, poate un han.” După care Teruko a adăugat, râzând: „Mai poate fi văzută din când în când prin Tokyo, uneori vine să ne viziteze...”

La ceva timp după acel moment, înainte ca Yayoi să se închidă, cinam acolo, poate pentru ultima dată. Deodată, mare agitație în culise, iar cineva vine și mă roagă să mă ridic imediat. „Este aici! Sassa este aici! Tocmai a trecut... Dacă vreți să o mai vedeți, veniți repede, aveți noroc!” Am fugit spre intrare. Ușa era încă întredeschisă. Afară cădea o ploaie fină. Între cei doi batanți ai ușii, am zărit spatele unei femei ce se îndepărta. Era îmbrăcată cu un fel de pelerină dublă, țărănească, și se grăbea cu capul plecat spre celălalt capăt al străzii. O întâlnisem pe Sassa.

Închiderea localului Yayoi a avut loc probabil în primăvara lui 1944, când totul se dezagrega. Începuseră bombardamentele americanilor și, odată cu ele, debandada, dacă nu panica, în lumea gheișelor, ca și în întregul univers de femei obligate să intre în șomaj: cele din magazine, birouri etc. Se zice că atunci foarte multe gheișe căutau cu disperare să se mărite. Cele mai frumoase sau cele mai norocoase reușeau, unele deveneau *mekake*, adică soția numărul doi, întreținută mai mult sau mai puțin la vedere, departe de soția legitimă. Cele care aveau ca protectori oameni foarte bogați erau instalate în

reședințe secundare, la adăpost, la mare sau la munte, aproape de Tokyo. Mai erau cele pe care le puteai revedea secretare în ministere sau în administrație, uneori dactilografe sau mânuind un *soroban*, acel abac tipic japonez al contabililor. Însă multe dintre ele, mai ales în rândul celor tinere, nu au scăpat de a fi rechiziționate de piața muncii, care le învăța să taie piese din metal sau să coasă parașute. Cele mai înțelepte, la urma urmelor, au fost cele care s-au întors în satul lor, unde își aveau părinții sau relații vechi: înțelepte pentru că, înainte de 1944, bombele americane au început să cadă din ce în ce mai mult atât asupra capitalei, cât și a tuturor marilor orașe. Iar nouă luni mai târziu, drama de la Hiroshima și capitularea Japoniei din 15 august 1945.

Renașterea

A spune că, după înfrângere, Tokyo era într-o stare groaznică înseamnă a spune prea puțin. Tokyo nu mai exista. Sub o ploaie de vreo două milioane de bombe incendiare cu napalm, aruncate cu ocazia numeroaselor raiduri ale aviației americane, Tokyo dispăruse complet de pe hartă, precum Hiroshima în urma bombei atomice. Ei bine, la șase luni după înfrângere, japonezii, revenindu-și complet și angajându-se pe făgașul unei Japonii democratice, reconstruiseră deja cu un curaj extraordinar un oraș de căsuțe ce se întindea pe un spațiu mare, căsuțe de lemn ce aveau să se transforme, puțin câte puțin, în adevărate case. În acest oraș în plină prefacere, prima industrie ce urma să renască, activă imediat după război, a fost cea a plăcerilor, încurajată, firește, de ocupanții americani. Sub numele de „gheise”, Japonia oferea acestor soldați care se întorceau din război prostituate, fete sărace, pentru care aceasta era singura șansă de a se putea hrăni și supraviețui și pe care de altfel aceștia le botezaseră aproape imediat cu un nume inventat de ei, *pam-pam-girls*. Mai vedeai, de asemenea, proliferând baruri cu fete, între acestea și cele descrise mai sus existând, în acel moment,

puține diferențe. Cât despre gheișele adevărate, puteai să crezi că aparțin trecutului, istoriei. În barbaria de după război și bâlciul ocupației, se terminase, la prima vedere, cu această vocație perimată. Slujitoarele vechilor tradiții și compania lor plină de rafinament păreau a fi dispărut.

Greșit! În realitate, și în domeniul lor reconstrucția își urma cursul, iar unele cel puțin încercau să se regrupeze, să-și ajute și să-și adune surorile risipite, făcând astfel să renască fosta lor profesie. Măcar puteau spera acest lucru. Într-o Japonie care încerca să renască, una dintre cele mai mari noutăți era un lucru de care fostul regim militar n-avuse deloc habar și pe care nu l-ar fi permis niciodată: căutarea plăcerii. Această idee venea din America, iar MacArthur o înscrisese chiar în noua Constituție. Această formulă era ceva care, în democrație, atrăgea tot mai mulți cetățeni ai vremurilor noi. Cine ar fi putut mai bine decât gheișele să facă să reapară în această țară un lucru uitat de atâta vreme: surâsul? Cine ar fi fost mai potrivit să reintroducă în petrecerile de după război grația, frumusețea și ținuta?

În acest context, ne vom mira mai puțin de faptul că, printre primele construcții care se ridicau pe cenușă și reapăreau aidoma celor dinainte, sau chiar mai frumoase, au fost cele ce urmau să le adăpostească pe gheișe: saloanele de ceai sau casele de rendez-vous, amândouă, de altfel, reunite adesea sub același acoperiș. Pentru mulțimea de nefericiți care încă nu aveau unde locui, acest lucru era un adevărat scandal. Însă puțini se mirau,

știind prea bine că cei care-și băgau banii în construirea unui salon de ceai făceau una dintre cele mai rentabile investiții ale momentului. Aceste case cu gheișe erau, de altfel, printre locurile rarissime în care, grație comerțului la negru, nu duceai lipsă de nimic, în mijlocul unui oraș înfometat. La întoarcerea din război, prietenul meu Machida, arhitect, care terminase pe vremuri Artele Frumoase la Paris, își găsisese casa distrusă și familia dispersată sau zdrobită. Astfel, a avut ideea strălucită să meargă să locuiască la gheișe. Aici nu-ți lipsea nimic, iar viața era fericită, povestea el. Un mecanic montase chiar, cu ajutorul unei vechi rezistențe, o sabie pe care o cufundai direct în apa căzii, cu zgomot și o explozie de aburi; într-o clipă aveai acel lux ce nu-l găseai nicăieri: o baie fierbinte. În curând, Machida a rămas fără bani, însă era atât de popular, te distrai atât de bine în preajma lui și trăia o poveste de dragoste atât de frumoasă cu una din tinerele fete, că a fost păstrat în casă gratuit. Nu a părăsit acel loc decât atunci când și-a răpit iubita, după ce s-a căsătorit cu ea.

Dintre gheișele care apăreau după catastrofă, unele se adunau, în special cele mai cunoscute, sau cele mai în vârstă și cele mai înțelepte, ca să analizeze situația și să găsească o soluție pentru salvarea profesiei lor. Încă mai sunt amintite numele câtorva dintre aceste femei care au organizat și au reușit ceea ce-și propuseseră, în special al doamnei Kikumura, din Shimbashi, Tokyo, și al doamnei

Inouye din Gion, Kyoto. Le-am văzut și le-am auzit, în acea vreme, în timpul reuniunilor lor vesele și al discuțiilor lor aprinse pe aceste naufragiate, femei ce puneau bazele unei noi epoci a gheșelor.

Reușisem, părăsind dormitoarele oficial atribuite ziariștilor de Cartierul General al lui MacArthur, să obțin o micuță garsonieră într-una dintre puținele case încă în picioare, un adevărat miracol, înconjurată de ruinele din Tsukiji, unul dintre cele mai cunoscute cartiere de gheșe ce depindeau de cartierul cel mare, Shimbashi. Era un fost salon de ceai pe care o fostă gheșă, extraordinara și faimoasa doamnă Saito, îl renovase și îl transformase într-un han, adică un hotel japonez în stil tradițional. În mijlocul ruinelor, în inima capitalei, exista unul din locurile de adunare cele mai active ale fostelor gheșe, unde, cu voie bună, povestind lucruri hazlii și jucând zgomotoase partide de mah-jong, se pregătea renașterea, zborul acestei păsări Phoenix, gheșă¹.

Efectiv, perioada de după război avea să le vadă renăscând pe gheșe, mai ales la sfârșitul ocupației, niște gheșe din ce în ce mai diferite de surorile lor mai mari din epoca militară ori din vremurile mai vechi. Și aceasta ca efect al ordonanțelor care au început să cadă, de la înălțimea Cartierului General al lui MacArthur, precum fulgerul din mâna lui Jupiter stând pe tron, sub titulatura generală de „emancipare a femeilor japoneze” – voi

1. A se vedea *Orient Extrême*, Arléa, Seuil, col. „Points”, 1989.

reveni asupra acestui subiect – și ca urmare a evoluției moravurilor într-o Japonie „democratizată” Între timp, situația gheișelor era, în ansamblul ei, mizerabilă și viitorul acestei profesii părea foarte incert.

La începutul anului 1946, adică după vreo șase luni de la înfrângere, am luat în Ginza, un cartier odinioară elegant, însă pe atunci în ruină, un interviu deloc banal. Convocasem niște gheișe din Shimbashi care cunoscuseră războiul, pentru a vorbi cu ele despre recențele lor necazuri, dar și despre noile lor speranțe, dacă măcar mai aveau. Au venit vreo cincisprezece sau ceva mai multe, printre ele câteva în vârstă de vreo șaizeci de ani; au răspuns la întrebările mele cu o gentilețe și o bună dispoziție care și acum mă bucură.

„Pe la mijlocul războiului, nu eram mai mult de șaizeci, mi-au spus ele, noi care, în vremurile bune, fuseserăm de zece ori mai numeroase; la sfârșitul lui, nu mai eram decât vreo cincisprezece. Cele trecute de patruzeci de ani plecaseră, iar câteva tinere ajunseseră muncitoare. Nu se duceau la uzină, li se aducea ceea ce trebuiau să facă acasă.

— A existat o piață neagră a gheișelor, a zis o alta. Și știți cine a profitat de ea? Nimeni alții decât generalul nostru suprem, primul-ministrul Tojo, și prietenii săi, care decretaseră înainte închiderea tuturor stabilimentelor!

— Bombardamentele? Au fost rănite printre noi, dar nu a murit nimeni. S-au văzut

gheișe fugind de incendiu în cămăși. În acea faimoasă noapte de martie, am putut să-mi salvez familia, a zis una dintre tinere. Înainte de a fugi, ne aruncaserăm, așa îmbrăcate cum eram, în apă. Bucăți de lucruri în flăcări veneau de peste tot, așa că, pentru a trece de cele mai periculoase locuri, ne înfășuraserăm în pături ude. Am rămas un moment culcată sub pătura mea, pe malul șanțului cu apă ce înconjura palatul, iar cei ce fugeau în jurul meu, crezându-mă moartă, voiau să ia pătura de pe mine ca să și-o însușească.”

Și acum?

„Suntem ca niște copii care învață să meargă, zise râzând O-Hana, o femeie frumoasă între două vârste. Altădată eram niște copile răsfățate. Astăzi, imaginați-vă, ne urcăm în tramvaie și trenuri foarte aglomerate; odinioară eram elegante, azi suntem ca niște saci de cartofi dulci și ne ducem singure bagajele.”

Una dintre colegele sale explică la rândul ei: „Chiar în vârstă, o gheișă de odinioară era nevinovată ca o fată de șaptesprezece ani când era vorba de probleme materiale. Ce ni se cerea? Patru lucruri: 1) să fii frumoasă; 2) să nu fii deloc vulgară; 3) să trăiești într-o lume a dragostei și a eleganței, într-o perpetuă competiție, de altfel, cu celelalte; 4) să practici o artă austeră. Cum să îndeplinești astăzi toate aceste condiții, spuneți-mi? Punctul 2 era foarte lăudat, însă cum vreți să se revină vreodată la el? Și-apoi, ce-o să se întâmple acum, de vreme ce ni se inculcă mereu să nu ne gândim decât la dragoste?”

Cea care vorbea era o femeie de vreo șai-zece de ani, încă frumoasă, respectată de partenererele ei. Kazue îi era numele. „Kazue, vorbește-ne despre subiectul acela, îi zise una mai tânără, agitată, spune-ne ce crezi.

— În nici un caz nu era vorba de dragoste, iată care era într-adevăr regula de atunci. Artă noastră trebuia să fie înaintea oricărui alt lucru. Când exista un happy-end, cum se zice astăzi, acesta era căsătoria, însă, odată cu ea, gata cu profesia, nu mai erai gheișă! Rare erau cele care își păstrau prestigiul; sau, în cazul în care una fugea cu vreun amant sărac, era disprețuită de colegele ei. Știința gheișelor venea din experiența lor cu bărbații în ceea ce privește problemele lor în dragoste. Trebuie să cunoști dragostea, însă să o depășești. Gheișei îi va lipsi rafinamentul, consistența, dacă nu trece prin această experiență. Care este cea mai bună școală a unei gheișe? Este tocmai dragostea depășită. Firește, aproape toate se îndrăgosteau mai devreme sau mai târziu și aproape toate au avut iubiri tragice. Însă o gheișă nu este cu adevărat gheișă decât dacă știe să-și înfrângă iubirea de dragul artei. Nu poate avea în același timp o pasiune pentru un bărbat și pasiunea pentru artă sa: aceasta trebuie să servească tuturor bărbaților. Este motivul pentru care, odinioară, fructul dragostei erau lacrimile. Doar când trecuse prin asta, când înțelesese acest lucru, se putea număra printre adevăratele gheișe. Dar nu va mai fi niciodată așa, fără îndoială. Să-ți reprimi sentimentele pare azi ceva de-a dreptul stupid.”

Pentru moment, în orice caz, ocupația americană nu era deloc favorabilă unei reapariții a gheișelor. Japonia mișuna de soldați și era mai degrabă jungla acelor *pam-pam-girls*. La nivelul ofițerilor, americanilor frumoși și bogați le venea foarte ușor să-și găsească prietene frumoase, uneori chiar din înalta societate. Însă, cu rare excepții, nu-i interesa deloc lumea complicată și bizară a gheișelor, și invers: acestea, în fața fostului dușman, își păstrau demnitatea. În plus, situația economică și alimentară rămânea pe mai departe grea, iar saloanele de ceai serveau mai degrabă întâlnirilor de afaceri decât altor scopuri. Uneori, accidental, adăposteau o clandestinitate politică născută din înfrângere. Am povestit în altă parte cum a fost posibil ca, tocmai în saloanele de ceai, să regăsesc, în 1945, pista extremei stângi ce nu fusese încă „reabilitată” și cum, tot așa, am văzut în aceste locuri întâlnindu-se în taină proscriși ai fostei extreme drepte¹.

La mai bine de șase ani după înfrângere, între 1951 și 1953, aveam în sfârșit să asistăm la o renaștere reală a gheișelor.

1951: sfârșitul ocupației; 1953: sfârșitul războiului din Coreea, care menținuse în Japonia mii de soldați americani. După plecarea acestora, lumea a descoperit că, în numai câțiva ani, japonezii nu numai că reconstruiseră un Tokyo modern, unde creșteau deja primele blocuri cu multe etaje, ci reconstruiseră

1. *Ibidem*.

și o Japonie a tradițiilor, în care reapăreau modele și plăcerile dintotdeauna. Fațada ocupației americane, acest bâlci zgomotos, mas-case renașterea, care avea loc în liniște, a unei Japonii a japonezilor, o lume secretă și închisă. O nouă vârstă de aur se deschidea, de exemplu, pentru Akasaka și Shimbashi, cele mai elegante cartiere de gheișe, în chiar centrul capitalei. O vârstă de aur, mai întâi pentru că activitatea și prosperitatea corporațiilor aveau să le depășească chiar și pe cele de altădată. Dar și pentru că nu urma să dureze multă vreme. Vreo zece ani, vechea Japonie avea să continue să dea acestor cartiere întreaga lor originalitate, iar aceasta mulțumită prezenței gheișelor. Domniei acestora îi va urma însă, în boom-ul anilor de mare creștere economică, o alta, cea a promotorilor și a betonului, ceea ce va însemna sfârșitul acestui vechi decor.

Pentru moment, Akasaka, de exemplu, re-devenise un adevărat sat străbătut de străzi cochete, cu căsuțe din lemn cu un etaj. Printre ele străluceau, prin eleganța lor luxoasă, saloanele de ceai, restaurantele bine-cunoscute cu bucătărie japoneză și tot ce reprezenta domeniul corporației gheișelor. Puțin mai târziu de ora șase seara, când se lua cina, căci masa de seară se ia foarte devreme în Japonia, vedeai apărând, mai numeroase ca niciodată, puternicele limuzine negre ale politicienilor, ale oamenilor de afaceri și ale diplomaților, de vreme ce ministerul unde lucrau era în apropiere. Puteai vedea coborând din aceste

limuzine personaje îmbrăcate sobru, impecabil, ce contrastau nostim cu roiul de gheişe în kimonouri de mătase de toate culorile – unele ajungând cu ricşa –, cu graba personajului feminin frumos îmbrăcat, cu bucătarii cu bonetele lor albe şi patroanele caselor, cu perucile lor negre, înalte, îngenuncheate în prag, pentru seria de temenele de întâmpinare în faţa acestor miniştri şi directori generali care rămâneau în şosete ca să poată intra. Multe din aceste case aveau suficient teren pentru a fi înconjurate de grădini în miniatură gândite de artişti grădinari. Spre stradă, acestea aveau adesea superbe „ziduri” din lemn, înalte, vopsite în negru, ca pe vremea vechiului Edo. Renaşterea sau mai degrabă continuarea unor tradiţii încă vii ale vechii Japonii era în toi în fiecare an în jurul datei de 15 august, cu ocazia sărbătorii *Bon* (sărbătoarea morţilor). Gheişele în kimonouri de vară deschise la culoare sau în uşoarele *yukata* din bumbac se arătau de această dată în miezul zilei, dar şi pe parcursul ei, amestecate adesea cu populaţia din cartier, formând cu toţii o lume în costume vechi, foarte colorate, pentru a aclama trecerea litierelor sacre coborâte din templul local. Tineri pe jumătate dezgoliţi şi îmbibaţi cu saké le plimbau în timpul celor două zile de muzică, de sărbătoare, de ovaţii şi de zgomote de tot felul, pentru a le arăta spiritelor semidivine din raclele lor de aur că, sub protecţia lor, poporul era fericit şi prosper.

Acesta era şi fericit, şi prosper, iar eu depun mărturie pentru asta, căci aveam în

cartier, soția mea și cu mine, casa noastră, grădina noastră (dispărute astăzi sub treizeci de metri de beton). Eram din sat, îi cunoșteam toate cotloanele, oamenii și bârfele. Se spunea într-o vreme că Kishi, care avea să devină în scurtă vreme prim-ministru, hotărâse, cu prietenii săi politicieni din Dieta aflată foarte aproape de noi, pe deal, și cu cei din mediile de afaceri, hotărâse deci să reînvie Akasaka. Investiseră importante capitaluri pentru a reconstrui, printre altele, Nakagawa, o faimoasă *machiai*. Apoi a fost rândul acelor celebre case de dinainte de război, precum Hasegawa, Kawasaki, Tamamwhi (al cărei nume înseamnă „greier elegant”). Cel mai vesel era Kazuo, un restaurant mare, unde veneau nenumărate gheișe. Purta numele unui actor de cinema cunoscut pentru rolurile sale de capă și spadă și era administrat de soția lui, fostă gheișă din Shimbashi. Fuseseră primite aici, printre gheișe, mari personalități din străinătate aflate în trecere, precum Nehru sau Soekarno. Toată lumea știa în cartier că Ichiman, marele restaurant al gheișelor, aflat pe deal, avea drept proprietară și patroană pe prietena nu știu cărui bancher de la Banca Japoniei sau că un alt restaurant, al cărui nume îmi scapă, avea ca patroană tot o fostă gheișă, prietena cunoscutului politician Ichiro Kono; acesta cumpăraseră localul pentru ea, plătind un preț de 70 de milioane de yen la vremea aceea. Un alt exemplu: *Nagoya*, un restaurant faimos pentru grătarele sale de pasăre, avea ca patroană o veche cunoștință de-a mea, doamna Saito, fostă gheișă de renume, al cărei hotel, rămas printre ruinele

lăsate de războiul abia încheiat, fusese primul meu adăpost. De altfel, peste puțină vreme, avea să se mute la New York, unde restaurantul ei japonez continuă să fie și astăzi cel mai renumit din oraș.

Cunosc mult mai puțin geografia, era să spun gheîșo-grafia marelui cartier concurent Shimbashi. Casele cele mai șic se găseau în spatele Shimbashi Embujo, teatru fondat de și pentru corporația de gheîșe din acest cartier. În primul rând, este Kanetanaka, o casă de rendez-vous care se lăuda că-l avea oaspete uneori pe Yoshida, cunoscutul prim-ministru și fondatorul Japoniei democratice de după război. În al doilea rând, se putea vorbi despre Tagawa, tot o casă de rendez-vous, care era onorată, la rândul ei, să-l primească pe ministrul de Externe, domnul Fujiyama. Decorul actual al cartierelor Shimbashi și Akasaka nu mai are nimic în comun cu cel din primii zece ani de după război, când devenise, de altfel, cel de odinioară. Acolo unde se înalță astăzi clădiri foarte înalte, mângălite de o publicitate excesivă, persista un decor aproape provincial. Acesta era fermecător din trei motive: căsuțele cu un singur etaj, canalele cu podurile lor arcuite și sălciile plângătoare. Unde în altă parte mai puteai vedea primul bulevard al unei mari capitale umbrit pe toată lungimea sa de sălcii plângătoare? Acest lucru era mândria bulevardului Ginza, axa principală a cartierului. Sălciile îl făceau celebru și îi confereau un romantism astăzi dispărut. „Să mergi pe Ginza”

pe sub sălcii, la orele după-amiezii, era plăcerea hoinarilor, dar și a cunoscătorilor – mai erau pe atunci, printre japonezi, oameni cărora le plăcea să se plimbe –, căci acest bulevard era și locul de întâlnire preferat al tinerelor și al femeilor frumoase. Cât despre prăvăliile aflate în căsuțe, de acolo aveau să plece câteva din cunoscutele mărci japoneze care vor face înconjurul lumii: camere de filmat, produse cosmetice, aparate de radio. În sfârșit, canalele ce străbăteau capitala erau una din ultimele moșteniri ale vechiului Edo: în timp, acestea au fost secate și acoperite cu beton pentru a fi transformate în străzi.

Această evocare nu ne îndepărtează de la subiectul meu, gheișele, după cum vom vedea. Unul din canalele acestea trecea chiar pe lângă teatrul Shimbashi Embujo, despre care am vorbit, și până în 1964 una din plăcerile mele, atunci când începea vara toridă din Tokyo, era să închiriez acolo o barcă în stil vechi – o altă imagine Edo – ca să merg să mă bucur pe apă, în general într-o companie agreabilă, de răcoarea serii. Marinarul ajungea, luând în zigzag drumul canalelor, până la vărsarea fluviului Sumida, apoi întorcea barca sa cu motor și ne ducea în amonte pe sub șirul de poduri nenumărate, până foarte departe, în Asakusa, un cartier popular (care nu trebuie confundat cu Akasaka). Acolo îi ceream să oprească barca, după care, încet, în tăcere, mergeam de-a lungul malului drept. Astfel, îmi dădeam seama că urcasem și în timp, că trăiam preț de o seară în Edo, cu

două-trei secole înainte: pe tot drumul meu lung se întindea o panglică puternic iluminată de cartiere cu gheișe instalate pe malurile râului. Cel mai strălucitor era iubitul meu cartier al Podului cu Sălcii, Yanagibashi, urmat, puțin mai jos, de Hamacho, de Yoshicho și, pe celălalt mal, de Fukagawa. Casele cu un etaj din Yanagibashi, cu fațadele spre râu, se deschiseseră complet, căci, în căldura sufo-cantă, ca și oamenii, se dezbrăcau, se lepădau de zidurile și fațadele lor demontabile de la parter și de la primul etaj pentru a se bucura de răcoarea serii. Puteai vedea astfel ce se petrece în interior, atât jos, cât și sus, numeroase scene pitorești ale vieții de gheișă, mai puțin scenele intime, dar și ale vieții câtorva case particulare, amestecate cu celelalte. Era vorba de dineuri fastuoase, seri petrecute împreună cu puțini tovarăși, ședințe de dans, ciupituri nostalgice de coarde de *shamisen*, beții între colegi de birou sau de întreprindere, servitoare ce se deplasează rapid purtând platouri și gheișe care, nepăsătoare, turnau și adesea împărțeau băutura cu invitații lor: totul era ca într-un film vesel sau ca într-o bandă de desene animate cu multe personaje, adevărate umbre chinezești. Undeva este și Chidori, gândeam eu cu nostalgie.

Bărci traversau fluviul de la un mal la celălalt sau coborau ca și noi: purtau lam-pioane, iar uneori erau pline de gheișe ca în vremurile Edo. Mai întâlneam și șalupe cu burțile lor umflate, care ajungeau în golful

capitalei cufundate în noapte. Sumida rămânea pentru mine unul din cele mai dragi peisaje din Tokyo. Bineînțeles, după război plecasem în căutarea localului Yayoi și îl găsisem. Cochetul salon de ceai fusese șters de pe fața pământului, ca și celelalte, însă după patru-cinci ani era deja reconstruit, elegant și modest în același timp. Teruko, patroana, s-a bucurat enorm când m-a văzut, iar de atunci veneam adesea să iau cina sau să beau cu prietenii, servit de fiecare dată de una sau două gheișe. Era în casă o figură nouă, o fetiță tare drăguță de vreo opt ani, pe care Teruko o găsisese după război. Mereu în costumul ei marinăresc de școlăriță, Tsukiko muncea cu zel, aplecată asupra caietelor ei, cerându-mi din când în când s-o ajut la engleză. Sumida era mai departe o apă destul de curată ca să poată crește trestia pe lângă casă, lucru de neimaginat astăzi. Peste tot înfloreau stânjenei galbeni în luna mai. Uneori, rămâneam să dorm acolo și aveam impresia că așternutul meu japonez cu saltelele lui călduțe și ușoare, aproape la același nivel cu râul, avea să mă poarte pe apă ca o plută de mătase.

Seri și mătăsuri

Câteva pahare de whisky fuseseră deja golite, cu noi șase așezați în jurul mesei joase și flecărind cu gazda și prietenul nostru, T.S., un om de afaceri, când batanții înalți albi-aurii din spatele încăperii cu rogojini s-au deschis și au lăsat să apară, ca la o ridicare de cortină, patru fete frumoase în kimonouri strălucitoare: prietenele noastre gheise. Le cunoșteam pe toate. Oko (Fericirea Desăvârșită) purta în seara aceea un splendid kimono brun-închis, presărat cu crizanteme ale căror flori negre, brune, aurii și roșu-închis se topeau într-un amestec somptuos. Sanko (Cele Trei Fericiri) era într-un kimono foarte simplu, de un albastru intens, încins de o centură de culoarea somonului cu romburi. Tsukiwaka (Luna în Creștere), în kimono alb cu fluturi albaștri, a luat loc lângă unul din cei prezenți, aparent pentru a răspunde unor avansuri evidente pe care acesta i le făcea de ceva vreme. În sfârșit, Hideka (Superioritate Splendidă), care era, probabil, cea mai puțin interesantă în ochii invitaților, dar nu în ai mei. În ceea ce mă privește, nu vedeam mari inconveniente în faptul că era prea tânără, oarecum novice în finețurile ce le presupunea rolul de

gheișă: era acolo doar de câteva luni. Ce mă interesa mai mult era că, dintre toate, era cea mai tânără, cu un profil încântător, o gură tulburătoare și, pe o față de ceară, niște ochi alungiți, ochi care m-au fascinat mereu. Pentru japonezi, ochii migdalați constituie un punct slab pe fața unei femei frumoase; este bine știut că japonezele de azi, care suferă de pe urma acestui lucru, le dau o formă rotundă cu ajutorul chirurgiei plastice.

Era pentru gheișe noua vârstă de aur de care am vorbit, iar noi fuseserăm invitați la una din acele mese de seară pe care T.S. le oferea adesea prietenilor săi în general într-o *machiai* foarte șic. Preferata sa se numea Mineya și se afla în spatele teatrului din Tokyo, Tokyo Gekijo, din Tsukiji. O duzină din cele mai bune gheișe din Shimbashi făceau parte dintre favoritele gazdei noastre. Nu le vedeai mereu pe aceleași și nici pe toate în același timp, evident: se înlocuiau discret în timpul serii, așa încât erau mereu cel puțin trei sau patru la vreo șase invitați, sau mai multe, dacă aceștia erau mai numeroși.

Gazda noastră era un om de afaceri ieșit din comun: putred de bogat, extrem de mobil în a călători prin toată lumea, probabil unul din acei bărbați îndrăzneți ce au ridicat noua Japonie la rangul ei actual de superputere, care, atât pentru el, cât și pentru marile companii industriale, s-a specializat îndelung în

negocierea unor contracte extrem de bănoase: petrol, materii prime, tehnologie etc. Deloc obișnuit, de asemenea, prin întâmplările personale pe care le voi povesti imediat și prin tot felul de activități pe care el le numea culturale, al căror mister nu am nici acum, după ani buni, impresia că l-am pătruns cum se cuvine. Adăugați la toate acestea un cap de samurai, o energie incredibilă și reputația de a fi o redutabilă eminență cenușie în înaltele sfere ale politicii Japoniei.

În acea seară era vorba mai curând despre o cină cu jurnaliști și oameni de literă, cu Ikejima Shimpei, editor la o importantă revistă lunară, *Bungei Shunju* (un fel de combinație între *Nouvelle Revue Française* și *Revue des Deux Mondes*), cu Shindo, ras în cap, unul din personajele importante de la *Asahi Shimbun* (un cotidian la vreo șapte milioane de exemplare atunci, douăsprezece astăzi), cu Tagawa Hiroshi, ziarist și el, care lansa pe piață un mare săptămânal, cu Tanaka (nu-i mai țin minte prenumele), unul din regii hârtiei; cu toții erau ieșiți de pe băncile universității din Tokyo de altădată și se cunoșteau foarte bine; în sfârșit, eram eu, cel pe care T.S. îl onora cu prietenia sa încă din anii de după război. Pe scurt, era vorba de o „adevărată” petrecere cu gheșe, dintre acelea la care iau parte doar japonezi, și nu una din acele petreceri pentru străini despre care am vorbit: aclimatizat cum eram, toată lumea uitase de multă vreme că eram străin.

În curând aveau să se perinde ceșcuțele cu saké, să valseze bețigașele și să curgă poveștile, într-o conversație nostimă, foarte rapidă și de-o veselie debordantă, trecând uneori fără nici o legătură de la un subiect la altul, care mie mi se părea cu atât mai dezlânată cu cât pierdeam o parte din ea, nevorbind prea bine japoneza. Ikejima vorbea de călătoriile lui. De exemplu, în Franța, stătuse cel mai mult la un vechi castelan regalist. Rămăsese fascinat când descoperise că francezii încă mai erau regaliști la aproape două sute de ani după Ludovic al XVI-lea. Era încântat, de asemenea, de o neînțelegere produsă în vechiul castel. Japonezii fac greu distincția între „b” și „v” Iată un exemplu al cărui mister nu-l înțelesese decât după trei sau patru zile: un valet îi aducea în fiecare seară pe un platou vin cald, în timp ce el cerea, seara, înainte de a adormi, o baie caldă* „Mai trebuie să adaug, a precizat el râzând, că acel castel din Franța nu avea baie.” Regele hârtiei își povestea cariera: începuse ca simplu muncitor forestier, iar acum devenise proprietarul unor mari fabrici de hârtie. „De la copaci am ajuns la oameni, lucru tare greu”, spunea el, căci trebuia să gestioneze acum o grevă de o rară violență.

În franceză, *vin* (vin) și *bain* (baie) au o pronunție asemănătoare, cu excepția consoanei inițiale (n. tr.).

S-a vorbit despre literatură. Ikejima avea o slăbiciune pentru Stendhal și, spre surprinderea mea, acele domnișoare s-au împărțit între cele care țineau cu Julien Sorel și cele care erau îndrăgostite de Fabrice. Citiseră *Roșu și Negru* și *Mănăstirea din Parma* în japoneză și nu doar văzuseră filmele omonime. S-a vorbit despre Alain și despre ideile sale în legătură cu *Cetățeanul împotriva puterii*, cu totul opuse concepțiilor japonezilor. S-a mai vorbit despre femei, cu umor și rafinament. Oko, care știa puțină franceză, m-a întrebat dacă auzisem despre podul Mirabeau și a început să recite: „Sub podul Mirabeau curge Sena/ Și iubirile noastre...”

Între timp, platourile cu mâncare defilau prin fața noastră. N-am să vă spun în detaliu în ce consta meniul, căci n-aș sfârși curând, însă am să vă dau o idee: începuserăm cu niște aperitive aduse fiecărui comesean într-un coșuleț împletit ce conținea: o cochilie de crab eremit dată prin praf de ou, o „castană” în coaja ei cu țepi, castana fiind de fapt ficat de pasăre de curte, iar coaja, o imitație perfectă, era din aluat copt; la care se adăuga o floare foarte mică de crizantemă și o lămâie în miniatură. După aceea trecuserăm la peștele crud, *sashimi*: câte un minunat vas octogonal de porțelan pentru fiecare invitat conținea felii de ton roz de doradă sau de limbă-de-mare, un crevete crud, o floare galbenă, puțin cresson roșu minuscul și o spirală sculptată în morcov. Apoi, din nou pentru fiecare invitat, venea câte un vas mic din ceramică, având

deasupra o ceșcuță drept capac, din care turnai o supă delicată de ciuperci cu ierburi. Și așa mai departe: în total șapte feluri de mâncare, tot atâtea servicii de masă, diferite unele de altele, complicate și foarte fine.

Oko, în kimonoul ei brun-roșcat, îngenuchease lângă mine și-mi umplea ceșcuța din când în când. Degetele sale, pe vasul ușor de porțelan mov care conținea băutura aurie, erau roz ca niște petale de trandafir. Avea mâinile extraordinar de delicate, îndemânaticе și lungi, dintre acelea care, mă gândeam eu, vor fi sedus un negustor de mănuși de odinioară. Mă întrebam multă vreme care dintre toate aceste femei încântătoare putea fi metresa lui T.S. Cu siguranță una era a lui, iar eu eram poate singurul care nu știam. Însă nimic nu era pe față: era cu toate la fel de familiar și, invers, nici una nu părea să-și aroge vreun drept asupra lui. Abia după mai multe oște de acest gen mi-am dat seama, după unele priviri, gesturi ori alte semne delicate, că aleasa amfitrionului nostru nu era alta decât Oko, cea mai frumoasă, cu silueta ei zveltă de Utamaro încă în viață. Editorul nu-și ascundea interesul foarte viu pe care-l avea față de Luna în Creștere, frumoasa cu fluturi albaștri, care nu era o frumusețe, însă ai cărei ochi sclipeau de inteligență și de spirit. Totuși, comportamentul său rămânea pe mai departe unul foarte corect, ca de fapt cel al tuturor bărbaților, în ciuda cantității de alcool consumate. Cu siguranță, nu se întâmplă întotdeauna așa în această țară.

și oricine știe la ce dezmăț pot duce bețiile bărbaților. Însă, în acest caz, nu se făcea nici un gest nelalocul lui; la acest nivel și în acest mediu, nu era decât o ușoară beție între oameni sus-puși. De altfel, este mai mult decât probabil că ceilalți comeseni nu erau decât simpli convivi și că nici unul dintre ei nu „deținea”, cum se spune, vreo gheishă. Personajul care întreține o gheishă este o raritate, în timp ce ceilalți, ca noi, clienții saloanelor de ceai, vin aici doar pentru plăcerea unei companii vesele, grațioase și distinse.

„La urma urmelor, la ce sunt necesare gheişele? am întrebat eu, încercând să-i provoc și să-i fac să vorbească despre rolul femeilor în Japonia. La ce serviți voi, gheişele? Iar voi, bărbații, de ce nu cereți soțiilor voastre ce căutați la gheişe?” Întrebarea mea a trezit exclamații și râsete scandalizate, dar și răspunsuri venite din toate părțile, atât de la femei, cât și de la bărbați. „Să turnăm saké, iată rolul nostru”, a răspuns zăpăcită tânăra Hideka, novicea. „Răspunsul nu este deloc rău, zise editorul, dacă el înseamnă să-i aduni pe bărbați și să-i dezmorești, să-i faci să comunice, să vorbească și să discute între ei. Nici nu știi, Guillain-san, cât de amorțiți suntem fără ele!” Sanko, domnișoara Celor Trei Ferici, ștearsă până în acel moment, a adăugat: „Fără noi, de multă vreme ei n-ar ști altceva decât Hollywood și Marilyn Monroe! Din fericire, suntem aici pentru a-i ține pe pământ japonez. Nu-i distrăm doar prin flecăreala noastră, ci îi și cultivăm: le aducem în față arta noastră, toate celelalte arte, întreaga

cultură japoneză!" Pentru a-i da dreptate, Tagawa, ziaristul, bun cântăreț, a început să cânte niște poeme clasice, acompaniat de ea la *shamisen*. Sanko ne-a explicat apoi ce cântase Tagawa: un adevărat număr de teatru. Ne-a explicat deci, în nuanțe fine și diferite versiuni, cum tânăra femeie din cântec trebuia să spună nu, adică *nai*: un *na-i* lung sau un *nai* scurt? Cu accentul pe *na* sau cu accentul pe *i*? „Corect este așa”, a spus ea și, cu o grație încântătoare, a pronunțat cuvântul cu un umor extraordinar, bogat în nuanțe, ce reieșea atât din voce, cât și din chipul ei.

Shindo, mângâindu-și capul fără fir de păr, ca un ou, a intervenit la rândul său: „Stați puțin, n-am răspuns la întrebarea lui Guillain-san: de ce gheișe, când avem soții? Ei bine, am să-ți spun, dragă Guillain. Epoca Tokugawa, timp de trei secole, a pus pe primul loc regula următoare: o femeie acasă, ca să-ți dea urmași, și una afară, ca să faci dragoste cu ea. Acest precept venea de la Confucius, interpretat în stil japonez. Adevărul este că, astfel, MacArthur a ratat eliberarea femeii! În loc să se ia de shintoism, așa cum a făcut-o, ar fi trebuit să demoleze în această țară confucianismul, generator de poligamie” La care s-a auzit protestul vesel al lui Oko: „A ratat, poate, emanciparea femeii, însă a reușit o alta, cea a gheișelor, nu-i așa? E deja mare lucru!”

Lumea râdea, și-atunci gazda noastră, tăcută în general până în acel moment, a

intrat în vorbă: „Shindo, ai grijă la ce spui prietenului nostru din Franța. Nu știi că francezii, din punctul acesta de vedere, sunt și ei adesea adepți ai lui Confucius? Aș putea să-ți dau nume dintre cele mai cunoscute...” O ploaie de râsete s-a dezlănțuit. Spre marea mea surpriză, aceste tinere persoane îmi dădeau, râzând, nume de „confucianiști” de la noi: „Victor Hugo!... Șagan!... Picasso!...”. Am protestat spunând că fenomenul gheșelor era de o cu totul altă natură, însă am constatat o dată în plus că la japonezi și la gheșe cultura merge departe și că, dimpotrivă, umorul, de care străinii îi cred lipsiți, nu le lipsește deloc!

Seara continua să fie veselă, neîntrerupt, chiar și atunci când gazda noastră ne evoca, cu o recunoștință veșnică, spunea el, vizitele pe care colegul său de clasă, Shindo, i le făcea în trecut, pe când era în închisoare. După care își povestea, glumeț, cariera ieșită din comun. Acest important capitalist, provenit dintr-o familie de samurai, începuse prin a fi un revoltat, unul dintr-o stirpe puțin obișnuită. La doar 22 de ani, era secretarul general al Partidului Comunist Japonez; participa la întâlnirile Internaționalei și îi întâlnea pe Liu Shao-chi ori pe Mao. Acest lucru i-a adus 11 ani de închisoare în Japonia, înainte de a fi renunțat, în sfârșit, la marxism și de a deveni, la eliberarea sa, un anticomunist militant. Ceea ce nu s-a spus în seara aceea – însă mi-a povestit doar mie – era cum își schimbase opiniile. Pe când era în închisoare, bătrâna sa mamă venea adesea

să-l vadă și, de la o vizită la alta, îl implora zadarnic, plângând, să renunțe la ideile revoluționare care făceau din el, după cum spuneau, un trădător al patriei și al strămoșilor săi samurai. În sfârșit, într-o zi, aceasta i-a spus, cu ochii uscați de lacrimi: „Ai o inimă de piatră, renunță! N-am să mai vin să te văd. Nu voi mai încerca nimic. Te las să te gândești singur...” și, întorcându-se acasă, și-a făcut *harakiri* (*seppuku*) cu un pumnal, așa cum o fac doar bărbații.

În Akasaka, Shimbashi, Yanagibashi, Kagurazaka și în multe alte locuri, fără a mai pune la socoteală orașul Kyoto, unde vom merge în curând, sărbătoarea gheișelor continua de la o seară la alta, de la un an la altul. Cunoaștem cu toții reputația japonezilor de-a munci crâncen, de-a nu se opri niciodată și de-a nu avea timp liber. Dar nu știm sau uităm adesea că pot fi la fel de tenace în a se bucura de puținul timp liber rămas. Erau momente în care această sărbătoare era deosebit de activă și plină de fast, precum reluarea lucrărilor Dietei, perioadele adunărilor generale ale industriașilor și marilor comercianți se întâlneau cu toții sau când se schimbau anotimpurile, mărturie stând somptuoasele sărbători folclorice numite *matsuri*. Încercând să-mi amintesc mai bine, îmi dau seama că, inclusiv pentru o persoană activă în profesia ei, ca un jurnalist harnic și serios așa cum eram eu, dacă vreți să mă credeți, gheișele erau mereu în peisaj, prezente în toate împrejurările.

Îmi aduc aminte aceste cuvinte ale unei prietene, și ea ziaristă, care-mi spunea: „Să nu credeți că sunt marginale, mai degrabă sunt prezente la orice nivel al societății japoneze” Aceste lucruri erau spuse, din câte rețin, după ce am însoțit-o acasă pe prietena sa Kaneko, fostă gheishă, cu care tocmai cina-serăm. Înaltă și zveltă, coborâtă parcă din frumoasele stampe vechi, într-un kimono verzui, Kaneko era superbă, cu părul ei strâns simplu și cu o eșarfă de mătase viu colorată în roșu și albastru, deasupra veșmântului ei de mătase. Dintr-o familie înstărită din provincie, hotărâse să devină gheishă la Tokyo ca să-și ajute familia. Un personaj din înalta nobilime, mai în vârstă, se îndrăgostise de ea și o luase în căsătorie. După doi-trei ani fericiți, acesta murise; astfel, femeia nu mai vedea pe nimeni și-și petrecea vremea plângând.

Într-o seară, înconjurat de gheişe, am avut o lungă întrevedere cu Kishi, unul din principalii lideri politici, care avea să devină în curând prim-ministru. Mă invitase la Hasegawa, o casă de ceai din Akasaka. Cât despre mine, reveneam după o ședere de doi ani în China comunistă; timp de trei ore, m-a pus să vorbesc despre ce văzusem și auzisem, punându-mi o grămadă de întrebări, fără ca vreun moment să fim părăsiți de cele două sau trei gheişe ale sale, ingenuncheate și atente la cele mai mici dorințe ale noastre.

Dacă „marile petreceri cu gheîşe” oferite în general unui grup de vizitatori erau pentru un străin ocazia optimă pentru a le întâlni pe frumoasele cu pliuri lungi de mătase, dator rez unui prieten japonez diplomat plăcerea de a fi cunoscut şi un cu totul alt stil de a le întâlni, diferit de marile recepţii oficiale sau cu iz turistic, dar şi de cinele ce aveau loc între prieteni, ca acelea pe care le oferea bunul meu prieten T.S. Erau serile petrecute în compania câtorva gheîşe alături de puţini tovarăşi, mult după cină. Gazda chema doar unul sau doi prieteni pentru a se întâlni cu două sau trei dintre ele, întâlnire adesea hotărâtă în ultimul moment, pe neaşteptate, după ora nouă seara, pentru a discuta pur şi simplu în jurul unor sticlute cu saké sau pahare cu whisky. Masao Ueda avea o slăbiciune pentru gheîşe şi, din prietenie, mă lua uneori cu el să petrec aceste câteva ore după cină în vreo *machiai* elegantă din cartierele Shimbashi ori Akasaka. „Una foarte drăguţă, dacă e posibil, una mai puţin drăguţă, însă bună artistă, şi una foarte inteligentă, iată dozajul ideal”, spunea el. Lucrase în special în America de Sud, terminându-şi acolo cariera sa de ambasador. Nu cred să fi avut, printre diferitele persoane pe care le-am văzut în preajma lui, vreuna preferată care să-i fi fost amantă, însă se gândea mereu cu nostalgie la frumuseţile de acolo. Unele erau chiar de tip sud-american. Îmi aduc aminte de una dintre ele într-un kimono de mătase albă, pe care explodau plante arcuite, mari, colorate în negru, o gheîşă care se arăta a fi înfocată,

îndrăzneată și apetisantă. Părul ei bogat era strâns sus pe cap, avea ochi căprui frumoși, iar buzele cărnoase râdeau dezgolind niște dinți admirabili.

Îmi scapă numele ei, însă nu am uitat numele multor altora, păstrându-le uneori cartea de vizită de mici dimensiuni și discret colorată. Îmi plăcea mereu cum își traduceau numele în franceză. Astfel, Fujitoyo devenea „Glicina bogată”; Mitsuko, „Lună Nouă”, probabil după fața ei alungită; Mitsutama, „Lumina-Bijuterie”, cea care purta un kimono negru; și Yasuko, „Pace și liniște”, cu fața ei ovală și kimonoul deschis la culoare, care dansa din copilărie și care fusese acceptată ca gheishă fără nici o ucenicie. Uneori, acestea îmi demonstrau talentul lor, cântând sau dansând, însă, cel mai adesea, Ueda purta niște discuții sclipitoare, pe care nu uita să le presare cu istorisiri amoroase și pasionale latino-americane, „trăite, pretindea, de unul sau altul dintre prietenii mei” Îngenuncheate în fața noastră, companioanele în kimono așteptau să li se traducă poveștile, când acestuia i se întâmpla să mi le spună într-o franceză impecabilă, și discutau cu noi despre problemele pe care le puneau aceste istorisiri, care, pentru ele, păreau a descinde de pe o altă planetă. Amoururile lor erau vizibil înconjurate de o conspirație a tăcerii.

Încercam, atunci, să înaintez pe acest teren pe drumuri ocolitoare, punând în diferite moduri întrebările mele preferate: „La ce sunt

bune gheișele? De ce există ele în Japonia, când Franța nu cunoaște ceva asemănător?” Nu obțineam decât răspunsuri în care simula neînțelegerea. Păstrez o mostră în acest sens, notată undeva într-un carnetel, la întoarcerea de la una din întâlnirile mele de seară cu Ueda. Una dintre gheișe, „cea drăguță”, numită „Rășină parfumată”, Yoshimamé, mi-a dat răspunsul cel mai fad, un adevărat clișeu, o explicație aproape oficială, lăudându-mi „rolul social al gheișelor”, gazdă pentru străini, „liniuță de unire” între japonezi. O a doua explicație, la fel de des auzită și dată de cea „mai puțin drăguță”, Miko, „Dansatoarea sacră”: „Gheișele sunt, după cum o arată și numele, artiste etc.” Mai rămânea să o aud pe a treia. „Rolul esențial al gheișei, a spus ea pe un ton pe cât de provocator, pe atât de vesel, este să toarne saké în cești!” Și aceste cuvinte erau decepționante, mai ales când veneau din partea celei mai inteligente din acel trio al serii, domnișoara Smarald (Midori). „Așteptați, a spus ea, e nevoie, evident, de o explicație. Noi, japonezii, avem adesea mania de a da mult prea multă importanță unui lucru foarte simplu care altora li s-ar părea banal și lipsit de interes. De exemplu, un bol de ceai, o floare. Ei bine, ceaiul și bolul său au un rol major, iar noi am construit în jurul lor o întreagă cultură. La fel și floarea: dintr-o floare singură într-un vas, sau, hai să zicem, din trei, dar nu mai multe, am făcut o artă, bogată în direcții diferite: în estetică, gesturi și filosofie a naturii și, apropo de filosofie, știți ce înseamnă cuvântul zen? Zen înseamnă să

stai așezat, să știi să păstrezi această poziție multă vreme. Iată cea mai înaltă filosofie a noastră, căci acest lucru duce pur și simplu spre înțelepciune”

„Unde pui însă în toată această ecuație saké-ul? a întrebat, râzând, Uedo, așteptând să i se toarne în ceșcuță. Iată: iau în mâini acest lucru foarte simplu, un șipuşor cald, ușor, din cel mai fin porțelan (încercați numai să-l comparați cu sticlele voastre burtoase), dar ce obiect de importanță capitală! Îl înclin ca să torn și-atunci din el vor curge bucuria, cântecul, poezia și ce mai știu eu ce, înțelegerea între oamenii de afaceri, inspirația artiștilor! Dar și dragostea și prietenia! Deci cui să încredințăm mînuirea acestui obiect magic, dacă nu unor femei, și încă unora îndelung pregătite să facă acest lucru!”

„Sper că ești ceva mai lămurit, dragul meu Guillaín, în legătură cu rolul gheșelor, îmi zice Ueda la plecare. Dar, ca să le faci să vorbească despre rolul lor în dragoste, ceea ce reprezintă esența întrebării tale, va trebui să ne mai întâlnim. Am să-ți dau, totuși, o părere originală asupra rațiunii lor de a exista, care vine de la un bărbat, și nu unul oarecare. Este vorba de Kenichi Yoshida, fiul ilustrului nostru prim-ministru. Ziarist și om de litere, și-a făcut studiile la Cambridge și pariază doar pe Marea Britanie, ceea ce și explică felul lui de a vedea lucrurile. Iată ce răspundea el la această întrebare, într-un interviu

pe care i l-a luat *Asahi*: „Salonul de ceai, spunea acesta, este lucrul cel mai drag pe care îl avem noi în Japonia, de același calibru cu cele mai bune cluburi englezești. Așadar este un club, un *man's world*, o lume a bărbaților ce își lasă soțiile acasă și care e condusă de eticheta masculină” Curioasă părere, nu credeți, a adăugat Ueda, când se știe că salonul de ceai e plin de femei, în timp ce la Londra, în cluburile renumite, *ladies are not admitted*, adică femeilor nu li se permite accesul”

Sărbătorile

„Lumea florilor și a sălciilor”, a sălciilor plângătoare, bineînțeles – mi-a plăcut mereu această expresie prin care vechea Japonie desemna lumea gheișelor și a plăcerilor, chiar dacă e adevărat că presupunea și lumea plăcerilor carnale. Însăși prezența sălciilor plângătoare în oraș ajungea să spună japonezilor că, nu departe, se afla un locșor unde erau așteptați printre flori. Formula este folosită și azi și, dacă nu mă înșel, imaginea salciei plângătoare rămâne pe mai departe legată pentru ei (și nu doar pentru mine, după Podul Sălciilor) de imaginea gheișei. Mai bine spus, nimic nu este mai feminin, mai grațios decât o salcie plângătoare japoneză. Prin comparație, ale noastre au mereu aerul unui cap prost pieptănat. În țările din Occident, le lăsăm în general să crească în dezordine, obținând astfel o claie verde, informă. Acest copac cere, în realitate, să fie tăiat și aranjat de mâna unui grădinar priceput, să fie curățat de o parte din ramurile de prisos, pentru a nu le lăsa să se reverse asupra trunchiului gracil decât pe cele suple și lungi, dând astfel, ușor și maiestuos, naștere unei nimfe a pădurii și a apelor, înveșmântată în voalul transparent al pletelor ei verzi...

Slavă Domnului, capitala monstruoasă de azi a plantat multe din aceste sălcii în diverse locuri, chiar dacă le-a eliminat pe cele de pe bulevardul Ginza. Magia lor, ca și cea a cireșilor, contribuie la surprinzătorul fapt că birocrații și inginerii închiși în betoanele lor de la etajul 50 freamătă la venirea primăverii aproape la fel de mult pe cât o făceau bunicii lor, acei fii de țărani care populau în acele vremuri un oraș din case de lemn.

Primăvară japoneză, îmbătătoare și înșelătoare precum alcoolul! La început erau cireșii din primele zile de aprilie și, de fiecare dată, observam cum în enorma capitală se instala o transă subită, acel grăunte de nebunie primăvăratic care, deodată, invada parcurile pentru a se îmbăta de florile acestora. Apoi, primele frunzulițe de sălcii, mărunte la început, însă cât de promițătoare pentru sărbătorile ce aveau să urmeze! Iar la sfârșitul lui aprilie, azaleele cele roșii. Și, odată cu ele, kimonourile deschise la culoare și rochiile ușoare, studenții și tonele de bere înghesuite prin braserii. Tot atunci, gheișele cu picioarele albe ieșeau din baia publică la orele trei ale după-amiezii cu părul ud, lăsat liber pe umeri. Curios deci acest popor dur, suprasolicitat, și bizar acest oraș urât: ajungea să înflorească un cireș, să apară mugurii unei sălcii, și mulțimea cădea în mrejele unei langori specifice insulelor din Oceania. Peste întreg orașul plutea deodată mirosul de liliac, și aceasta în condițiile în care în Tokyo nu

există nici un liliac... Ești tentat uneori să întorci formula – totuși atât de adevărată – a micii gheise de odinioară și să spui: „Această țară dură este atât de blândă...” Nici nu mai știi foarte bine care-i adevărul.

Cu aceste flori și sălcii se deschidea anul – după vechiul calendar – și începea lunga serie a sărbătorilor. Cu siguranță, erau cu totul altele decât cele pe care le celebrăm noi, europenii. Așadar: Sfântul-Cireș, Sfântul-Iris, Sfânta-Glicină, Sfânta-Orezărie, Sfântul-Licurici, Sfântul-Arțar Roșu și multe altele. Fiecare sanctuar shintoist ori templu budist locuit de câte-un spirit ori de câte-un vechi Buddha, își avea, de-a lungul anului, ziua sau zilele de sărbătoare numite *matsuri*. Oricât de serioasă și modernă ar fi, această țară și-a păstrat tradiția sărbătorilor. În toate celelalte zile, fiecare nu-i cunoaște decât strict pe cei din jurul său; astfel, de la un grup la altul, pe orizontală, oamenii se ignoră cu totul. Sărbătoarea este cea care face să cadă aceste bariere: ca prin farmec, toți se cunosc și se amestecă, sărbătoarea anulează orice diferență socială, îi egalizează pe toți în veselie și face să dispară orice reținere.

Firește, am văzut gheise participând la toate sărbătorile, fie pentru a juca un rol activ, fie pur și simplu amestecându-se prin mulțime, luînd parte la veselia colectivă și arătând, cu această ocazie, cât de frumoase

sunt; fie, mai ales, deoarece pentru ele era ocazia unor cine, ospete, recepții ori ieșiri în grup. Le revăd în amintirile și albumele mele, prințese și eroine ale *jidai matsuri* sau ale *Aoi matsuri* la Kyoto, ori în grupuri vesele prin Tokyo, dansând sub cireșii din Ueno; sau atât de frumoase în fruntea vreunui cortegiu în Asakusa, la defilarea de Setsubun; sau amestecate în mulțime la fabuloasa *Sanja matsuri*. Brusc, nici o urmă din Japonia modernă, totul e invadat de euforia Japoniei de altădată, de oameni veniți parcă din vremea bătrânului Edo, în costumele lor vechi: tinerii în *happi* colorate, gâfâind sub greutatea relicvelor sacre; fetele în *yukata* albe și înflorate; cei mai tradiționaliști, „îmbrăcați” în doar tatuajele lor; și miile de femei obișnuite ori patroane, cu un surâs larg pe chipul lor pătrățos. Să nu le uit pe minunatele gheişe de provincie, ca acelea de la picnicul simpaticului guvernator Abiko din munții Yamagata, cu ocazia sărbătorii arțarilor roșii. Nici, la Tokyo, pe cele din cartierele puțin cunoscute – Negishi, Otsuka, Kobusho, Myojin... – gheişe modeste și, uneori, să o recunoaștem, puțin „gheişe”. Acestea veneau în număr mare să-și cumpere câte un talisman pentru noul an în îmbrânceanala nocturnă a Sărbătorii Păsării (*Tori-no ichi*), prin luna noiembrie. La intrarea pe aleile ce duceau spre sanctuar, mulțimea trecea pe sub luminoase arcuri de triumf, niște lampioane înalte, verticale, care afișau ca reclamă, în caractere mari, caligrafiate, nume de magazine cunoscute și de gheişe celebre.

Însă, pentru ele, sărbătoarea sărbătorilor era spectacolul pe care îl dădeau ele însele, toate gheișele din același cartier, o dată, de două ori pe an, într-un mare teatru. Era un spectacol de revistă în stil mare, în care ele și numai ele erau singurele artiste – interprete, dansatoare, cântărețe, actrițe etc. –, dar și producătoare și organizatoare; acest spectacol ținea capul de afiș vreme de trei ori patru săptămâni. De exemplu, *Dansul primăverii* (*Azuma Odori*), la Shimbashi Embujo, pentru care gheișele din Shimbashi făceau un antrenament ce dura două luni, adăugat la agenda deja supraîncărcată din această perioadă. Biletele erau vândute sau ele însele le ofereau prietenilor. Oricum, se epuizau imediat: trebuia ori să cunoști o gheișă, ori să le cumperi la un preț astronomic de pe piața neagră, unde mai găseai câteva; și totuși, gheișele nu obțineau nici un ban de pe urma lor, mai puțin cei o mie de yeni, cât plăteau zilnic celui care ducea ricșa.

Punerea în scenă, uneori de-a dreptul fastuoasă, rivaliza cu cea a teatrului *kabuki*, teatrul oficial. Și varia de la an la an. Într-o primăvară, invitat fiind cu Yoshi, spectacolul s-a deschis, după câte îmi aduc aminte, cu superba prezentare a orchestrei: treizeci de interprete în kimonouri negre de ceremonie, îngenuncheate și formând două rânduri suprapuse, pe niște trepte de un roșu aprins, ocupau fundalul scenei. Se știe foarte bine că o

scenă de acest fel e imensă în Japonia, întinzându-se pe toată latura lungă a spaţiului rectangular rezervat publicului. La început, interpretele erau complet nemişcate, cu excepţia unor rapide mişcări ale mâinilor pe *shamisen*, tamburine şi flaute. Ca număr, cântăreţele la *shamisen* erau vreo douăzeci şi interpretau într-un sincron perfect. Lampioane roz erau agăţate de-a lungul balcoanelor şi galeriilor. La stal, două poduri, ori pasarele, la dreapta şi la stânga, în loc de unul, cum era cazul la *kabuki*, formau, pe deasupra capetelor, două drumuri pe care, în lumina proiectoarelor, trupa de actriţe, toate nişte gheişe ieşite din spatele publicului, ajungea pe scenă. Purtau kimonouri care, cu centurile lor magnifice, costaseră, probabil, o avere şi care nu aveau să fie folosite decât o singură dată în acel anotimp. La început, înaintau câte cinci pe fiecare pod, aşteptate pe scenă de alte cinci, în kimonouri magnifice albe, ce contrastau cu cocurile lor negre înălţate cu ajutorul unor panglici violete, purpurii şi de culoarea aurului. Şi atunci era momentul să înceapă *Dansul primăverii*: acesta se desfăşura cu o extremă uşurinţă, cu nişte mişcări lente ale braţelor acoperite de mânecile lungi, cu paşi alunecoşi, în timpul cărora niciodată piciorul încălţat cu şosetă nu se ridica de la pământ, cu corpul ţeapăn, însă cu picioarele uneori foarte mobile. Apoi venea rândul dansatoarelor, ce mânuiau, fiecare, câte două evantaie uriaşe, în faţa a trei imense paravane, sub o ploaie de petale de cireş. În sfârşit, un dans în sunetele unor tamburine de argint, fiecare dansatoare cu buzele vopsite

în roșu menținând o siluetă în formă de Z sau de S ce se deplasa în zigzag. Pe fețele lor pictate ca niște măști albe, nici un surâs, o impasibilitate desăvârșită. Era dansul clasic japonez în forma sa cea mai strictă. Spectacolul era dat de gheișe pentru gheișe, judecat de cele mai bune dintre ele și de dificultățile lor stăpâne, și nicidecum de criticii, numeroși totuși, din stal.

Dansul japonez este auster și static, greu de apreciat la prima vedere de oricine vine din afara spațiului japonez. Nu cunoaște aproape nici o mișcare rapidă ori violentă, nu se ȝopăie pe acest dans și nu se ridică trupul de la pământ. Nimic din ce înseamnă dansul indian, de exemplu. Picioarele, mereu invizibile sub kimono, nu se îndepărtează niciodată prea mult, nici pe orizontală, nici pe verticală, corpul este înșurubat în rogojină. De altfel, dansul este făcut pentru spațiul strâmt al unui *tatami*, și nu pentru scenă. Brațele se mișcă puțin, mai degrabă mâinile, în apropierea capului, fără a se deplasa prin aer. Mișcările gâtului sunt delicate, iar ale ochilor, grele și foarte importante. Dansul devine astfel un spectacol de mim care urmărește și ilustrează cu grijă fondul muzical, ritmat, la rândul său, de *shamisen*. Există o întreagă simbolistică a gestului și a anumitor obiecte, printre care eșarfa sau evantaiul, de exemplu. Evantaiul poate fi o oglindă, o floare, o cupă ori o spadă. Când dansatoarea face piruete, o face lent, fără să se desprindă de sol. Unele dansuri sunt inspirate din dansul *no*. Atunci dansatoarea,

după cum scrie undeva Mishima, devine „o sculptură fluidă”, într-o succesiune de momente, fiecare prezentând sub un alt unghi o perfectă imagine a frumuseții. „Nu există altă mișcare decât cea potrivită pentru a trece de la o formă perfectă la o altă formă perfectă.”

Totuși, în spectacolul nostru, existau și scheciuri sau scurte piese sentimentale, care rupeau ritmul acestor dansuri austere. Gheișe sub pături albe interpretau, de exemplu, piruetele unui cal alb, rătăcit într-o școală de tinere gheișe. Ori prințese din anul 1000, cu coafurile lor interminabile, reînviu un episod romantic din tinerețea prințului Genji. Publicul era complet sedus, însă nici nu râdea, nici nu aplauda, niciodată, tot după preceptele vechiului Edo: aplauzele sunt o manifestare inutil zgomotoasă, aproape grosolană, venită din Occident. Talentul acestor „amatoare” era evident: toate puteau să urce pe scenă. În plus, se întreceau în eleganță și lux prin bogăția costumelor, protectorii lor fiind nevoiți să plătească foarte scump acele mătăsuri fabuloase. Se mai puteau remarca o anumită indiferență față de frumusețea fizică și, dimpotrivă, o exigență sporită pentru stil, gesturi, ținută ori frumusețea veșmintelor.

Spectacolul era în egală măsură în sală. În proporție de 80%, publicul era format din *mizu shobai*, sintagmă greu de tradus, care desemnează, laolaltă, gheișe, spectacol și plăcere. Toate gheișele erau acolo, până și

cele venite din marile orașe de provincie, ca să admire și să se inspire. Amestecat printre ele, puteai observa o lume întreagă: artiști tradiționali, practicând sau predând, de exemplu, caligrafia, pictura veche, muzica și dansul; negustorese de mătăsuri de lux, croitorese de kimonouri, patroane de restaurante și saloane de ceai. Bărbații erau aici foarte puțini. 90% din femei erau în kimonouri foarte elegante. Te simțeai într-o Japonie fabuloasă, la mică distanță de ce era ea în timpul dinastiei Meiji sau chiar în vremea când capitala se numea Edo. Trei propoziții ar putea rezuma spectacolul: 1) Gheișele dansau pentru gheișe. 2) Toate ar fi putut fi actrițe. 3) Edo își regăsea aici splendoarea de altădată. Pitorescul și forța de necrezut ale acestui mediu ar fi stupefiat pe orice vizitator ce nu cunoștea această țară, făcându-l să simtă acut straniul sentiment de a se afla în altă lume. Oricum – și am căutat cu atenție acest lucru în sală –, nu era decât un străin, eu, biletele fiind de negăsit, iar străinii, puțin interesați de spectacol.

Totul se termina așa cum se cuvenea, cu mare panăș, printr-o adunare generală, pentru o ultimă scenă de trecere în revistă, magnifică, ce figura valurile mării, muntele Fuji cu „pelerina” sa albă și Soarele-Răsare. După care, publicul ieșea din sală. Regăsirile, an de an, în rândul acestei faune foarte speciale din cartierele de gheișe se lăsau cu felicitări, temenele și scuze repetate, așa cum o cerea eticheta politeții. Era mai curând o

îmbrânceană de doamne la a doua tinerețe sau chiar în vârstă, multe dintre ele foste gheișe, nu foarte frumoase, dar de caracter, deosebit de amabile între ele și îmbrăcate în kimonouri și *haori* care-ți luau ochii. *Haori* e un acoperământ de mătase purtat pe deasupra kimonoului și pe care gheișele din spectacol nu-l poartă niciodată. La urma urmelor, vechea Japonie, prin toată această mulțime, dădea senzația unei țări de oameni deloc frumoși, însă îmbrăcați admirabil.

Pentru Yoshi și pentru mine, seara a luat sfârșit în tovărășia lui Sofu Teshigahara, genial maestru al artei florale, care ne îndrăgea tare mult; el ne invitase la spectacol. Acum ne primea, cu câțiva prieteni, la Shinkiraku, un renumit salon de ceai imensă din apropierea teatrului, în Tsukiji. Câteva dintre gheișele pe care le văzuserăm pe scenă ne turnau acum saké în pahare, dar și vin de Rin și șampanie, discutând vesel cu noi. Cina s-a terminat cu un moment muzical oferit de Kinko, cunoscută interpretă la *shamisen*. Nu era gheișă și se spunea că instrumentul la care interpreta era un „Stradivarius printre *shamisen*” Chitara cu trei coarde, ale cărei sunete li se pot părea ciudate neinițiaților occidentali, elibera, sub mâinile și degetele lui Kinko, o revărsare subtilă de emoții, care putea merge până la violență, cu puterea de a pune stăpânire pe nervii celui ce asculta, dar și până la momente de profundă melancolie. Suma pe care avea să o primească în seara aceea de la Sofu pentru a fi venit să

ne cânte se ridica – am aflat acest lucru din întâmplare – la un milion de yen.

Dacă primăvara și toamna erau prin excelență anotimpurile sărbătorii pentru Shimbashi și Akasaka – ca și pentru Gion și Pontocho, la Kyoto –, gheișele din Yanagibashi erau originale, pentru că spectacolele lor aveau loc în toiul verii. O originalitate din mai multe puncte de vedere: pentru că fluviul, curgând prin față, răcorea puțin febra zilelor toride, pentru că totul se petrecea în aer liber, pentru că veselia molipsitoare a sărbătorii venea de la un foc de artificii fantastic deasupra fluviului Sumida, pentru că, în sfârșit, nu doar bogații își puteau oferi aceste momente, ci toți oamenii: între un milion și două milioane de locuitori ai capitalei erau afară pentru a se minuna de splendidul festival, pe cele două maluri, pe poduri, la balcoane ori pe acoperișuri.

Poate că ar fi fost mai bine să-ți plătești un loc bun într-un salon de ceai și să cizezi acolo în timpul spectacolului, servit de gheișe, însă acele locuri costau o avere. Bineînțeles că aș fi putut oricând obține unul sau mai multe la îndrăgitul meu Yayoi, dacă i-aș fi cerut lui Teruko, amabila patroană; sau aș fi putut obține locuri în Inagaki, Futaba sau în oricare din celelalte case de ceai de pe malul apei, care, cu acest prilej, își instalau terasele pe piloni pentru mesele unei clientele

alese și numeroase. Însă mergeam undeva unde totul era intim, un colțișor doar al meu, pentru că îmi oferea cea mai frumoasă priveliște asupra întregii sărbători și asupra focului de artificii și pentru că aici mă amestecam cu oamenii simpli din Shitamachi, orașul de jos, pentru care am avut mereu o slăbiciune. Pentru ei, de altfel, la mijlocul secolului al XVIII-lea, în urma unei foamete ori a unei epidemii, un shogun inventase un festival ca să aline orașul nefericit și să alunge spiritele rele. A ales ca amplasament un pod construit în urma unui mare incendiu, ca, astfel, să permită oamenilor, într-o situație similară, să fugă de la un mal la altul. Vara, bogații se delectau pe apă în bărci, dintre care multe erau niște *machiai* plutitoare, cu gheișe și servitoare, în timp ce poporul se bucura de briză de pe pod, uitându-se de sus la bogații care se distrau.

Colțișorul meu nu era deci în Yanagibashi, ci în față, pe malul celălalt, cel stâng, și nu eram cu gheișele, ci în mediul luptătorilor de sumo: era unul dintre restaurantele lor favorite, pe malul fluviului, nu departe de centrul de antrenament, unde aveau loc periodic și importantele lor turnee. Eram condus ca un vizitator de ocazie și mi se rezerva o masă deasupra apei mult mai ușor decât pe celebrul mal drept. Ca în timpul coborârilor mele cu barca, puteam să îl observ, însă de ceva mai departe, cu panglica lui de saloane de ceai și *machiai* de pe Podul Sălciilor, luminată

și decupată în pătrate strălucitoare, juxtapuse precum imaginile unei benzi desenate. Erau nenumărate săli complet deschise înspre râu, unde aveau loc cine elegante și vesele. Însă, în seara sărbătorii, spectacolul se muta pe un cer însuflețit de un foc de artificii ale căror fast și durată nu le puteai nicicând vedea în altă parte. În timp ce bolta cerească exploda în lumina artificiilor, flori gigantice și mobile, aleea luminoasă a fluviului în culori mereu diferite oferea un spectacol pe care-l puteai compara cu o Niagară în flăcări, cu niște incendii pe apă, cu niște vârtejuri de lumină orbitoare care veneau dinspre plutele de bambus, șalupe ori alte ambarcațiuni. În timp ce focurile de artificii continuau, urcând și coborând, focuri de Bengal luminau, pe terase sau pe dealurile îndepărtate, decorul imobil al unor castele efemere sau al unor palate regale care-și schimbau culorile încet, înainte de a se stinge în noapte. Crizanteme gigantice se profilau pe cer, iar miile lor de petale dădeau naștere, la extremități, unei puzderii de stele care cădeau încet, fără să se stingă, trecând de la o culoare la alta, de la roșu la albastru, devenind apoi verzi, portocalii sau argintii. Pe un program distribuit din loc în loc, puteai citi numele acestor minuni: „O Sută de Mii de Fulgere”, „Focul Păcii”, „Dragoni dansând”; sau nume de flori: „Prunul roz”, „Magnolii”, „Camelii” Japonezii au mai bine de trei sute de ani de experiență în domeniul pirotehniei și păstrează cu sfințenie anumite secrete, precum cele ale stelelor ce-și schimbă culoarea de trei, de patru sau chiar de mai multe ori.

Îmi aduc aminte de o seară când eram acolo cu o prietenă încântătoare – nu eram căsătorit –, Yoshiko Takata, care avea să devină mai târziu principala colaboratoare a lui Pierre Cardin în cadrul afacerilor sale din Asia. Timp de trei ore, focul de artificii a continuat deasupra capetelor noastre, mereu altul și de o imaginație debordantă. Cu puțin înainte de miezul nopții, abia mai puteam să ne mișcăm gâtul ca să contemplăm coroanele luminoase, algele de diamant, stelele-de-mare rubinii, păsările de foc și mulți alți aștri care însuflețeau universul. Stele căzătoare făceau un zgomot asurzitor de bombardament, aerul devenea de nerespirat, tușeam râzând într-o ceață albăstrie și, puțin câte puțin, în urma unei cenuși fine, părul fetei se colora în gri.

La Kyoto: Gion

Încoronat de pădurile munților care-l înconjoară, împodobit cu sute de grădini admirabile ce îi adăpostesc vechile temple, udat de un râu frumos care-i trece chiar prin mijloc, Kyoto e totuna cu natura. Kyoto, Tokyo, cele două nume sunt unul inversul celuilalt, ca și cum cineva ar fi făcut-o înadins pentru a arăta că aceste două orașe sunt de fapt cei doi poli ai țării, primul, al tradiției, cel de-al doilea, al viitorului. În timp ce Tokyo se înconjoară tot mai mult de beton, metal, sticlă și plastic, Kyoto a rămas în mare parte fidel arhitecturii în lemn, caselor în stil tradițional, ale căror acoperișuri cu țigle grele au culoarea argintului vechi, fidel parcurilor și pădurilor. Fostă capitală detronată, Kyoto nu este nici pe departe un oraș mort. Are atât spații largi de liniște și imobilitate, în grădinile și templele sale, cât și altele, însuflețite, grație vieții active, comerțului și plăcerilor. Însă mai are ceva unic: o mare parte din ființa lui o reprezintă gustul pasionat al oamenilor de a menține vie vechea Japonie. Astfel, aici totul e mult mai japonez, mult mai autentic decât în Tokyo. Într-un cadru care seamănă mult cu cel al unei Japonii a stampelor, felul de a trăi, îmbrăcămintea, hrana, simțul estetic,

desăvârșita politețe se află în prelungirea veacurilor de altădată; aici, trecutul trăiește în prezent.

Una din fabuloasele moșteniri ale acestui oraș sunt grădinile. Multe sunt vechi de patru ori cinci sute de ani, însă, în felul lor, reprezintă un trecut foarte viu: secole de-a rândul a fost păstrat, până la ultima frunzuliță, același decor înverzit ca atunci când au fost create, când au devenit opera unor grădinari de geniu; grădinari celebri care au fost pentru acest oraș ceea ce au fost marii pictori pentru orașele din Italia. Verdele lor mereu tânăr îneacă în ramurile sale templele și sanctuarele vechi, ele însele născute din pădurile din jur. Această verdeață le protejează clipele de meditație. La crearea sa, Kyoto și-a luat drept nume „Capitala Păcii” (Heian-kyo). A avut parte de secole agitate, însă, aproximativ din 1600, și-a meritat acest frumos nume într-o Japonie ruptă de restul lumii, care s-a apropiat cel mai mult de idealul construirii unei țări care să nu cunoască războiul.

Însă pot fi întrebat de ce vorbesc despre grădinile din Kyoto, când începusem să vorbesc despre gheșe. Răspunsul este: pentru mine, după experiența mea, nu pot exista unele fără celelalte. Stați liniștiți, n-am să mai vorbesc despre grădini, însă acestea sunt un fundal pe care nu pot să-l evit. Aceste grădini sunt fără pereche, foarte diferite de ale noastre: cea mai mică plantă capătă aici un maxim de prezență și splendoare, însă într-o

lumină a simplității, prin îndelunga și invizibilă muncă a grădinarilor artiști și poeți. Nici un copac nu este unul oarecare, nici o plantă nu este aici din întâmplare, însă ideea de calcul nu apare niciodată. Artă supremă este să ascunzi orice urmă de calcul care ajunge să dea naștere frumuseții. Iată, poate, rafinamentul care, printre altele, asociază în sufletul meu grădinile cu gheișele din Kyoto. Revin, prin urmare, la acestea.

Care este, în Kyoto, cartierul cel mai tradițional, cel mai tipic japonez, cu cele mai multe case din lemn? Este Gion¹, cartierul gheișelor. Mai exact, este primul și cel mai renumit din oraș și deci din întreaga Japonie. Kyoto mai numără și altele, din care al doilea ca excelență și reputație este Pontocho. Însă gheișele din Gion sunt cele mai căutate și reprezintă, în același timp, modele pentru suratele lor din toată țara. Străinul sau japonezul care ajunge la Kyoto, climax al oricărei vizite făcute în Japonia, este un turist ignorant sau prost ghidat dacă, după ce a văzut celelalte locuri celebre din oraș, nu se află măcar o dată pe străduțele din Gion, la ora șase seara. Este, într-adevăr, ora când ai norocul să întâlnești, în lumina slabă a zilei, sau să fotografiezi cu bliț unele din aceste persoane celebre. Este momentul în care ele se duc la prima întâlnire a serii; cel mai adesea pe jos, înalte și țepene în splendidele lor

1. Sunetul G din cuvânt este dur: se pronunță Ghion, într-o silabă. Numele înseamnă „grădină sacră”; pe de altă parte, să mai notăm că, la Kyoto, se spune *geiko* în loc de gheișă.

kimonouri, impasibile și misterioase, de vreme ce nici nu le zărești bine, că dispar imediat în umbră sau sunt înghițite de vreo ușă ce se închide în urma lor. Pândindu-le, fotografiile le urmăresc în special pe ucenicele gheișe, *maiko*, ale căror veșminte fastuoase îți iau ochii.

Ani de-a rândul, când veneam la Kyoto (o noapte de tren de la Tokyo, pe vremea aceea, la vagonul de dormit), făceam același lucru: pe la șase seara, mă plimbam prin Gion, după care mergeam să iau cina, apoi să mă culc pe *tatami* într-unul din sutele de hanuri tradiționale, numite *ryokan*. Să fii găzduit în Gion părea de necrezut, mai ales pentru un străin. Reușisem să mă cazez ici și colo, în alte locuri, la călugării zen, la săracii orașului sau la culegătoarele de perle, însă Gion era pentru un *gaijin* o lume de nepătruns. Și-apoi, într-o bună zi, lucrurile s-au schimbat. Acum, după mai bine de cincisprezece ani, când sunt la Kyoto mă duc să locuiesc în cartierul Gion. Mai mult, sunt găzduit în inima cartierului chiar de gheișe, printre care am atât prietene vechi, cât și mai noi. Prin urmare, voi cânta acest cartier și gheișele sale cu atât mai multă recunoștință cu cât mi-au dat voie să le observ mediul nu ca unui vizitator venit din afară sau ca unui invitat, ci din interior, ca unui prieten; cu atât mai multă recunoștință cu cât Yoshi, soția mea, pe care aceste lucruri o pasionau de asemenea, putea să mă însoțească, găsindu-și, odată cu mine, prietene printre ele. Atenție, totuși: vechea

Japonie este o lume greu de cunoscut și mă feresc, în această privință, să-mi fac iluzii sau să mă laud imprudent. Ca să vorbești cum trebuie despre Gion, despre Kyoto sau despre gheise, ar trebui să trăiești acolo toată viața și să fii japonez.

De altfel, Gion este mereu surprinzător, chiar și atunci când crezi că îl cunoști prea bine; este un orașel în oraș, construit exclusiv din lemn, un concentrat de arhitectură veche domestică și urbană și un loc enigmatic și labirintic al unei specii umane aparte. Clădirile, multe din epoca premodernă – Kyoto nefiind bombardat –, au întotdeauna stil. Există străzi întregi cu case vechi superb păstrate și îngrijite. Fără spațiu între ele, lipite, aliniat, ele formează un bloc compact de-a lungul unor străzi și străduțe întortocheate, acestea din urmă fiind mult mai numeroase decât străzile. Pădurile din apropiere, după cum am mai spus-o, au furnizat acestui oraș materialul din care e făcut. De aici și particularitatea sa majoră: dominantă în Gion este culoarea brună, culoarea lemnului vechi, a cărui strălucire vine de la trecerea timpului, niciodată de la vreun lac sau de la vreo vopsea. Acest lemn este dezgolit, de culoarea tutunului și a pipei, sau de culoarea mierii, atunci când vreun element al unei fațade a fost restaurat. Toate clădirile din cartier au un singur etaj, aflat sub povara acoperișului vechi ce iese în afară. Acoperișurile seamănă, când le poți vedea de sus, cu niște solzi de pește, strălucitori sub ploaie, sau cu niște

valuri ușoare: doar suntem în mijlocul unui popor al mării. Câteva străzi sunt destul de largi ca să permită un trafic intens, din păcate, deși acest trafic ar trebui și ar putea să se limiteze doar la locuitorii de acolo; însă restul este format din străduțe strâmte, pe unde nu poți circula decât pe jos. Etajele clădirilor, cu fațade aproape în întregime din sticlă, sunt protejate de privirile prea indiscrete ale vecinului din față prin perdele orizontale din trestie ori bambus, agățate sub streășina acoperișului. La parter, ca să vezi din interior fără să fii văzut, casele au înspre stradă grilaje sau ferestre de lemn cu gratii pătrate. Firme de prăvălii, în același stil vechi – adică, foarte adesea, nimic altceva decât bucăți de pânză decorate artistic cu o inscripție caligrafiată –, lampioane, umbrele din hârtie care se usucă în fața unui prag după ploaie, negustori de evantaie, patiserii de orez colorat etc., nimic din toate acestea nu creează anacronisme în decor, chiar și atunci când este vorba de cele câteva restaurante de prin partea locului.

Așa arată, de exemplu, străduța care se găsește în spatele zidurilor celei mai cunoscute case de ceai din Kyoto, deci din Japonia, Ichiriki, strategic așezată la intrarea în cartierul Gion. Nu există nici o prăvălie, doar niște *okiya*, care sunt, reamintesc acest lucru, casele unde gheișele locuiesc, dar unde nu primesc pe nimeni. Adesea, totuși, am trecut pragul celei de-a treia case aflate pe străduța ce-o ia în sus; încă de la intrare, aveam

impresia că mă întorc în timp cu două sute de ani. La prima vedere, în jurul meu nu erau decât *tatami*, panouri culisante, grinzi roșcate și ferestre de hârtie: „*Gomen yasui!*...”, mă scuzam în dialectul folosit în Kyoto – la Tokyo se zice *Gomen nasai* –, căci aici, în principiu, un bărbat nu este admis. O voce de femeie răspundea izbucnind într-un râs amestecat cu surpriză. O perdea despicată se întredeschidea, un kimono apărea: era prietena noastră O-Toyo! Doamna O-Toyo Nishimura, una dintre cele mai cunoscute dintre fostele gheîșe din Kyoto.

O cunoșteam grație prietenului meu Minao Shimamura, un pictor pe care îl întâlneam adesea la Tokyo. Prietenia noastră data de la întoarcerea sa de la Paris în 1939, la începutul războiului; mai târziu, Yoshi și cu mine ne-am logodit, în 1956, în minunata sa vilă de pe Riviera japoneză, din sudul capitalei, sub cireșii în floare, înainte de a merge să ne căsătorim în Franța. Bun pictor din școala occidentală, care lucrase mult în țara noastră, membru al Independenților, fusese numit profesor la școala de Arte Frumoase din Tokyo, unde predă în special arta frescelor, specialitate foarte rar întâlnită în Japonia. Într-o bună zi, a avut ideea genială să devină pictorul gheîșelor din Gion, sau unul dintre aceștia, căci avea concurenți. Își formase chiar printre elevii săi un grupuleț recrutat din rândurile *zaikai* din Tokyo, adică din mediile finanțelor și ale afacerilor de după război. Îi aducea la Kyoto pentru lecții de desen și de pictură având ca model gheîșele, lecții care se terminau uneori cu cine luate în compania lor,

însă, după câte știu, lucrurile se opreau aici. În toate astea, O-Toyo era prietena și consilieră sa, așa cum a devenit și a noastră, sponsorul nostru, cum se zice în *japlish* (japoneza este încă și mai invadată de engleză decât *frangleza* noastră), adică nașa și intermediara noastră amabilă în acest mic univers închis și secret. Marea afacere pentru Yoshi și pentru mine la O-Toyo, marele nostru noroc, era că găzduia și educa două sau trei *maiko*, dar și o gheișă activă, căreia îi era patroană: astfel, puteam să-i cunoaștem fetele în culisele profesiunii lor.

A doua bună prietenă a noastră, la care locuiam când ajungeam la Kyoto, era O-Kimi. Și ea era o fostă gheișă, a cărei casă se găsea ceva mai departe, pe o altă străduță de *okiya-uri* din același cartier, în apropiere de Ichiriki; îmi plăcea adresa: Hanamachi, sau Satul Florilor. Nu era nici o floare, vreau să spun nici o gheișă în grija lui O-Kimi, poate doar, câteodată, o veche colegă interpretă la *shamisen*, care mai venea pe acolo să o ajute. În frumoasa sa locuință tipică din Gion, exista spațiu pentru a găzdui eventuali prieteni în trecere, ca noi. O-Kimi era de o gentilețe și de o politețe ieșite din comun, îmbrăcată mereu în kimonouri admirabile, adesea în tonuri de roșu închis, care-i dădeau ceva mai mult de șaiszeci de ani. Era buna prietenă a lui O-Toyo și, adesea, ieșea la vecina sa să mai flecărească, să povestească câte și mai câte, cu accentul ei dificil din Kyoto, și să-i aducă lui Yoshi cadouri: delicioase alge confiate,

bunătăți locale etc. Noi mergeam adesea de la o casă la alta sau stăteam și pălăvrăgeam la nesfârșit prin telefon. Locuința de lemn a lui O-Kimi, strâmtă și minuțios lucrată, era tipic japoneză. Aproape peste tot domnea estetica golului: un buchet splendid, o pictură unică; în rest, totul fusese așezat în dulăpioarele din perete, în spatele panourilor de la intrare, imaculate. Aflai aici camere mici, încântătoare, cu rogojini pe jos, pe un coridor pe care nu puteau sta doi oameni unul lângă altul, o scară abruptă și strâmtă care urca la etaj și, acolo, totuși, două camere mari cu *tatami*, dintre care una dădea spre o grădiniță interioară, undeva jos, de unde urca trunchiul firav al unui arțar. Totul era îngrijit și aranjat, iar seara, singura măsuță de lac roșu dispărea pentru a face loc saltelelor acoperite cu lenjerii de pat duble, din mătase multicoloră, cu pilote ușoare ca pana și cu perne pufoase.

Ni se întâmpla uneori, lui Yoshi și mie, să mergem să stăm undeva foarte departe, într-un vechi han pierdut în pădurea de la marginea Arashiyama și ținut de o bătrânică simpatică. Locul se numea Hototogisu (Cucul), iar aici aveai impresia că te duci nu cu două secole în urmă, ci tocmai în vremea prințului Genji. Bătrânică scundă se numea Masu Ozeki și fusese gheșă cu mult timp în urmă, apoi patroană de salon de ceai. Cel mai mic obiect din casă era extrem de drăguț, rafinat și avea un întreg „pedigree” Hanul avea o particularitate ieșită din comun: nu accepta decât un

singur client, sau un cuplu, cu recomandare, firește, după care nu mai primea pe nimeni. Ani de zile, că eram la Paris sau la Tokyo, primăvara și toamna primeam prin poștă un poem caligrafiat cu penelul de către bătrâna patroană, care ne aștepta, adăuga ea, data viitoare când urma să cânte cucul, sau privighetoarea, deasupra râului din apropiere.

Îmi decepționez poate cititorul vorbind la început nu despre reginele frumuseții, ci de gheîșe sau foste gheîșe, ale căror ore de glorie sunaseră cu o jumătate de secol în urmă sau mai mult. Însă fiecare știe că, la Kyoto, ele sunt adesea cele mai interesante sau cele mai importante. Gion este ca o mică republică în care puterea e în parte deținută de un fel de senat feminin, neoficial, iar noi aveam în persoana doamnei O-Toyo un eșantion tipic al membrilor săi. Cum se întâmplă adesea într-o corporație, și ea provenea dintr-o familie care, de un secol, aparținea mediului gheîșelor: o bunică trăise în Pontocho, cartierul rival; trei mătuși, dintre care una fusese proprietara unui salon de ceai, a doua, gheîșă în Gion, a treia, gheîșă și ea și cântăreață reputată. O-Toyo era fata acesteia din urmă și, devenită gheîșă la rândul ei, se măritase, lucru destul de rar, continuându-și profesia. „Chiar m-am măritat”, îmi zicea aceasta râzând, pentru a se distinge de un caz frecvent, cel al gheîșei *mekake*, a doua soție, clandestină sau nu. Locuia în casa pe care o știam și a cărei proprietară era de cincizeci de ani. Văduvă, în prezent devenise *mama-san* –

„mama” profesională – a unor tinere viitoare gheişe, dintre care una devenise fiica ei prin adopţie.

O-Kimi, la rândul ei, gazda şi prietena noastră, fusese gheişă; apoi, fidelul ei protector, căsătorit, o lăsase destul de devreme văduvă, însă proprietară şi mamă a unui fiu care reuşise strălucit. Acesta îi cumpărase casa Hanamachi în Gion. Nu ne trebuiau mai mult de cinci minute pe jos prin spatele Ichiriki până la casa lui O-Toyo, şi uneori întâlneam pe drum un călugăr cerşetor, având pe cap un coş de bambus ca să-şi ascundă faţa, sau un curăţător de pipe vechi care-şi făcea simţită prezenţa printr-un fluier. Însă trebuia ca, mai înainte, să fi primit prin telefon permisiunea de a veni în acea *okiya*. Aceasta pentru că aici te găseai în preajma unor tinere, două sau trei *maiko* şi o gheişă, şi nu cădea bine să le deranjezi, fie în munca lor, fie în pregătirile lor intime, tot aşa cum nu se cădea să o surprinzi pe O-Yoto însăşi într-o simplă ținută de interior; acesteia nu-i plăcea deloc acest lucru şi prefera să fie văzută în cele mai frumoase veşminte ale sale.

Aşadar, în general, erau patru femei în casa din susul străzii: *okamisan*, adică onorabila patroană sau proprietară, O-Toyo, la vreo 70 de ani, apoi, între 30 şi 35 de ani, Kumiko, frumoasa gheişă zâmbitoare, fiica sa adoptivă, şi, în sfârşit, cele două *maiko*: fina Shizuko – căreia avea să-i urmeze puţin mai

târziu Haruê, cea drăguță și ușor plinuță – și Masayo, longilina Masayo. Să nu se creadă că era doar o casă a veseliei, unde nu se vorbea decât de jocuri și de plăceri. Munca, înainte de toate, iată care era prima regulă a unei astfel de case: deci ordine și disciplină. Cu siguranță, Kumiko, care adesea se întorcea acasă la două noaptea, și O-Toyo, neobosita, puteau să își acorde dreptul de a dormi uneori până la prânz. Însă cele tinere erau în picioare dis-de-dimineată pentru a se pregăti să meargă la muncă, adică la lecțiile lor de toate felurile, fie la școala de *maiko*, fie la profesorii lor de dans, de muzică, de ceai etc. Ucenica gheișă nu se mai supunea antrenamentului nemilos de sever pe care îl cunoscuseră mama și mai ales bunica sa, ca și mare parte dintre gheișele de odinioară, însă nu avea deloc o viață ușoară. Gheișele și ucenicele gheișe din Kyoto erau mândre de acest lucru, de vreme ce concurențele lor din Tokyo, dimpotrivă, încălcau tradițiile. În capitală, ucenicele gheișe sfârșiseră prin a dispărea, orice fată, cu condiția să fi avut cel puțin 18 ani, putând să devină gheișă, de exemplu în Shimbashi, după un antrenament de trei sau patru luni. Era de altfel ce dorise și MacArthur. La Kyoto, dimpotrivă, aceste decrete ale lui MacArthur erau luate în derâdere. Se considera că vârsta de 14 ani era limita extremă de recrutare a unei viitoare gheișe. Idealul, adesea pus în practică, era să fie pregătite pentru viitoarea profesie fetițe de șapte-opt ani, ca odinioară, dar încet, lăsându-le să-și continue studiile. În Gion, și doar acolo, fetele erau formate de la 14 sau 15 ani, și nici una nu putea deveni

gheișă decât dacă fusese *maiko* înainte. Gheișele din Gion erau invidiate din acest punct de vedere peste tot. La Tokyo, în schimb, în lipsa acestor reguli, vedeai des o gheișă lăsându-se de meserie la 20 de ani, ca să devină barmaniță, manechin ori agent de relații publice. În Gion, acest lucru ar fi fost considerat o regretabilă ratare profesională.

Masayo, ucenica gheișă

Într-un orașel din Japonia de nord, din regiunea Tohoku, unde zăpada începe să cadă încă din lunile octombrie sau noiembrie, o școlăriță de familie bună se uita într-o seară la televizor și urmărea un reportaj despre gheișele din Kyoto. Acest reportaj a uimit-o și a sedus-o atât de mult, încât, imediat, le-a spus părinților: „Iată ce vreau să fiu: *maiko* în Gion și apoi gheișă!” Tatăl, președintele unei companii industriale din provincie, a rămas consternat; mama, la fel. Cu siguranță, profesiunea de gheișă nu este una dezonorantă, fetele fiind recrutate uneori chiar și din mediile burgheze. Totuși, asta se întâmplă rar, meseria fiind una foarte specială. Obiecțiile părinților erau inutile; micuța, care tocmai își terminase primul ciclu de studii secundare, se încăpățâna și le învenina existența cu vocația ei găsită subit. De acord, își făcu socoteala tatăl, să ne prefacem că acceptăm, și se îndreptă spre Kyoto cu mașina. Fusese sfătuit să ia legătura cu O-Toyo în persoană. „Luați-o la dumneavoastră, spuse el, și arătați-i începuturile acestei profesii, dar cât

mai dur; și dumneavoastră la începuturi ați cunoscut cu siguranță acest lucru. Lecții, treburi prin casă, școala de *maiko*; începeți ziua la 6 dimineața și sfârșiți-o la miezul nopții, poate în felul acesta o veți îndepărta de această profesie. Aveți trei luni pentru toate astea.”

„Este ceea ce am încercat să fac, îmi povestea mai târziu O-Toyo, glumind. I-am făcut viața imposibilă și, după trei luni, știți ce s-a dus să-i spună tatălui ei? Ei bine, tată, asta credeam și eu! Este viața la care visez: vreau să fiu gheishă!” Tatăl sfârșise prin a ceda. Iar acum Masayo era acolo, la O-Toyo, surâzătoare, cu părul strâns în coadă de cal, îmbrăcată frumos ca o școlăriță, cu o bluză și un șort care-i lăsa pulpele dezgolite. Văzând-o, am fost imediat uimit de ceva destul de rar: înălțimea. „Are peste un metru șaptezeci, mi-a strecurat în ureche O-Toyo. E cu zece centimetri prea mult pentru o *maiko*, or, în alte vremuri, nimeni nu ar fi acceptat-o. Acum însă, acest lucru ar putea fi un avantaj pentru ea: se poate face remarcată astfel.” Un alt lucru original: pe fața ei ovală, alungită, nasul îi era drept și destul de lung, destul de „occidental” oarecum. „În optica noului val, îmi zise O-Toyo, nu-i un lucru rău. Este o *beppin-san* (fată frumoasă) sau *kirei* (drăguță), însă nu poți spune că este *bijin* (o frumusețe), ceea ce este cum nu se poate mai bine, căci frumusețea nu se potrivește cu o gheishă. Astăzi se cere să ai personalitate și șarm. Le are. Și apoi mai și muncește pe brânci.”

Maiko înseamnă „fata dansului” Odinioară se zicea că, pentru a avea o carieră strălucitoare, trebuia să dansezi de la șase ani și să continui această artă timp de alți șase ani. Pentru Masayo au fost de-ajuns doar trei ani. Încă de la cincisprezece ani a avut onoarea să danseze cu gheișele la școala doamnei Inouye, cea mai cunoscută profesoară de dans din Gion. Toată familia sa venise din Japonia de nord, închiriind un taxi, ca să-i aplaude triumful. În fiecare dimineață, Masayo se trezea devreme, iar ziua sa se sfârșea adesea la miezul nopții. Mergea la școală pe jos, îmbrăcată într-un kimono obișnuit, cu cărțile și caietele sub braț, lecțiile durând până la orele două ale după-amiezii. Avea examene de dat de două ori pe an. La 17 ani, i se recunoștea deja talentul în ceea ce privește ceremonia ceaiului, recitarea de poeme specifice teatrului clasic, interpretarea la toba *tsutsumi*, interpretare foarte dificilă etc., însă se remarcă mult și datorită siluetei sale foarte înalte și zelului ei plin de grație cu ocazia recepțiilor.

La ce sunt bune *maiko*? E aceeași întrebare pe care am pus-o deja în legătură cu gheișele, însă răspunsul este de această dată pe cât de simplu, pe atât de surprinzător: să-i distreze pe onorabilii invitați, în compania gheișelor, bineînțeles, însă doar ca element

de umplutură, niște păpuși mari, însuflețite, cărora nu li se cere altceva decât să fie viu colorate și să rămână pe mai departe niște copii: unii japonezi adoră acest lucru, cel puțin cei care merg în saloanele de ceai, iar acest rol Masayo știa să-l joace la perfecție. Particularitatea evidentă a unei *maiko* este centura sa, de două sau trei ori mai lungă și mai lată decât cea obișnuită și înnodată la spate așa încât să cadă sub forma a două aripi până la pământ, expunând în felul acesta splendoarea materialului din care e făcută. Apoi, fața fardată cu un strat alb dens, care-i micșora gura, cu buza superioară de un roșu aprins, iar cealaltă, uneori, verde sau violetă; în sfârșit, coafura numită „în formă de pier-sică despicată”, foarte complicată, cu noduri de stofă roșie sau alte podoabe argintii sau aurii – buchete de floricele din diamante false, glicine sau flori de salcie din filigran de argint. Kimonoul este în culori foarte vii, din mătase scumpă, cu mâneci extrem de lungi. Pe stradă, ucenica gheșă, în general scundă, își înalță talia înlocuind sandalele obișnuite cu saboti brodați înalți de vreo 10 centimetri; scobiți și zgomotoși, aceștia fac să sune la fiecare pas clopoței din interior, așa cum se întâmplă și în cazul sandalelor fetițelor foarte mici.

În cazul lui Masayo, ținuta specifică unei *maiko* făcea din ea o ființă aproape fantastică prin strălucire și straniețe. Mi-aduc aminte o seară în care coboram din întâmplare pe străduța pe care locuia, ducându-mă la un restaurant vecin, unde urma să mă întâlnesc

cu niște prieteni la cină. Niște trecători care o zăriseră venind de departe pe străduța întunecată, se opriseră muți de uimire, așteptând să o vadă cum ajunge cu pași mici pe strada principală. Cu kimonoul ei somptuos de culoarea mărului verde, cu enorma centură de mătase la nuanța frunzelor de toamnă, cu mânecile imense, cu chipul pictat exagerat în stil clasic, cu un strat gros de alb, cu buzele de un roșu aprins, cu sprâncenele foarte negre, cu părul ridicat după moda veche într-un coc foarte înalt și cu ceafa fardată și ea cu alb și dezgolită înspre umeri și spate, era ca o pasăre din insule, ca un fluture multicolor țâșnind în noapte. Obișnuiții fotografi, veniți în fugă, o mitraliau cu blițurile, chiar în clipa când m-a recunoscut în pâlcul de oameni care se grăbeau acum în jurul ei. Se îndreptă spre mine îmbrâncindu-și admiratorii. „Guillain-san! Unde mergeți?”, iar aceștia, stupefiați, o văzură însoțindu-mă câțiva pași până la restaurant, foarte înaltă pentru o japoneză și mai ales pentru o *maiko* sub farurile mașinilor care încetineau ca să o privească, depășindu-ne pe drumul fără trotuare.

Era un mare contrast între ea și cea de-a doua *maiko* de la pensiunea O-Toyo din acea perioadă, pe nume Harue, „bebelușul gras”, deloc drăguță, însă foarte amabilă și foarte cerută și ea. Într-o zi, aflându-ne la O-Kimi, Yoshi și cu mine am văzut-o sosind și răcorindu-se cu o „cola”: fiind pe drum de la prânz,

mai avea o invitație, undeva foarte departe, pe lângă Muntele de Est (Higashiyama). Era foarte elegantă: purta un kimono cu alb, albastru și roz, cu frunze de bambus și de arțar brodate; gulerul era brodat cu pini în verde deschis și auriu, iar centura cu cele două aripi erau negre cu pini roșcați, verzi și aurii. În păr, niște trandafiri mici și o podoabă de argint vechi pe care o numea *chala-chala*. În coc, o bucată de stofă roșie plisată ce însemna: sunt o debutantă. Apoi, culoarea avea să devină roz, ceea ce odinioară – fără a mai fi cazul acum, se pare – însemna: am deja un patron. Un pliu la nivelul umărului pe kimono arăta că încă mai era *maiko*. Acest pliu urma să dispară atunci când ucenica devenea gheishă, în același timp urmând ca gulerul brodat și colorat, fixat pe kimono pe dedesubt, să fie înlocuit cu unul alb, mai puțin țipător.

Atât în Gion, cât și în Pontocho, numărul acestor ucenice scădea rapid. În Gion, erau 50 în 1965, 22 în 1970 și doar 18 în 1972: corporația avea de ce să-și facă griji. Însă, drept consecință, aceste ucenice erau din ce în ce mai cerute, alături de surorile lor mai mari, gheişele. „Se întorc tot mai târziu și sunt frânte de oboseală, se plângea O-Toyo. Știi, Robert-san, care este primul lor gest, odată ce se întorc acasă? Să se dezbrace până la piele. Douăzeci de kilograme pe umeri, asta-i greutatea pe care o duc zilnic. Și atunci, nu o mai suportă! Dau jos totul! Și-atunci, vezi

căzând din rochiile lor o ploaie de bani primiți cadou în timpul serii. Acești bani sunt puși în pliculețe colorate, anume făcute în acest scop, pe care fetele le au îngrămădite peste tot, sub centură sau chiar în decolteu. Două sute de yeni, trei sute de yeni, o mie de yeni, însă toate astea repetate de zece ori, ca venind de la zece admiratori. Au fost cazuri când un singur om plătea chiar zece mii de yeni. Pentru seara lor, ele vor fi plătite din altă parte, însă micile bacșișuri, o sumă frumușică, în fiecare seară, sunt ale lor și doar ale lor. Strig la ele: «Oya! Oya! Vezi că pierzi plicul ăsta sau uită-te la cel care a alunecat sub cadă!». Dacă sunt câte două împreună, atunci râsetele nu mai conținesc."

Am întâlnit multe alte ucenice, Yoshi și cu mine, mai ales când eram invitați într-o casă de ceai bine-cunoscută la Kyoto, Ishiyuki. Mai erau și casele Tomiyo, Fusanoyu etc., dar și casa Ichiriki, cea mai cunoscută dintre toate, aflată la intrarea în Gion. Îmi pare rău că nu am avut niciodată ocazia să ajung acolo, căci este un loc istoric: aici încă te mai afli în decorul celor 47 de ronin. Un episod al acestei drame autentice, adesea reprezentată la teatru, avusese loc acolo atunci când Kuranosuke, eroul răzbunării, se prefăcea a fi căzut în desfrâu, când el, de fapt, pregătea răzbunarea clanului său împotriva aceluia *daimyo* care-l insultase. În schimb, la Ishiyuki, mă găseam pe un teren bine cunoscut, casa fiind frecventată de multă vreme de ziariștii de la *Asahi*

Shimbun. Mulți dintre aceștia îmi erau prieteni și lucraseră în birourile din Kyoto, așa încât patroana din vremea aceea le oferea prețuri preferențiale în casa ei costisitoare. Aceștia numeau locul „biroul de noapte al ziaristului”, devenindu-i clienți fideli pe viață. Acolo am cunoscut-o pe Mariko, pe atunci ucenică, devenită pentru un timp cea mai cunoscută gheishă din Kyoto, apoi soția lui Hachizo, celebru în cinematografie pentru filmele sale de capă și spadă. Tot acolo le-am mai întâlnit, Yoshi și cu mine, pe încântătoarele Mameyu și Yoshimame, ucenice foarte cunoscute. Încă mai am niște fotografii cu ele, într-o seară, prima într-un somptuos kimono mov-deschis, cu o căptușeală verde-jad, cealaltă, într-unul violet-închis, cu o centură brodată cu enorme și minunate păsări de aur. Pe obrajii lor fardați în exces, pleoapele în formă de migdală erau înroșite cu farduri pictate cu penelul. Fiecare avea deja un protector despre care nu dorea să ne spună multe lucruri. Însă din confidențele lor timide mi-am dat seama că stăpânul lor era unul ales de ele, de care erau îndrăgostite. O paranteză se impune aici: ucenicele și chiar gheșele roșesc ușor și, fapt amuzant, roșeața transpare sub fardul lor foarte alb care devine roz. Din confesiunile lor spuse doar pe jumătate reieșea că, la urma urmelor, aveau înaintea de toate o profesie de artiste, foarte dură și de un foarte înalt nivel, „celălalt lucru” neintervenind decât în plus și în condiții de înaltă moralitate, contrar a ceea ce cred mulți străini.

După cum era previzibil, Masayo a devenit repede o celebritate în Gion și în Kyoto, înălțimea fiind unul dintre elementele succesului său, alături de frumusețea ieșită din comun și de educația impecabilă. O întâlneam din când în când într-un cadru intim, când dorea să se odihnească la O-Kimi sau să vină să cineze cu noi într-un restaurant select, Kawakami, situat în casa vecină cu a noastră. Într-o seară, m-a lăsat s-o fotografiez, purtând succesiv mai multe centuri somptuoase, și ne-a dansat, pe muzică de *shamisen*, interpretată de O-Toyo, dansuri încântătoare. Într-o duminică, am întâlnit-o plimbându-se cu alte două ucenice nu departe de Gion, lângă templul Kiyomizu, construit pe piloni înalți, când au apărut fotografii japonezi care o urmăreau ca niște paparazzi italieni, nelăsând-o nici un moment în pace. Pentru ca ea să-și întoarcă fața spre obiectiv sau să stea, aceștia o strigau familiar: „Masayo-san!”, dovadă că era deja foarte cunoscută. O altă dovadă a rolului ei de „vedetă”: era unul din personajele remarcate în cortegiul *jidai matsuri* (al defilării Vârstelor vechi), una din principalele sărbători din Kyoto. Am văzut-o acolo purtând un costum greu de clasificat pentru mine, alb cu verde-închis, însă croit foarte diferit de ceea ce ar fi putut fi un kimono obișnuit; eventual, o ținută feminină de la nu știu ce curte de altădată. O cărare trasată cu precizie îi împărțea în două părul negru și des, ce îi încadra fața, în timp ce, în vârful

capului, o pagodă firavă de păr sfârșea prin a da chipului ei alb un aer bizar, surprinzător.

Altă dată, am asistat la O-Toyo la o scenă deloc banală: Masayo și Harue, la ora cinci seara, plecau la Kyushu, marea insulă din sud, foarte departe de Kyoto, unde fuseseră invitate la o recepție dată de televiziune. Urmau să călătorească cu avionul, chiar în kimonourile pe care aveau să le poarte în acea seară. În spatele taxiului lor, un al doilea taxi ducea niște bagaje nemaivăzute, enorme valize pe roțile, ce conțineau kimonouri ale căror trenă și tiv enorm nu puteau fi împăturite. Pe genunchi, în mașină, țineau niște cutii negre foarte nostime, mari, cubice, în care se aflau perucile și indispensabilele perne de lemn. Ce să mai spunem de călătoriile în locuri și mai îndepărtate, pe care li le aducea celebritatea de *maiko* din Gion? Le vedeai plecând, însoțite cel mai adesea de câteva gheșe, cu echipamentul lor uriaș, pentru festivitățile unui congres din insula Guam, loc de întâlnire favorit al japonezilor, la trei mii de kilometri sud de Tokyo, în plin Pacific, sau, și mai departe, la vreun *party* dat în Honolulu de vreun om de afaceri putred de bogat din Tokyo. Uneori era vorba de o călătorie de vacanță de o săptămână, întreprinsă de un stol întreg de gheșe, care vizitau trei sau patru capitale ale Europei. Soția mea și cu mine am avut astfel ocazia să ne ocupăm la Paris de prietenele noastre O-Kimi și Kumi, îmbrăcate în sfârșit după moda occidentală. Mi s-a povestit că o caravană turistică

japoneză, care număra în rândurile ei și câteva gheișe, avusese în program vizite la Milly-la-Forêt, pentru mormântul lui Jean Cocteau, și Combray, pentru măceșii lui Marcel Proust. În autocar, toată lumea, inclusiv gheișele, îi citise pe acești autori și încă pe mulți alții.

Călătoria unui grup la Paris, acum câțiva ani, trezise o controversă nostimă de care aflatam din întâmplare: trebuia sau nu o asigurare care să garanteze virginitatea celor două sau trei ucenice gheișe care participau la călătorie? Într-un sfârșit, s-a hotărât că da: nimeni nu avea încredere în francezi! La Kyoto, cel puțin, este foarte important ca *maiko* să fie virgină. „*Mama-san*” sau *okasan* – cele două cuvinte având aceeași semnificație –, care o educă și o găzduiește, veghează cu sfințenie la acest lucru. Aceasta înseamnă, de fapt, protejarea unei mari părți din investiția pe care a făcut-o în educația fiicei sale adoptive. Căci, atunci când va avea loc evenimentul – trecerea de la *maiko* la gheișă –, fosta gheișă, patroana și maestra tinerei, va primi de la domnul interesat să o protejeze o sumă în general consistentă, care depinde și de acest aspect important. Domnul mai făcea și alte plăți, în special în natură, pentru toate hainele pe care *mama-san* le făcuse de-a lungul anilor pentru fata ei. Ucenica de azi este protejată împotriva abuzurilor de odinioară în momentul numit eufemistic de intrare în rândul adulților și de transformare a ei în gheișă. Ea îl alege pe cel care îi va

deveni amant și binefăcător. Legătura este parafată ca să dureze. Fericitul cuceritor este liber să celebreze sau nu evenimentul, însă are cel puțin o obligație majoră: să se ocupe de acum încolo de bugetul pentru întreținerea amantei, în special cheltuielile pentru garderoba ei de lux. O răscumpără chiar de la *mama-san*, care, până în acest moment, a întreținut-o și i-a fost stăpână, mai puțin în ceea ce privește kimonourile pe care ucenica le are din familie, în special de la mama ei, dacă și ea a fost gheishă. O-Toyo îmi spunea, pe când Masayo, Harue și altele erau încă „celibatare”, că se ferea să se amestece în alegerile lor viitoare și cu atât mai mult să-și impună punctul de vedere. „Tatăl lui Masayo, de altfel, nu ar permite niciodată acest lucru; vrea să-și lase fata să aleagă”, a adăugat ea. După care, râzând nostim: „Între noi fie vorba, Masayo a respins deja doi pretendenți!”

Faptul că acești pretendenți au fost numeroși nu mai miră pe nimeni, de vreme ce devenise, dacă îmi este permisă această expresie, „*maiko* numărul unu” din Gion. Ieșise prima la premiera din acel an, în cadrul școlii de *maiko*, alături, e adevărat, de o alta, la fel de bună, așa încât amândouă au ieșit primele, *ex-aequo*. Acest lucru este foarte rar. În orice caz, să fii prima *maiko* garanta frumoasei copile o carieră extraordinară de primă gheishă din Gion, la momentul potrivit.

Deci cine a fost, până la urmă, alesul inimii lui Masayo?

O știre de ultimă oră, chiar în momentul când scriu: Masayo este deja fericita mamă a trei copii! Ce repede trec anii! Nu eram în Japonia atunci și n-am aflat mare lucru: doar că alegerea se îndreptase spre un bărbat tânăr, frumos și bogat. Știu doar că, înainte, își sărbătorise noul ei statut de gheișă, după anii de ucenicie, fiind adoptată de o „soră mai în vârstă”, o gheișă prietenă, ce urma să-i servească de ghid și de model începătoarei. Și mai știu că făcuse turul clasic și obligatoriu al întregului cartier Gion pentru a-și anunța promovarea: în fața pragului fiecărei case unde locuiau gheișe, al saloanelor de ceai, al restaurantelor etc., prin multe temenele, cuvinte amabile, mulțumiri formulate dinainte, dar și prin oferirea unui mic cadou, mereu același, un mic prosop de bumbac cu numele ei frumos caligrafiat. Să faci mai mult de o sută de asemenea vizite într-o zi e un adevărat record sportiv. Însă Masayo, înainte de a fi *maiko*, făcea sport la școala ei din Japonia de sud, în special înot; O-Toyo povestea chiar că fusese necesar mai mult de un an ca să dispară de pe corpul ei, bronzat la vremea aceea, urmele albe lăsate de bikini.

Kumiko, gheișa

Grădinile și templele din Kyoto sunt mult prea absente din aceste pagini, am mai zis-o; trebuie, totuși, să le acordăm importanța cuvenită, fie și în trecere. Căci, dacă e foarte adevărat că e pitorească imaginea aceasta a străvechii capitale, ținut noptatic al florilor și sălciilor, străbătut de kimonouri multicolore și de chipuri fardate, nu trebuie să ștergem din memoria noastră imaginea diurnă a grădinilor sale, tablou viu, mereu și mereu în schimbare; și nici imaginea vechilor sale temple cu lemnul lor roșiatic, în umbra frunzișului care le cuprinde de jur împrejur. În mod paradoxal, cu cât culorile sunt mai strălucitoare printre sălciile și florile nopții, cu atât ziua grădinile japoneze sunt mai lipsite de culoare; japonezii, lucru puțin cunoscut în afară, nu iubesc grădinile cu flori. Însă adăugați într-o grădină un kimono și atunci, în fotografia pe care o aduceți cu voi în Europa, veți găsi floarea strălucitoare care lipsea din decor. Ei bine, floarea aceasta care mi-a permis să reunesc cele două imagini, grădinile și kimonourile, este Kumiko, o gheișă dulce, gheișă care locuia la O-Toyo; de fapt, era fiica sa, amândouă primindu-ne și introducându-ne în cartierul Gion la recomandarea

prietenului meu Shimamura, pictorul. Kumiko se împrietenise cu noi şi ne însoţea uneori atunci când făceam plimbări în natură. Iată în albumul meu pata vie a kimonoului ei de culoarea stânjeneilor în faţa Muntelui de Răsărit cufundat în verdeaţă sau în faţa celui de-al cincilea zbor al acoperişului unei înalte pagode; sau iat-o la Nara, al doilea oraş artistic din sudul oraşului Kyoto, unde ne însoţise până la grădina privată, de o neasemuită frumuseţe, a pictorului Kinutani, cunoscut prieten al lui Shimamura, la care fuseserăm găzduiţi.

Cu mult diferită de Masayo, Kumiko era de înălţime mijlocie, fără trăsături izbitoare, fizice sau de caracter, iar renumele ei în cartier nu putea fi atribuit, cum ar fi crezut unii străini, vreunei particularităţi vizibile sau de excepţie, ci mai degrabă talentul ei de a întrupa gheişa perfectă, mai întâi prin arta sa desăvârşită – avea, în acest sens, un talent de dansatoare întreţinut de o muncă susţinută –, dar şi prin trăinicia şi distincţia emanate, combinate cu o supleţe şi o amabilitate fără cusur. Veselia, mereu prezentă pe chipul neted şi în zâmbetul său, nu lăsa să transpară nicicum că ar fi avut o viaţă chinuitoare. Ca toţi japonezii, se educa permanent, perfecţionându-se mereu. Întâlnirile noastre cu ea erau rare şi scurte, căci doar când şi când îşi acorda momente de relaxare. Cartierul Gion se poate lăuda că are cea mai bună şcoală de gheişe din toată Japonia.

Kumiko era de multă vreme elevă aici, recunoscută ca fiind una dintre cele mai bune dansatoare, însă acest lucru nu o împiedica să-și perfecționeze zi de zi arta. În plus, continua să urmeze, din propria-i dorință, tot felul de cursuri: în funcție de zile și ore, studia *shamisen* și canto, ceremonia ceaiului, caligrafie, pictură în tuș de China, artă florală etc.

Cinele gheșei începând în restaurante la ora șase seara, iar pregătirile ei la trei după-amiaza, acasă, acesteia îi mai rămânea puțin timp pe la prânz să mănânce ceva, să intre în nu știu ce prăvălie, să întâlnească vreo prietenă sau să treacă podul peste râul Kamogawa ca să meargă la salonul de înfrumusețare. Seara, asista de obicei la trei recepții, dintre care prima dura în principiu două ore, iar ultima se prelungea uneori printr-o vizită într-un bar sau printr-o cină ușoară, gheșele, o spun din nou, neputând lua masa de seară cu invitații lor.

O dată pe an, Kumiko deținea un rol important în *Dansul primăverii* pe care îl făceau gheșele din Gion, așa cum la Tokyo îl făceau cele din Shimbashi sau din altă parte. Era un spectacol de revistă în stil vechi, o serie de tablouri cu multe gheșe pe scenă, în kimounouri admirabile ce costau o mică avere. Schimbările de decor erau numeroase, cu efecte de ploaie sau clar de lună. Scenariul era concentrat pe cele patru anotimpuri, cu

dansurile specifice fiecăruia, câteva scene de roman sau comice și, la sfârșit, un tablou triumfal, ca soarele la răsărit ieșind din valurile unui peisaj fabulos, cel al Mării Japoniei. Spectacolul, la fel ca acela de la Tokyo, se desfășura cel puțin pe jumătate în sală. Două sau trei sute de gheișe, ucenice, foste gheișe, patroane de stabilimente de gheișe formau un vas cu pânze de kimonouri mătăsoase, vesele, ce-ți luau ochii. Printre ele apăreau și câteva frumuseți răpitoare. Multe aveau cocuri imense acoperite cu peruci după moda veche, ca niște iriși mari, negri și strălucitori pe niște gâturi albe date cu fard din abundență. Ieșirea se făcea pe sub lampioanele roșii și printre voaluri lungi de culoare violet, imprimate cu crizanteme uriașe, pentru a se ajunge în niște grădini proaspete, răcoroase, pline de lumini.

Teatrul gheișelor din Gion dădea în fiecare an încă un spectacol, care nu era public: era vorba de serbarea de început de an școlar, la începutul anului, după câteva zile de vacanță. Am avut norocul să fiu invitat într-o zi de 7 ianuarie, data tradițională a ceremoniei. Eram însoțit de o veche prietenă a lui O-Kimi, Shima Nakanishi, care, pe vremea ei, fusese gheișă și cântăreață de *gidayu*, cântec specific teatrului de păpuși; în treacăt fie spus, mai sunt doar șapte sau opt astfel de cântărețe în toată Japonia, rolul acesta fiind jucat în mod normal de bărbați. Serbarea de început de an școlar era, de fapt, un fel de decernare a premiilor, la care mergeau elevele din școală,

adică aproape toate gheișele din Gion, dar nu în kimonourile lor colorate, ci în cele negre, severe, purtate cu ocazia ceremoniilor. Au fost prezente vreo două sute. Un stol de fotografi nu le pierdea din vedere pe strada principală, de-a lungul fațadelor de lemn, când soseau pe jos în șir indian. În cocul lor înalt, toate aveau înfipt un spic de orez. Aveau fața albă; buza de sus era pictată, cea de jos, nu. Kimonourile negre aveau doar în partea de jos o decorațiune colorată și, ici și colo, rotund și alb, un *mon*, un fel de blazon al gheișei. În schimb, centurile erau enorme, luxoase, țesute dintr-un brocart auriu strălucitor. Costumul era același pentru toate. Când mergeau, vedeai apărând, deasupra șosetei ce acoperea laba piciorului, desuuri de stofă stacojie, iar când această stofă se întredeschidea, bucata de picior dezgolită deasupra gleznei oferea un spectacol foarte erotic în ochii japonezilor.

Fotografii nu erau admiși în interior, mai puțin câțiva invitați de onoare printre care mă număram și eu. La prezidiu se afla doamna Yachio Ynouye, fostă gheișă, celebră dansatoare, un adevărat patrimoniu național. Ea era și profesoara lui Masayo; în altă ordine de idei, se spunea că una dintre elevele sale avea 75 de ani și încă se perfecționa, se pare. Am asistat la o superbă demonstrație de dans a doamnei Ynouye.

Alături de ea, pe estradă erau profesori bărbați în vârstă, dar și profesoare, la fel de bătrâne, de dans, de muzică și de diverse arte. Tinerele gheișe în negru ocupau jumătate din partea de jos a scenei: dacă n-ar fi

fost mulțimea de peruci, ai fi zis că te afli într-un liceu plin de eleve în uniformă. Au curs discursurile, diplomele, râsetele și temenelele. Acestea ar fi făcut momentul foarte plictisitor dacă restul sălii n-ar fi fost plin de gheișe, tinere și bătrâne, venite ca spectatoare, îmbrăcate, dimpotrivă, în cele mai frumoase veșminte în culori vii, o adevărată colecție de păsări rare. Însă acestea erau foarte cuminți: erau la școală, și toată lumea se arăta bine crescută, emblemă a unui popor disciplinat.

„Cine a câștigat?”, am întrebat-o a doua zi pe O-Toyo. „Păi... sunt cam egale ca valoare aproape toate, îmi zise ea. Când vorbești de cartier colorat referindu-te la Gion, nu este chiar așa. Pe vremea mea...” Cărcotea și râdea în același timp, cu gura ei mare pe fața lungă, ovală, ducându-mă cu gândul la nu știu ce mătușă de provincie din Franța. O-Toyo fusese drăguță în tinerețe, dar și frivolă, după spusele ei; acum însă, susținea ea, nu mai era decât o matroană care servea celor trei-patru fete ale ei drept educatoare puțin ascultată, consilieră, croitoreasă și bancheră. „Ah, era să uit, Guillain-san, mai sunt și cea care le stabilește întâlnirile, mesele de seară, mersul la coafor, la croitoreasă etc. Însă momentele lor amoroase, nu, nu sunt treaba mea! Au suficient timp ele!” Cine era acum cea mai frumoasă dintre gheișele din Gion? Răspundea că nu există așa ceva sau că fiecare are ceva: frumusețe, artă sau inteligență. „Fete drăguțe? Sunt din astea. Uitați-vă la Toyochiyo, Mameyu sau Mitsue, care

pozează pentru un pictor celebru. Nu li se cere să fie frumoase, ci să aibă talent, spirit. Unele au şaizeci de ani, de exemplu, Hanyu sau Komame, dansatoare amândouă, mari artiste care au ajuns până în SUA." La Kyoto, într-adevăr, ca şi la Tokyo, remarcasem deja adesea că nu li se cerea în mod obligatoriu, ca în Occident, să fie frumoase, ci talentate, spirituale şi feminine. Nici tinereţea nu era obligatorie. Gheişele cele mai împlinite aveau între 35 şi 50 de ani. În mod curios, au fost necesare noutăţile de după război pentru ca japonezii, în special sub influenţa cinematografului, să considere frumuseţea feţei şi a corpului ceva hotărâtor pentru o femeie. Astfel, trebuie să fii francez, ca mine, şi nu japonez ca să te minunezi văzând o Japonie care produce acum din ce în ce mai des frumuseţi de tip Utamaro, adică lungi şi zvelte, tip de femei inexistent în Japonia de odinioară şi chiar în vremea acestui artist.

Şi totuşi, ce le învaţă pe gheişe această educaţie şi, mai târziu, această viaţă? După mine, amândouă fac din ele nişte preotese ale esteticii. Estetica este o cheie de boltă în această ţară, cea care dictează nu doar aspectul obiectelor, ci şi conduita oamenilor, politica lor, morala lor. Nu cred că exagerez prea tare spunând că noţiunea de bine şi de rău este înlocuită, în Japonia, cu cea de estetică şi de inestetică. Estetica e deasupra moralei, mai mult, serveşte drept morală. Lumea florilor şi a sălciilor este o lume estetică. Gheişele sunt nişte estete într-o lume a estetiilor.

A te înconjura de obiecte frumoase și a căuta armonia oamenilor, a nu avea încredere în inovațiile din artă, a te feri să afișezi vreun dezacord în păreri, a te teme de diferitele reacții necontrolate, a-ți interzice orice grimasă și a păstra pururi surâsul, iată, la întâmplare, câteva noțiuni care stau la baza esteticii japoneze. Să știi ce trebuie să faci și ce trebuie să nu faci. Să nu faci din artă o continuă invenție personală, ci, dimpotrivă, să dorești să o faci mereu după chipul și asemănarea modelelor deja recunoscute. Totul este să te înscrii într-un stil: în asta constă marea artă, căci lipsa de stil este slăbiciunea însăși. Stilul limitează libertatea artistului, în timp ce marea artă se naște din înfruntarea geniului cu stilul. Ne aflăm aici, în ochii japonezilor tradiționaliști, la polul opus al libertății cvasi-anarhice a occidentalilor atât în comportamentul lor, cât și în artă.

Un alt aspect al esteticii japonezilor: golul, sau cel puțin refuzul aglomerării: mobilă, tablouri, bibelouri etc. Când un lucru frumos este acolo, el este izolat la maximum, strălucirea acestuia crescând în funcție de golul din jur. Acest lucru este valabil și pentru arhitectură, și pentru religie, și pentru poezie. Sanctuarul shintoist este gol: ție îți revine rolul să-l umpli cu meditație, cu reverență. *Haikai* (apropo, e mai corect să se spună *haiku*) propune în câteva silabe un eveniment aparent nesemnificativ, după care lasă să se instaleze liniștea: tu ești cel care, prin visele tale, prin meditația ta, îl sporești spre infinit; o posibilă definiție pentru *haiku*: niște cuvinte evadate din tăcere.

Un prieten japonez îmi zicea cu îndrăzneală, confidențial, că estetica vidului se poate extinde și la dragoste. Dacă o imagine, o operă de artă devin și mai frumoase într-o încăpere goală, ce mai poți spune – sugera acesta – de compatibilitatea estetică între nuditatea femeii iubite și cea a spațiului care o înconjoară, împodobit doar cu câteva flori...

Un element legat de concepțiile japoneze despre frumusețe este să fii îngrijit. Occidentalul neglijent nu are nici cea mai mică idee despre cât de mult contează acest cuvânt în ochii japonezilor; este vorba de o cerință minuțioasă, care vine, poate, din învățarea, încă din copilărie, a pretențioaselor ideograme. Amabilitatea și politețea sunt, de fapt, o caligrafie a relațiilor sociale. Cu siguranță, această țară plină de contraste și de contradicții uită și adesea încalcă rafinamentul, bunele maniere și bunul gust, mai ales în apucăturile sale occidentale, însă gheișa aparține Japoniei tradiționale, autentice. Până și poporul este puternic impregnat de simțul estetic, de vreme ce, de-a lungul secolelor, acesta s-a răspândit de la împărat la curte, apoi de aici la samurai și războinici, după care la negustori și în rândurile burgheziei și, în sfârșit, la întreaga masă cultivată de după război.

O caracteristică a acestei educații e că dezvoltă în continuare la femei toate aspectele feminității. În ciuda educației mixte din școli și universități, există totuși o mare diferență între educația fetelor și cea a băieților. Privită din Japonia, noțiunea de „unisex” este o erezie șocantă și absurdă, practică în mod supărător în SUA și în Europa. Femeia japoneză a rămas cea mai feminină dintre femei, este cunoscută ca soție ideală și, ca dovadă, se căsătorește tot mai des cu străinii¹. Societatea acestei țări își datorează, în parte, reliefurile și bogăția însuși contrastului cultivat aici între virilitate și feminitate. În fața unui bărbat care confundă adesea virilitatea cu bruschețea sau cu brutalitatea, femeia cultivă o artă care este unul dintre elementele farmecului său: arta gestului.

Gheîșei, mai mult decât oricărei alte femei, i s-a inculcat ideea că gestul devine prea des gesticulație dacă nu are un stil al său. Cel mai adesea gestul trebuie să aibă stil, adică să se supună, la rândul său, regulilor artei și ale esteticii. Au existat, în perioade vechi, civilizații, precum cea a Egiptului, în care, în anumite situații, mai ales în fața zeilor și a prinților, toate gesturile se supuneau obligatoriu unor reguli estetice dintre cele mai riguroase: uitați-vă, în acest sens, la basoreliefurile egiptene. Japonia este una dintre ultimele civilizații ale gestului. Există o întreagă gramatică japoneză a gestului, cunoscută și practică încă de la o vârstă fragedă,

1. A se vedea Jean-Pierre Lehman, *The Image of Japan*, Allen and Unwin, Londra, 1978.

îmbogătită apoi de gheishă: cum să primești cu ambele mâini un obiect de valoare, cum să oferi ceva similar cu ambele mâini, cum să îngenunchezi pe rogojini sau pe pernuțe, cum să deschizi o ușă glisantă, cum să ții un bol, o ceșcuță sau o farfurioară, cum să saluți, cum să împăturești o stofă, cum să înalți pliul kimonoului cu mâna stângă, gest specific gheșei. Pentru alții, de exemplu, acest lucru se face cu mâna dreaptă. Ea are gesturi care-i aparțin doar ei, precum mișcarea mânelor, mersul cu pași mici și chiar un foarte curios și dificil mod de a-și înclina gâtul la dreapta și la stânga, fără ca fața să-și piardă verticalitatea. O femeie care a fost gheishă nu va putea niciodată să ascundă acest lucru: el va ieși mereu la iveală grație gesturilor.

Să adăugăm la toate acestea disciplina și interdicțiile cărora trebuie să li se supună. Kikuya, o gheishă din Akasaka, scriind despre subiect, puneă nostim în fruntea îndatoririlor sale secretul, protejarea secretelor economice și politice¹. „Aceasta trebuie să fi fost de fapt, comenta Kumiko izbucnind în râs, ideea unei gheșe din Tokyo în perioada miracolului economic. Toate-și închipuie că știu secretele companiilor Mitsubishi și Miti, doar pentru că au cinat cu nu știu ce secretar al unui ministru.” În schimb, Kumiko, prietena noastră, se distra peste măsură dezvăluindu-mi interdicții puțin cunoscute publicului. „Știți că, în principiu, o gheishă perfect educată, precum prințesele de altădată, nu are dreptul

1. *I, a Geisha*, de Miss Kikuya, Tokyo News Service, 1988.

să rîdă? Trebuie să ne ascundem gura în spatele mâinii. Din fericire, avem dreptul de a surâde. Niciodată nu trebuie să vorbim despre mâncare, nici să cerem de băut. Ține de voi să ne dați sau nu să bem. Niciodată nu turnăm saké unui invitat care se află de cealaltă parte a mesei, iar, turnând, nu trebuie să ne arătăm brațul dezgolit. Nu purtăm nici inele, nici bijuterii. Dar nici parfumuri, cu toate că ne plac la nebunie cele franțuzești: ele anulează sau alterează gustul bucătăriei japoneze și aroma băuturii. Este interzis să ne udăm mâinile, să le lăsăm să intre în contact cu apa, mai puțin când ne spălăm: nu spălăm vase, rufe; chiar și folosirea abacului *soroban* ne este interzisă, de frică să nu ne rănim degetele fine. Nu fumăm. Nu vorbim niciodată despre familia persoanelor prezente, nici despre soția celui care ne invită: înțelegeți de ce!”

„Ei bine, după părerea mea, spuse O-Toyo, care asista la discuție, toate acestea nu sunt decât niște prostii ce ne-au fost transmise de profesorii noștri mai bătrâni. Știți ce este cel mai greu de făcut în meseria asta? Să fii mereu prezentă la datorie, în fiecare zi și de cel puțin trei ori în cursul zilei; să fii obligată, indiferent de vreme, în orice condiții, fie că ai necazuri sau că ești în doliu, să ascuți de prima poruncă: fii frumoasă și veselă!”

Intimități

La ora 3 după-amiaza, începeau în casa din susul străduței, la O-Toyo, pregătirile domnișoarelor în vederea recepțiilor din timpul serii; pentru aceste pregătiri, fiecare dintre ele nu avea mai mult de trei ore în fiecare zi. Fetele erau în general trei, Kumiko, gheișa, și cele două *maiko*. Totul începea cu o baie foarte fierbinte în stil japonez (45°); mai mulți membri ai familiei se pot îmbăia, pe rând, în aceeași apă. Apa rămâne, într-adevăr, perfect curată, căci fiecare face duș înainte să intre în cadă. Baia era în spatele casei, la parter, iar când ne aflam la O-Toyo, Yoshi și cu mine auzeam bălăcelile și râsetele celor trei fete care se spălau.

Niciodată n-ar fi trebuit să fiu de față în acele locuri și la acea oră, era cea mai mare indiscreție pentru un bărbat, care, în principiu, nu calcă niciodată într-o *okiya*, casa unde sunt găzduite gheișele. Însă prietenia pe care O-Toyo ne-o arăta soției mele și mie era o scuză suficientă, ce justifica favoarea de care profitam, de altfel fără să abuzăm, venind fără să ne facem simțită prezența. La prima vedere, o pudoare perfectă înconjura aceste momente intime: baia și îmbrăcatul.

O singură dată, în timpul verii, când era foarte cald și toate paravanele erau lăsate deschise, am zărit ieșind din baie un frumos picior alb dezgolit, care se vedea lesne de pe coridor, și două mâini care-l ștergeau cu grijă, în râsetele dezlănțuite ce se auzeau din baie.

Gheișele evită să lase descoperite părți din corpul lor atunci când se îmbracă sau când iau parte la tot felul de activități, la dans, de exemplu, cu excepția unui decolteu în partea din spate a gâtului, sub pieptănătură. Totuși, japonezii au îngăduit și au practicat dintotdeauna nuditatea colectivă în băile publice – și chiar pe cea mixtă. Am trăit această experiență foarte des, aproape întotdeauna în colțuri de provincie rămase mai mult sau mai puțin în urmă, dar și în nenumărate stațiuni termale din această țară cu o intensă activitate vulcanică. Într-o zi, eram trei tovarăși în weekend la Gohra, o stațiune termală pe atunci elegantă, în apropiere de Tokyo; cum afară ploua, nu găsiserăm nimic mai bun de făcut, la ora 3 după-amiaza, decât să ne aruncăm în imensa piscină a hotelului nostru, a cărei apă ieșea în valuri din vulcanul cel mai apropiat. După câteva clipe, ușa vestiarului femeilor s-a deschis și ne-am pomenit imediat în compania a patru tinere dezgolate, încântătoare, pe care coafurile le arătau a fi gheișe sau ucenice gheișe. Prezența noastră nu le jena la prima vedere, doar fețele noastre ieșeau din apa albastră, și nu ne gândeam deloc să ne plângem de-a lor. La baie – cel puțin într-o stațiune termală ca

aceea –, nuditatea în public este la fel de permisă și de naturală pe cât ar fi de indecentă în altă parte. Iată un paradox specific japonez. Se presupune că te uiți, dar că nu vezi. Mai adăugați la aceasta că apa foarte fierbinte degaja suficienți vapori pentru a oferi domnișoarelor scuza ne a nu ne lua în seamă și de a se spăla vesele pe margine, înainte de a se cufunda în piscină. Ne lăsau plăcerea de a aprecia farmecele femeii japoneze și mai ales, dacă mi se permit aceste evocări intime, pielea sa admirabilă. Foarte albă, dar fără a fi rece, aceasta te duce cu gândul la marmura greacă pe care soarele a mângâiat-o secole de-a rândul: o piele netedă și fără cusur, mai catifelată decât fildeșul ori mătasea, o piele de o densitate și de o elasticitate pe care doar la asiatici le poți vedea. Frumusețea umerilor și a brațelor, sub apa strălucitoare, ne atrăgea privirile, iar sânii celor patru tinere erau atât de desăvârșiți, că ar fi trezit invidie printre surorile lor din Europa.

Dar să revenim la Gion, lângă prietenele noastre, care, în fața unor oglinzi ovale, erau foarte ocupate să se machieze, un machiaj care, în cazul ucenicilor, semăna cu al actorilor din teatrul *kabuki*. Cel al gheișelor este mai puțin pronunțat, uneori chiar „modern”, asemănător cu cel al unei femei drăguțe de la noi. Ucenicele își turnau mai întâi în palmă un fel de lipici pe care-l întindeau pe față, pe gât, pe piept, pe umeri și pe spate cât puteau. Apoi întindeau deasupra o pastă albă, fața devenindu-le o adevărată mască fără ochi, fără

nas. După care își curățau ochii și genele, adăugând pudră din belșug și făcând să dispară stratul de la început. Își înnegreau genele, lucru care, se revolta O-Toyo, ar fi fost un scandal pe vremea sa, însă genele artificiale rămâneau pe mai departe interzise. În jurul ochilor își aplicau un roz foarte ușor, care se presupunea că face minuni pentru ascunderea cearcănelor, apoi, cu penelul, aplicau o tușă de roșu în colțul exterior al pleoapelor. În sfârșit, își fardau buzele cu ruj și, ca lucrurile să fie perfecte, completau totul cu o linie roșie trasată cu penelul. Unghiile nu erau date cu ojă, doar cu un lac natural. După cum am mai spus, nu foloseau nici urmă de parfum. În schimb, stofele degajau uneori un miros delicios și aproape imperceptibil de tămâie, ca în vremea anului 1000.

Urma acum îmbrăcarea lui Kumiko, gheișă, pentru care un bărbat sosea în fiecare zi cu bicicleta pe la ora 16: aranjarea kimonoului, în special a nodului *obi*, acea centură de patru sau cinci metri lungime, cere priceperea unui bărbat și mai ales forța sa. Trebuia să-l vezi pe acesta cu câtă forță trăgea, ajutându-se chiar de piciorul sprijinit de zid. În ceea ce privește îmbrăcarea unei *maiko*, aceasta presupunea ajutorul a două sau trei persoane, între care același personaj, pe care Yoshi și cu mine îl numeam „domnul Cutie”, după numele vechi japonez *hakoya-san*, adică domnul care poartă o cutie, cea a chitarei cu trei coarde. „Grea meserie! zicea O-Toyo. Omul nostru este serios, însă are 40 de ani și, în

fiecare zi, se joacă cu trupul acestor tinere femei atingându-le sânii..." După care O-Toyo continua cu umor: „Nimic din ce-i aici nu seamănă, din fericire, cu îmbrăcarea împărătesei în palatul ei din Tokyo: aceasta stă în picioare în mijlocul unui pătrat dincolo de care nu poți trece, iar cei care o îmbracă trebuie să se aplece înainte cât de mult pot, neavând dreptul nici să o privească și cu atât mai puțin să-și încrucișeze privirile cu ale ei!"

În timp ce domnul Cutie se ocupa de una sau alta dintre gheșe, ajustând pliurile de mătase sau încheind vreun decolteu, o femeie sau cineva din casă avea grijă de coafura celorlalte. De fapt, înaltele coafuri ornamentale ale gheșelor de azi, când acestea mai poartă așa ceva, nu mai sunt decât peruci. Cel mai adesea însă nu le mai folosesc, ci se coafează după moda occidentală, încredințându-și părul, foarte frumos în general, frizerului lor, expert și foarte căutat. Doar ucenicele gheșe mai poartă coc, făcut din părul lor natural. Cocul este refăcut o dată pe săptămână, deși, aproape în fiecare zi, un specialist, bărbat ori femeie, vine în cartier și trece și pe la ele pentru retușurile necesare. Dispariția vechilor coafuri, pe care le purtau nu numai gheșele, ci și femeile căsătorite și tinerele, marchează sfârșitul a cel puțin două mii de ani de istorie a coafurii în Asia. Aceste minunate sculpturi ori arhitecturi de păr natural, de o varietate infinită, își aveau originea în China antică, arta lor fiind rafinată și îmbogățită de cele două secole ale epocii Edo.

Este amuzant să constați că, dimpotrivă, când este vorba de desuurile femeii japoneze, ești, în cazul gheișelor, în fața unei simplități primitive. O gheișă dezbrăcată este o femeie cu o pânză în jurul șoldurilor. Nu are nici sutien, nici chilot, nici colanți, nici ciorapi fini, e doar o fată cu sânii dezgoliți, acoperită până la nivelul taliei de o pânză roșie înfășurată în jurul coapselor. Înainte de război, același lucru era valabil pentru majoritatea femeilor, nu doar pentru gheișe. Veșmântul tradițional al femeilor este format, la urma urmelor, din mai multe haine suprapuse, deasupra acelei pânze despre care tocmai am vorbit, toate deschise în față pe lungime. De fapt, închiderea și securitatea sunt asigurate, după cum am mai scris deja, printr-un sistem complicat și multiplu de centuri și cordoane, aproape toate invizibile, însă încununate, dacă se poate spune așa, de splendidul *obi*. Am vorbit despre cele nouă centuri ale unei anumite gheișe de pe Podul Sălciilor, însă se poate și mai mult: o *maiko* poate avea până la... șaptesprezece cordoane de diverse tipuri!

Să încercăm acum să facem inventarul – puțin tehnic, însă amuzant, cred – al pieselor unui sistem minim de centuri. Iată: 1) *Obidome*, de un verde-migdală, singurul element de metal din tot ansamblul. 2) *Obiage*, azuriu și roșu, din stofă suplă *shibori*, servind drept

centură de menținere a pernîței care dă volum nodului *obi*. 3) *Obi-ita*, o plachetă dură, așezată sub *obi*. 4) *Obi* propriu-zis, o luxoasă centură lungă și lată din brocart auriu brodat cu crizanteme albe. 5) *Objime*, de un albastru deschis, un cordon decorativ pe deasupra *obi*, care poate să poarte unica broșă îngăduită din întregul costum. 6) *Datejime*, o centură lată, roz, venind pe deasupra pliului kimonoului la nivelul taliei. 7) O a doua *datejime*, de aceeași culoare, roz. 8) *Koshihimo* roșu, un cordon principal aflat sub pliul kimonoului pentru a regla lungimea *juban*, care este partea de dedesubt a kimonoului. 9) Al doilea *koshihimo*, tot roșu, reglează și lungimea kimonoului. 10) În sfârșit, *datemaki*, o centură lată și rigidă pe deasupra *koshihimo*. În felul acesta, îți dai seama ce lucru complicat e să îmbraci o gheishă!

Desuurile femeilor moderne, printre care chilotul și sutienul, nu s-au impus în rândul japonezelor decât după război și ocupația americană, când au devenit parte a modului de a se îmbrăca occidental adoptat de 90% din femeile de azi. Însă gheișele continuă să nu le poarte niciodată. Un motiv esențial este că suprafața perfect netedă a kimonoului de mătase, strâns în special pe margini, ar fi urâtită fie și de cel mai mic veșmânt modern al cărui relief ar apărea prin pânză. Nimic nu trebuie să strice linia. Prin urmare, gheișa își păstrează pânza din jurul taliei, în general din bumbac. Pe deasupra pânzei își pune un fel de cămașă-kimono, sau un sub-kimono,

în general din mătase, *juban*, care are un guler pe care-l coși și îl descoși. Gulerul susține kimonoul care vine pe deasupra, kimonoul propriu-zis. Mânecele acestor diverse veșminte vin unele în altele. Gheișa își acoperă picioarele cu o pereche de *tabi* din bumbac de un alb strălucitor, schimbate în fiecare zi sau de mai multe ori pe zi, deasupra cărora încalță, când iese, niște *zori*, sandale de brocart, asortate cu kimonoul și ale căror cataramă se găsesc între degetele de la picioare. Kimonoul nu s-a schimbat aproape deloc de trei secole, mai puțin în ce privește modul de a înnodea *obi*, rămânând una din rochiile cele mai elegante din lume. Are meritul de a ascunde punctele slabe ale femeii japoneze, în general picioarele, și de a pune în valoare frumusețea bustului său, a cefei, brațelor și mâinilor. Jocul mâneclor este încântător și întreg costumul are o suplețe și o grație a curbelor incomparabile. Idealul gheișei, din punctul de vedere al modei, este de a fi *iki*, o noțiune care desemnează farmecul desăvârșit, dar fără ostentație, aproape imperceptibil, aproape involuntar în aparență, însă calculat cu grijă.

O-Toyo era încântată de admirația noastră pentru garderoba pe care o întreținea la ea acasă: cea a trecutului ei de gheișă și cea a fetelor sale. Trei lăzi enorme erau pline de kimonouri ale lui Masayo în niște sertare de *kin*, un lemn parfumat care „respiră” și care înlătură insectele. Ea mai avea patru *furisode*, luxoase, purtate la diverse ocazii, un *furisode* fiind un kimono de tânără fată, cu

mânece foarte lungi; mai avea patru alte kimonouri mari, foarte valoroase, pentru fiecare dintre cele patru anotimpuri, trei sau patru kimonouri cu trenă și bordură grea pentru lunile aprilie, mai și iunie, apoi nenumărate kimonouri de vară, foarte ușoare, pentru lunile foarte călduroase – iulie, august și septembrie.

Odată toamna venită, ea le puna în ordine inversă pe cele de primăvară, pentru luna decembrie având mai multe kimonouri grele și călduroase, uneori din lână. Cele patru mari kimonouri purtate în cele patru anotimpuri, dar și multe altele sunt reînnoite de gheishă ori de ucenică în fiecare an: fiecare cumpără mereu altele noi. În sfârșit, un kimono poate servi timp de trei generații, el fiind trecut de la mamă la fată și nepoată și purtat aproape fără nici un retuș. În fiecare *okiya* din Gion, ca și la doamna O-Toyo, sunt astfel adunate extraordinare colecții de kimonouri împăturite în formă pătrată în niște plicuri speciale de hârtie, care poartă numele creatorului lor; căci este vorba mereu de exemplare unice, adevărate capodopere ale unor țesători și boiangii de mare talent. O-Toyo nu ne-a spus niciodată câte anume avea, însă, cu siguranță, toate împreună reprezentau o adevărată comoară. Am aflat, de exemplu, că Kumiko avea două sute de kimonouri. Din imensele ei lăzi, scotea și purta cel puțin patruzeci de kimonouri diferite pe an, poate chiar mai multe, căci o gheishă se schimbă de mai multe ori în anumite zile.

Un minunat tablou de culori și imagini pe mătăsuri ni se perinda prin fața ochilor când își deschidea sertarele. Am notat câteva exemple: un kimono roz presărat cu fluturi și flori; un altul albastru-închis, cu valuri discrete alburii și o spumă mov brodată cu auriu; unul verde de culoarea mărului, plin de corole portocalii; un kimono purpuriu, brăzdat de cursuri de apă cu valuri abia perceptibile, de pe un desen vechi, pe care pluteau câteva frunze turcoaz pe un fond alb; unul satinat foarte strălucitor, de un albastru de culoarea cernelii, cu ace de pin albe. Toate aveau, în plus, un desen țesut în mătase înainte de a fi colorată; erau niște mătăsuri care cântăreau foarte mult. Mai trebuia să ții seama de combinația de culori dintre kimono și obi, care adesea este piesa cea mai costisitoare din întreg ansamblul. Niște exemple: albastru „blue-jean” pentru kimono, roz somon pentru obi; roz și gri pentru kimono, violet-închis pentru obi; alb și cenușiu cu model auriu pentru kimono, roșu pentru obi. O-Toyo însăși purta, când se afla în afara casei, somptuoase stofe specifice femeilor în etate, ale căror motive sunt din ce în ce mai mici odată cu înaintarea în vârstă, iar mătasea – închisă la culoare, dar luxoasă. La doar o oră după ce o vedeam în casă îmbrăcată în haine modeste, o întâlneam în vreun restaurant care-i plăcea, îmbrăcată ca o doamnă nobilă, într-un kimono de culoarea perlei, încins cu un obi negru, cu ierburi de argint și cu un cordon lat, auriu pe deasupra.

Pe vremea fostului Edo, exista un întreg vocabular metaforic pentru a desemna culorile mătăsii, pe care bătrânele, se pare, îl folosesc cu plăcere uneori și astăzi. Edmond de Concourt, scriind despre Utamaro, folosisese acest vocabular cu o nespusă plăcere, iar eu nu pot decât să citez câteva eșantioane: „burtă de pește” pentru unele kimonouri albe, „lună-floare de piersic” pentru un kimono bleu și roz, „cer înnegurat” pentru unul de un albastru închis, „flacără fumegândă” pentru altul de un brun roșiatic ori „crevete” pentru un kimono de un verde crud. Culori „seducătoare”, scria acesta. Și mă voi abține, pentru a nu face un tratat despre kimonourile gheiselor, să răsfoiesc catalogul infinit de motive decorative, în general vegetale sau marine: sălcii, bărci cu flori, valuri, crapi, evantale, bariere, pâraie, scoici, rândunici...

Garderoba unei ucenice sau a unei gheișe costă enorm. Cifrele pe care le voi cita în continuare le-am cules oarecum la întâmplare, grație unor confidențe ce mi-au fost făcute. Să mi se scuze unele erori posibile, căci nu pretind a oferi rezultatele unei anchete sociologice. Astfel, un kimono elegant costă cel puțin, pentru o gheișă, un milion și jumătate de yen, adică 67.500 de franci* (la cursul de 4,50 franci pentru 100 de yen). Aceasta fără a mai pune la socoteală, pentru fiecare toaletă, toate lucrurile noi ce trebuie cumpărate: rochiile de pe dedesubt, sandalele, gulerele,

Aproximativ 11.250 de euro (n. tr.).

diferitele centuri, poșetele etc. Adăugând toate acestea, ajungem la un total de vreo 2 milioane de yeni, adică 90.000 de franci* Un „kimono mare” comandat de o gheișă la începutul fiecărui anotimp, deci de patru ori pe an cel puțin, poate ajunge la 5 milioane de yeni, adică 225.000 de franci**, sau mai mult. În sfârșit, o toaletă frumoasă se judecă și după frumusețea *obi*-ului, or, costul acestuia poate să-l depășească pe cel al kimonoului însuși. În Franța, o femeie elegantă are în garderoba sa cel puțin câteva „rochii mici”, relativ puțin costisitoare, însă șic, pentru a-și completa toaletele de bază. Or, „kimonouri mici” nu există, acesta fiind unul din motivele pentru care un asemenea veșmânt este rar în viața de zi cu zi, de exemplu pe stradă. Rare sunt femeile care-l poartă astăzi în mod curent, mai puțin cele care au anumite profesii, chelnerițele din restaurante, de exemplu. Kimonoul a devenit o ținută de lux și de ștaif, pe care n-o vezi decât cu ocazia căsătoriilor, ceremoniilor și marilor recepții, la teatru ori la ceremonia ceaiului.

Este evident că o gheișă nu-și poate oferi astfel de kimonouri din banii pe care îi câștigă. Cât îi aduce, de fapt, meseria de *hostess* și de artistă? Și aici cifrele ar putea fi supuse verificării. Ar trebui să ținem seama și de diferențele care pot exista de la un oraș la altul, de la un cartier la altul ori de la o

* Aproximativ 15.000 de euro (n. tr.).

** Aproximativ 39.166 de euro (n. tr.).

gheişă la alta. În plus, sistemul de salarizare sau de oferire a bacşişurilor pentru o gheişă ori pentru o ucenică este unul foarte complicat şi, în acelaşi timp, foarte vechi, după cum stau mărturie unele denumiri poetice şi perimate aflate încă în uz. Salariul este o „floare”, aşa încât poţi distinge, de exemplu, între „floarea pe oră”, „floarea banchetului”, „floarea nopţii”, „floarea dimineţii” etc. „Floarea pe oră” este cea mai curentă şi corespunde timpului pe care o gheişă îl consacră clienţilor săi. Îmi aduc aminte că aceasta putea să ajungă, în 1974, la trei-patru mii de yeni pe oră. Gurile rele traduc această sintagmă spunând că gheişa este plătită „în regim de taxi”, taxiul funcţionând oricum – de exemplu, dacă după-amiaza gheişa este invitată la o partidă de golf sau dacă îşi petrece ziua la vreun picnic ori la o partidă de pescuit. Biroul gheişelor din cartier ştie mereu unde se găseşte fiecare dintre ele şi cât timp rămâne acolo, fiind informat prin telefon. Odinioară – nu ştiu dacă şi azi este la fel – era chiar o curiozitate amuzantă să vezi în astfel de birouri un tablou mare de lemn presărat cu tot felul de cuie fără floare, iar seara, începând cu orele 5 sau 6, un funcţionar care făcea să treacă de la un cui la altul fiecare gheişă pe măsură ce aceasta se deplasa, gheişa fiind reprezentată de o plăcuţă care îi purta numele caligrafiat, fiecare cui reprezentând un stabiliment afiliat – salon de ceai, *machiai* etc. Biroul ţine socoteala gheişei în funcţie de „florile pe oră” şi de alte flori posibile şi o plăteşte, în principiu, de două ori pe lună. Gheişa însă primeşte în mod evident

sume de bani ca orice artist: ca dansatoare, interpretează la *shamisen* etc. Oricum, venitul ei lunar mediu ar corespunde unei sume de 18.000-20.000 de franci* pe lună. Această cifră este, totuși, extrem de relativă, dacă-mi aduc aminte că am notat, de exemplu, suma de 30.000 de franci pe lună pe care i-ar fi câștigat Tamataro, gheișă de 26 de ani, în 1986, sau cei 45.000 de franci atribuiți în 1987 lui Harukoma, cu ocazia unui proces. Aceeași gheișă ar fi făcut în 1986 aproape 30.000 de yeni pe seară, adică 1.350 de franci. Ar mai trebui să se știe cum sunt contabilizate, dacă sunt, aceste *tips*, sau daruri, pe care le menționa O-Toyo: adunate, ele ar putea ajunge, se zice, la o sumă cuprinsă între 5.000 și 25.000 de franci pe lună**. Să mai notăm în trecere că o *hostess* dintr-un bar poate câștiga mult mai mult¹.

* Aproximativ 6.000 – 6.666 de euro (n. tr.).

** Aproximativ 5.000, 7.500, 225, 833 – 4.166 de euro (n. tr.).

1. Sylvie și Dominique Bulsson, *Kimono, art traditionnelle du Japon*, ilustrații alb-negru și color, Edita, Lausanne, 1983.

O lume plutitoare

Gion shoja no kane no koe
Shogyo mujo no hibiki ari...

Citez în japoneză, pentru că este foarte faimos acest exordiu la *Heike Monogatari*, povestire epică din secolul al XIII-lea unde sunt exprimate înțelepciunea și pesimismul budismului japonez; voi propune pentru el următoarea traducere-adaptare:

Din Gion sunetul clopotului de bronz
Este ecoul non-permanenței tuturor lucrurilor...

Știu prea bine că nu este vorba, în cazul de față, de cartierul Gion de astăzi, de cartierul gheșelor, ci de o mănăstire cu acest nume, al cărei clopot era celebru în Kyoto și care depindea de călugării de pe muntele Hiei, aflat deasupra orașului. Totuși, mi s-a părut întotdeauna că asupra cartierului plăcerilor plana acest avertisment. Urmarea textului pare de altfel să fi fost scrisă pentru frumoasele acestui cartier:

Strălucirea florilor anunță vestejirea lor. Într-adevăr, cei acoperiți de glorie nu sunt așa decât pentru o clipă, precum visul unei seri de primăvară.

„Non-permanență”, în japoneză *mujo*, iată o noțiune pentru care, în mod curios, limba franceză nu are un echivalent direct. Căutați prin dicționare: acesta nu există. Suntem obligați să-l inventăm când expunem doctrina budistă, al cărei cuvânt-cheie este, și când vorbim despre Japonia, asupra căreia budismul și-a pus amprenta. Un alt cuvânt de inspirație budistă care exprimă instabilitatea lumii noastre de aici este *ukiyo*, legat îndeaproape de lumea gheișelor. Într-un sens original, însemna „această lume plină de tristețe”, însă, printr-un soi de sfidare ori deriziune, „la belle époque” din Edo îi dăduse un sens diferit și, într-un sfârșit, opus. Astfel, *ukiyo* înseamnă acum „această lume plutitoare”, un mod de a-i scoate în evidență instabilitatea, însă nu pentru a te întrista de pe urma acestui lucru, ci, dimpotrivă, pentru a te distra și a te bucura: o lume plutitoare veselă prin distracțiile ei, prin eleganța sa, mereu alta, prin modele și celebritățile ei pasagere. De acum încolo, *ukiyo* devenea lumea elegantă și fascinantă a plăcerilor, ale cărei personaje sunt faimoasele *tayu*, gheișele, fetele din saloanele de ceai, actorii celebri din *kabuki* etc. Iar poporul din Edo, artist și frivol, își smulgea *ukiyo-e*, adică imaginile lumii plutitoare care îi înfățișau pe idoli săi și pe care le semnavă o mulțime de artiști populari, printre care se numărau Utamaro, Kiyonaga, Harunobu și alte genii de nivel mondial ale stampej japoneze. Cuvântul lua sensul de „ultimul răcnet”, „modern”, fără a-și fi pierdut totuși un iz ascuns de pesimism și de fatalism. Un vechi autor descrie astfel

spiritul acestei lumi plutitoare: „Să trăiești momentul, să privești luna, zăpada, florile și frunzele toamnei, să iubești vinul, femeile și cântecele și să te lași dus de viață ca o ploscă goală care e dusă de apa fluviului” Edo e deja departe, vechiul cuvânt *ukiyo* nu mai este folosit, însă a mai rămas ceva în această lume a plăcerii, această noțiune pe care existența o antrenează într-un val comun unde totul devine indistinct, ființele și lucrurile, binele și răul, bucuriile și necazurile.

O carte pe care am putea-o intitula *Viața gheișelor* și care rămâne să fie scrisă, cred, ar putea fi bogată în capitole ce le descriu nefericirile, alături de niște bucurii adesea efemere. Vorbind despre originile lor, am arătat cum gheișele s-au desprins și distanțat de prostituție, devenind în principiu monogame și afirmându-se ca artiste. Am mai spus de asemenea cum, începând cu domnia împăratului Meiji, multe au fost cele care au devenit faimoase și care și-au împărțit viața cu personaje celebre din epocă. Însă este neîndoielnic că, prin efectul regulilor și obiceiurilor corporației lor din acele vremuri, ele rămăneau adesea pe jumătate aservite. A trebuit să așteptăm noua Japonie și reformele începute de MacArthur pentru ca ele să acceadă la un statut de libertate și la un „drept de a fi ferice” după moda americană. Până atunci, în secolul al XIX-lea și la începutul secolului XX, startul lor în viață era adesea asemănător cu cel al prostituatelor, adică nu diferea deloc de

o vânzare de copii. Niște părinți foarte săraci, cel mai adesea țărani, își vindeau fata de 5, 6 sau 7 ani, iar micuța începea un antrenament crud, care o ducea, după cum îi era norocul, înspre prostituate ori înspre ucenicele gheișe. Gheișa Yoko Sugimoto povestea recent cum, în 1926, fusese vândută pentru suma de 100 de yeni de către mama sa, o negustoreasă de pește, pe care nu avea s-o mai revadă 15 ani după aceea. Ca să învețe meseria grea, așa cum se făcea acest lucru în timpul epocii militariste, trebuia uneori să cânte la *shamisen* în genunchi, în zăpadă, să fie adesea bătută și să servească drept sclavă tuturor. O ucenică gheișă trăia în mod obligatoriu cu alte fete în locuința vreunei foste gheișe ori a unei matroane care adesea o exploata, nelăsându-i nici o libertate, confiscându-i aproape toate câștigurile și îndatorând-o. La momentul potrivit, virginitatea ei era scoasă la licitație, impunându-i-se bărbatul care urma să-i fie protector și patron. În principiu, nu avea dreptul să iubească, netrebuind decât să-și cunoască arta și ascultarea ce-o datora stăpânului, adesea un bărbat în vârstă. În „cartierele colorate” din mediile sărace, distincția între adevărata gheișă și cea falsă devenea tot mai neclară sau chiar dispărea complet. Pentru „gheișă”, adică femeia vândută care a uzurpat această denumire, plăcerea avea un gust de tristețe care venea nu dinspre viciu, ci dinspre incertitudine, lipsa oricăror repere, pe scurt, dinspre un nihilism total. Acestea nu se cufundau în noroi, ci în valurile unui fluviu care le ducea cu el.

În ceea ce le privește, adevăratele gheise cunoșteau adesea o viață agitată și legături succesive, dacă nu simultane. Un autor cunoscut a descris în toată opera sa un tablou frapant al vieții gheiselor din Tokyo în primii 40 de ani ai secolului XX: este vorba de Nagai Kafu (1879-1959), scriitor vagabond și asocial, însă iubitor de femei. Undeva, acesta dă o listă aproximativă a acelor care au contat în viața sa, uitând, întâmplător, să o includă pe prima sa soție. În schimb, dă detalii despre viața a 16 femei, printre care șase gheise, din care una i-a fost a doua soție. El însuși recunoaște că, încă din tinerețe, și-a purtat pașii pe străzile „prea fardatelor” și că nu se teme să se felicite pentru asta. Așadar, vorbește despre ele ca un expert și le transformă în subiecte de romane, în mare parte bazate pe lucruri adevărate și amintiri personale¹. Lumea plutitoare de odinioară renaște în paginile sale, vie, în același timp strălucitoare, poetică și crudă. Shimbashi, cartierul preferat al lui Kafu, oferă o imagine concludentă a acestei lumi. Unul din romanele sale cele mai cunoscute² descrie, de exemplu, viața lui Komayo, o gheishă de o rară frumusețe, însă naivă și nesigură în căutarea iubirii interzise, zdrobită în cele din urmă de intrigi

1. Edward Seidensticker, *Kafu the Scribbler*, Stanford University Press, 1985.
2. Titlul japonez: *Udekurabe (Rivalitate)*, traducere în limba engleză de Kurt Meissner, cu titlul *Geisha in Rivalry*, Charles E. Tuttle, Tokyo, 1963.

și trădări ale rivalelor sale, dar și de propriile ei slăbiciuni. Pe când e foarte tânără, ea este întreținută de Yoshioka, un bogat om de afaceri, care-i propune să o scoată din profesie, eliberând-o astfel de datorii, și să se căsătorească cu ea. Însă nu a profitat de această șansă: s-a îndrăgostit de un actor celebru din teatrul *kabuki*, pe nume Isshi Segawa. Această dragoste durează doar o vreme, căci Segawa, trădând la rândul său, se îndrăgostește de o altă gheișă din Shimbashi, Kimiryu, pe care o ia de soție. Komayo nu se mai poate întoarce la bogatul om de afaceri, fostul ei amant: acesta, furios că i se dăduseră papucii, avea o relație cu una din rivalele ei, Kikuchiyo, și ea gheișă din Shimbashi. Komayo, părăsită de cei doi bărbați și persecutată de cele două rivale ale sale, scapă, în sfârșit, de necazurile sale datorită unui vechi cuplu prieten, o fostă gheișă și un fost povestitor care pun în mâinile ei destinele unui salon de ceai. Întregul mediu al „cartierului colorat” din ultimii ani ai epocii Meiji re trăiește în acest roman. Există o ediție secretă, îndelung interzisă, pe care Kafu a condimentat-o cu câteva scene erotice ce frizează uneori pornografia.

O altă dramă din lumea gheișelor este cea pe care ne-o povestește, de data aceasta într-un film având Gion drept cadru, celebrul cineast Mizoguchi. Acesta, mort în 1956, pare a fi fost obsedat de-a lungul întregii sale cariere de tema violenței sociale și sexuale asupra femeilor, în special asupra gheișelor

din epoca Japoniei militariste. De două ori, la aproape douăzeci de ani distanță, a spus aproape aceeași poveste patetică, istoria a două gheise din Gion, crud exploatate și distruse de bărbați și de bani¹. În a doua versiune, Miyoharu și Miyoe, cea mai veche și cea mai nouă în meserie, sunt victimele unui complot al patroanei lor, o bătrână gheishă despotică din Gion, care vrea să le oblige să se culce cu bărbați care le fac scârbă, pentru ca ea să încheie un contract de aproape 100 de milioane de yen. Într-o scenă atroce, tânăra Miyoe rezistă și sfâșie cu dinții limba unuia dintre bărbați. Însă revolta este zadarnică și, în timp ce întreg orașul Kyoto se bucură zgomotos de sărbătoarea din fiecare an din Gion, cele două gheise sfârșesc prin a capitula și acceptă un nou târg. Mai multe alte filme ale lui Mizoguchi iau apărarea gheiselor și a femeilor obișnuite, victime ale egoismului și bestialității bărbaților, ale dificultăților de comunicare între sexe și ale atotputerniciei banului. Să mai adăugăm că există în opera sa o parte de autoacuzare și de remușcări: în tinerețe, nu-și putuse continua studiile decât datorită surorii sale, care devenise gheishă pentru a-și putea susține familia sărăcită; ajuns la maturitate, el frecventa adesea, după cum spuneau apropiații săi, „casele verzi”, adică lupanarele.

De ce ar fi însă nevoie să caut tot felul de povești de acest gen în romane ori în filme, când, de-a lungul anilor, am văzut eu însumi

1. *Gion no shimai* (Surorile din Gion), 1986, și *Gion bayashi* (Sărbătoare în Gion), 1958.

multe asemenea drame? De exemplu, emoționanta poveste a profesorului de franceză, domnul Z, pe care îl puteai întâlni înainte de război în grupul de francezi din Tokyo. Se povestea cum, tânăr profesor în anii '20, se îndrăgostise de o studentă japoneză pe care o întâlnea în fiecare dimineață. Foarte timid, i-a trebuit multă vreme ca să-i vorbească și să descopere, în sfârșit, că aceasta îl iubea. Nu se atingeau, se vedeau din când în când, își scriau scrisori înflăcărâte – deci un caz tipic și frecvent de dragoste platonice în stil japonez. Într-o zi, tatăl își dă seama de acest lucru. Tânăra dispare. Z o caută multă vreme și sfârșește prin a da de ea într-o casă cu gheișe căreia tatăl său i-o vânduse pentru a o pedepsi. Z și-a dat toată averea pentru a o răscumpăra, reușind să o elibereze, însă nu s-a căsătorit cu ea. A rămas, se zice, neurastenic multă vreme, iar mai târziu a sfârșit prin a se căsători... cu o altă japoneză.

O altă întâmplare la care am fost martor. Un prieten ziarist japonez, al cărui birou se afla aproape de al meu, întâlnise la o recepție o tânără gheișă din Yanagibashi. Era tânăr și frumos, iar fata, Narumi, s-a îndrăgostit fulgerător de el. Îl urmărea cu telefoanele, îl căuta în oraș, renunțând la obligațiile sale profesionale pentru a-l întâlni dimineața sau în cursul zilei. Fiindcă băiatul era prea sărac ca să poată veni să o vadă în cartierul ei și în restaurantele și casele de pe Podul cu Sălcii. În curând, s-au întâlnit seara, petrecând în hanurile orașului de jos nopți pline de pasiune.

Aventura nu mai putea continua, cu atât mai puțin atunci când Narumi a sfârșit prin a fugi și a se ascunde, implorându-și prietenul să dispară cu ea într-o provincie îndepărtată. Nu poliția a fost cea care a dat peste fată, ci un *yakuza*, adică un membru al mafiei japoneze. Acesta a apărut la o întâlnire pe care fata i-o dăduse ziaristului la cafeneaua Primăvara, de pe bulevardul principal Ginza. Era probabil trimis de casă sau de asociația *okiya* din Yanagibashi. Cu capul ras, cu ochelarii săi negri, cu un tatuaj anume vizibil, omul nostru era un specialist în găsirea fetelor fugite. „Să-i sparg mutra? Cu siguranță că nu era nici o șansă cu un asemenea zdrahon expert în karate, îmi povestea ziaristul. Am fugit ca un laș, a mărturisit el. În chiar aceeași zi, Narumi era adusă acasă și închisă, nu fără a fi încasat o bătaie strașnică de la omul nostru. A putut să-mi telefoneze o singură dată, după ceva vreme, ca să-mi spună un adio disperat. Prevedea deja că drept pedeapsă aservirea ei avea să mai dureze câțiva ani. Avea de returnat o sumă considerabilă pe care *okiya* o dăduse familiei sale când ea devenise gheișă pentru a-și ajuta mama și fratele.”

Dar să lăsăm acum aceste drame. Lumea plutitoare duce de asemenea spre bucurie și succese; să ne reamintim că vechea noțiune de *ukiyo* din vremea Edo luase o conotație optimistă, veselă. Yoko, acea gheișă vândută pe 100 de yeni despre care am vorbit, spunea,

60 de ani mai târziu, că era mândră de meseria ei și consolată în legătură cu fostele nefericiri, căci reușise să-și petreacă bătrânețile ca proprietară respectată. Mai mult, epoca noastră, ca și cea numită Meiji, își va fi avut „gheișele de renume”, cele care și-au terminat cariera prin nu știu ce legătură glorioasă și în general cunoscută de toată lumea cu celebrități politice sau de altă natură. Prințul Konoye, prim-ministru înainte de momentul Pearl Harbor (și care, între altele, s-a opus războiului ce avea să vină), întreținea o gheișă pe care am zărit-o de mai multe ori în anii '50, pe când eram invitat într-un mare restaurant japonez a cărui proprietăreasă era datorită lui. Fiica sa, care o ajuta, semăna leit cu prințul, decedat la vremea aceea. Shigem Yoshida, marele prim-ministru al Japoniei de după război, văduv, se căsătorise a doua oară cu o gheișă din înalta clasă, pe nume Karin. Ikeda, prim-ministru și părinte al *boom*-ului japonez, era foarte activ în mediul gheișelor până în ziua în care, devenit premier, s-a cumințit și a promis s-o termine cu ceea ce se numea *geisha politics*, adică cu reuniunile de politicieni care se țineau în saloanele de ceai de la poalele colinei Parlamentului. După cum ne putem imagina, această abțință nu a durat multă vreme după el.

Am putea continua multă vreme lista personajelor celebre care au avut legături cu gheișe, iar asta fără a comite vreo indiscreție, de vreme ce, repet – ca în vremea Edo –, publicul era la curent și nu vedea nimic rău

în toate astea. De exemplu, acel ministru al Afacerilor Externe al cărui nume este înscris în istorie și care și-a sfârșit zilele într-un salon de ceai, în brațele frumoasei sale. Sau unul din succesorii săi pe același post, a cărui gheishă locuia nu departe de noi, în Akasaka, într-o casă nouă, splendidă, în stil tradițional, casă pe care acesta o construise pentru ea. Ogata, fost ziarist, mort în timpul războiului înainte de a fi numit prim-ministru, avea și el o gheishă celebră, Marichiyo, fiica unui țăran sărac din Shikoku. După război, la 50 de ani, aceasta încă mai era primă dansatoare la *Dansul primăverii*, în Shimbashi. Era atât de greu s-o întreții, atât de scump, se zicea, că rar i se întâmpla să aibă un singur protector. Bine-cunoscutul romancier Jiro Osaragi a avut o poveste de dragoste faimoasă cu gheisha Ohan, cu care a trăit la Kamakura, un oraș vechi din apropierea capitalei. La începutul anilor '60, Ohan devenise una din celebrele dansatoare de *jiutamai*, un dans nobil, care te duce cu gândul la dansul *no*. Mariko, celebră ucenică gheishă, apoi gheishă, pe care am cunoscut-o în Gion și care s-a măritat cu actorul Hachizo, era fata unei gheise și – acest lucru era presupus a fi secret – a unuia dintre bărbații cei mai bogați din Japonia, un Mitsui. În 1948 a murit o fostă gheishă foarte bătrână, Oyuki, care fusese luată în căsătorie de unul dintre cei mai cunoscuți miliardari americani, Pierpont Morgan, după ce acesta se îndrăgostise fulgerător de ea în cursul unei vizite în Japonia. Trăise multă vreme cu el în Statele Unite, fiind naturalizată americană, apoi ceva vreme la

Paris, după moartea soțului. Alesese să se întoarcă în Gion pentru a-și sfârși zilele. Am mai putea aminti multe gheișe a căror carieră a dus spre căsătoria cu vreo personalitate, ca acea fostă gheișă care a devenit o distinsă doamnă alături de soțul ei, ambasadorul Japoniei la Vatican.

Dacă mi se mai permite a face un nefericit joc de cuvinte, nu l-aș putea omite dintre personajele lumii plutitoare pe marele șef al flotei imperiale, faimosul amiral Isoroku Yamamoto, autorul atacului de la Pearl Harbor¹. Bărbatul care a conceput, pregătit și condus atacul de la Pearl Harbor – fără a participa totuși direct la operațiuni – avea 51 de ani când dragostea i-a bătut la ușă. Era căsătorit, avea patru copii, însă, fiind mereu pe vreo navă, nu-i vedea decât foarte rar; pe soția sa, care avea un caracter dificil, nu o iubea. Dragostea a fost în aceste condiții Chiyoko, cunoscută sub numele său de gheișă, Umeryu. O întâlnise din întâmplare în 1935, în Shim-bashi, unde mergea mai degrabă să joace *mah-jong* decât să întâlnească fete, în fața cărora era tare neîndemânatic. Chiyoko (prefera să o strige astfel, și nu pe numele ei de gheișă) avea cu 20 de ani mai puțin decât el. Frumoasă, cu o față prelungă, așa cum

1. Hiroyuki Agawa, *Yamamoto, amiral de la Marine impériale, chef de guerre malgré lui*, France Empire, 1982, traducere din limba engleză de J. Joba și Douglas O'Brimmick. Această interesantă biografie a apărut în japoneză la Tokyo, în 1979, la editura Kodansha International.

le place japonezilor, inteligentă, a fost cea care s-a îndrăgostit prima. Lui i-a trebuit ceva timp să se dezmoștească și să iasă din carapace, însă, imediat, s-a aprins pasiunea. Întâlnirile lor nu puteau fi însă decât rare și secrete, mai ales în ajunul războiului. În prima săptămână a lui decembrie 1941, cu puțină vreme înaintea momentului Pearl Harbor, ei se vedeau aproape în fiecare zi, însă pe furiș, pentru câteva clipe; astfel, nu a petrecut cu ea decât o singură noapte. Pe data de 3 își vizita familia, dormind acasă. Pe 4 lua dejunul cu Chiyoko și-i lăsa un buchet de trandafiri înainte de a lua trenul pentru a se duce la baza de la Marea Interioară, de unde avea să conducă operațiunile. Cum fantastica expediție a reușit pe 8 decembrie, el îi scria puțin mai târziu: „Trandafirii mei mai sunt oare în floare? Pe vremea asta, petalele încep să cadă”: un mod de a zice pe ascuns și poetic că victoria n-avea să dureze, poate. În mai 1942, înainte de bătălia de la Midway, care va fi un dezastru, Chiyoko, foarte bolnavă, atinsă de pleurezie, avea să facă totuși călătoria până în capătul celălalt al Japoniei pentru a petrece patru nopți cu el la Shimonoseki, într-un han unde se ascundeau. După aceea, nu avea să-l mai revadă niciodată pe Yamamoto.

Nava sa amiral s-a transportat la Truk, în insulele din sud, de unde asista de departe la crâncenele și dezastruoasele peripeții ale bătăliei de pe insula Guadalcanal, un eșec,

de astă dată, al armatei. Pe 2 aprilie 1943, înainte de a pleca cu avionul într-o inspecție ce urma să-l conducă la baza Rabaul, Yamamoto îi scria lui Chiyoko o scrisoare care avea să fie ultima. Avea oare vreun presentiment? A strecurat în acea scrisoare o șuviță de păr și un poem, așa cum lasă în urma lui un războinic care știe că nu se va mai întoarce. Pe 18, avionul lui, dar și cel al Statului său Major – adică două bombardiere și cele două avioane de vânătoare escortă – au trecut, așa cum era prevăzut, pe deasupra insulei Bougainville, când au fost atacate de șase avioane de vânătoare americane. Cele două bombardiere au fost doborâte, iar cel al amiralului s-a prăbușit în flăcări, în junglă. Eroul de la Pearl Harbor a fost ucis cu un glonț în cap. Această moarte va rămâne misterioasă pentru japonezi până la sfârșitul războiului și nu va fi anunțată în capitală decât două luni mai târziu. Ea se datorase, lucru ce se va afla după capitulare, faptului că americanii descifraseră codul japonez: cunoscând itinerarul amiralului, aceștia îl așteptau la cotitură.

Cu puțin înainte de funeraliile naționale ale acestui erou, Chiyoko a primit din partea generalului Tojo, șef al Japoniei din timpul războiului, un mesaj care îi ordona să se sinucidă. A vrut să facă acest lucru, însă a fost salvată de medicul său și a dispărut de pe scenă ca să plângă în taină moartea iubitului. „O, țara asta blândă, atât de dură!”

Dragostea

Terue, o studentă vioaie și drăguță de 20 de ani, riscase prima dată – se dorea a fi „o tânără modernă” – mergând într-o discotecă din Harajuku, Tokyo, pentru plăcerea de a dansa. Venise însoțită de două prietene de la Junior College¹ și, în lipsa unui partener, acestea dansaseră între ele, rând pe rând, câte două, lucru care putea fi văzut adesea în Japonia în locurile unde se dansează, imagine a unei anumite inocențe. Însă când în joc a intrat frumosul Ken – prescurtare pentru Kenichiro – s-a produs un dublu *coup de foudre*. După 15 zile de curte asiduă, fata era deja a lui și cei doi schimbau promisiuni de dragoste eternă.

Fata era dintr-o familie bună, fiica unui comerciant din cartierul Ginza, decedat, și trăia singură cu mama sa văduvă, din venituri modeste. Kenichiro Kato, cu 10 ani mai în vârstă decât ea, celibatar, era deja un om de afaceri prosper. Avem de-a face cu un exponent

1. O universitate unde studiile nu durează decât doi ani, frecventată mai ales de fete.

tipic al noii generații născute din explozia sau miracolul japonez, crescută într-un mediu al *zaikai*, adică al marelui patronat industrial și financiar. Domnul Kato, tatăl, era președinte-director general (P.D.G.) într-una din cele 40 de societăți care formează compania Mitsubishi; era el însuși unul din cei 30 de patroni care luau masa de două ori pe lună, vinerea, un adevărat club informal, de fapt „guvernul” giganticului grup atotputernic. Ken, ieșit, ca și tatăl său, de pe băncile universității din Tokyo, unde se recrutează elita conducătoare a Japoniei, ar fi putut aparține și el enormei mașinării Mitsubishi, la un nivel de cadru în formare, însă se arătase de foarte devreme a fi foarte independent: refuzase să îmbrățișeze această cale și-și pusese pe picioare – tatăl său ajutându-l totuși financiar – un birou de agent imobiliar. La Tokyo, aceasta este o profesie unde poți face imediat avere, așa încât, la 30 de ani, câștigase deja mulți bani.

Ken avea în oraș o garsonieră unde el și fata ar fi putut să se întâlnească, însă preferau, pentru a proteja secretul legăturii lor, să-și petreacă orele de dragoste, în timpul după-amiezilor sau seara, într-unul din numeroasele *love hotels* în care permisivitatea noilor moravuri de azi își găsește satisfacție, afișându-se chiar cu ostentație. De ce această preferință pentru genul respectiv de hoteluri? Paradoxal, din cauza discreției și a anonimatului riguroase pe care acestea le asigură

vizitatorilor, chiar dacă, un alt paradox, își afișează înadins caracterul special și ating culmea indiscreției prin arhitectură: castele gen Walt Disney, pacheboturi de beton ancorate în plin oraș și alte extravagante țipătoare și de un gust îndoielnic.

Această fericire dura deja de un an, iar cei doi îndrăgostiți erau pe punctul de a anunța părinților decizia lor de a se căsători după foarte apropiata absolvire a facultății de către Terue, când dezastrul s-a produs. Domnul Kato – tatăl, care era de școală veche, hotărâse, fără să-i comunice nimic fiului său, căsătoria acestuia cu o moștenitoare aparținând clanului Mitsubishi. Tatăl găsisese candida ideală, fiica unui coleg de același rang cu el; împreună cu soția și apropiații acestuia, familia Kawakami, părinții băiatului se pregăteau să organizeze o *miai*, o primă întâlnire a celor doi viitori soți, în vederea unei căsătorii aranjate pentru a uni cele două familii. Ghinionul făcuse ca domnul Kawakami, după o anchetă discretă asupra vieții private a viitorului său ginere, să descopere legătura băiatului. O adevărată dramă, un ultimatum dat băiatului de cei doi tați: vei părăsi această fată care nu este de rangul nostru și te vei căsători cu cea pe care ți-o propunem noi; dacă nu, ești un om ruinat, căci tatăl tău îți va retrage toți banii pe care i-a investit în tine, iar, cu ajutorul lui Kawakami, compania Mitsubishi va sfârși prin a te distruge.

Ken a dat dovadă de lașitate cedând. Autoritatea tatălui rămânea pe mai departe hotărâtoare. Întâlnirea cu fata propusă a avut loc, după care s-a consumat logodna cu Makiko Kawakami, care nu era deloc o frumusețe, dar care aducea bani în familie; una peste alta, o căsătorie înecată în lux, în cadouri exorbitante și toalete somptuoase pentru mireasă. Lumea bună nu a lipsit nici ea de la acest eveniment. Fata și-a schimbat de trei ori toaleta în timpul zilei, înainte ca însoțitei să plece în luna de miere în Honolulu. Degeaba încercase Ken să o convingă pe Terue – prăbușită și copleșită de trădare – că va reveni la ea de îndată ce lucrurile aveau să se liniștească, pentru a relua legătura în secret. Acest lucru însemna să-i propună poziția umilitoare de *mekake*, adică de a doua soție întreținută pe ascuns. Așa încât, atunci când, după câteva luni, a vrut să reia legătura cu ea, aceasta dispăruse, iar mama ei la fel.

Trecuse mai mult de un an. Căsnicia cu Makiko începuse rău. Ea era aridă și avea un caracter dificil. Nu aveau de gând să facă copii. Bărbatul nu o iubea și nu-i ierta această căsătorie forțată. Îl interesa doar munca, unde era un profesionist, iar afacerile sale imobiliare îi aduceau atâția bani, că nu mai știa ce să facă cu ei. Cheltuia cât putea la Bursă, la partidele de golf și cu fetele din baruri ori

din cabaretele de lux. Uneori petrecea câteva ore la gheise, însă acestea nu-l interesau. Mergea acolo în general în calitate de invitat al vreunei mari societăți cu care era în negocieri; ca, de exemplu, într-o anumită seară, în Shimbashi, la o cină sofisticată la marele restaurant Kanetaka, unde erau invitați 25 de bărbați și, bineînțeles, și vreo zece gheise. Unele dispăreau ca de obicei, mergând la un alt banchet, însă erau înlocuite... și, stupoare, una ce urma să le înlocuiască era chiar Terue! Devenise deci gheishă! Ar vrea să se năpustească asupra ei, să-i cadă în brațe, însă nu se mișcă și așteaptă ca ea să-l zărească. Și iată! Șocul violent pe care ea îl suferă rămâne aproape imperceptibil pentru ceilalți, însă nu și pentru el; îl face să mai aștepte, servește celorlalți băutura, apoi, liniștită, vine să îngenuncheze aproape de el, foarte aproape. Sticla îi tremură în mână atunci când îi umple ceșcuța, buzele ei roz înțepenesc, iar pleoapele i se zbat: o adevărată scenă de *kabuki* – sau de viață de zi cu zi japoneză –, în care gesturi controlate, însă ușor tremurate, cu tensiuni și freamăte de-abia perceptibile ale gurii, trădează o emoție violentă, ce clocotește în spațele unor fețe impasibile.

Cu răsufierea aproape tăiată, are în curând pentru el cuvinte fierbinți rostite cu voce scăzută, mâinile ei le mângâie pe ale lui, bea din aceeași ceșcuță cu el... În ochii celorlalți, este doar amabilul flirt dintre o gheishă și cineva pe care aceasta îl cunoaște. Însă pentru el,

pentru ea, totul înseamnă reîntoarcerea fulgerătoare a dragostei de odinioară. Totul este iertat, inimile lor sunt în flăcări, iar când, spre miezul nopții, două ore după sfârșitul banchetului, el se prezintă la Tagawa, o *machi* de rang înalt, ea – Tsuyu (Roua) acum, pe numele său de gheișă – este cea care i-a dat întâlnire. Două servitoare în kimonouri elegante care îl așteptau îl salută, îngenunchează, fac temenele și îl conduc la etaj. Această casă de rendez-vous se caracteriza prin luxul ei sever, prezent pe coridoarele și scările din lemn natural imaculat, un lemn minunat, neted, de culoarea mierii, dar și printr-un stil perfect în cele mai mici detalii. Intrarea spre cameră avea o primă ușă din lemn alb și stofă veche de un roșu închis, o ușă rară, cu balamale, care se trăgea; aceasta se deschidea spre un hol îngust vopsit în roz. O pereche de sandale erau deja acolo; emoții puternice pentru Ken: ea sosise deja. Și le-a pus pe ale sale alături, deci patru încălțări în fața unei camere, o imagine tipic erotică în această țară. A urcat o treaptă și, de această dată, a trebuit să deschidă cu ambele mâini o ușă dublă, două panouri care alunecau spre dreapta și spre stânga. „Fericirea” lui era în sfârșit acolo: ea, așezată din profil, într-o primă încăpere de dimesiuni modeste. Îmbrăcată într-un *yukata*, kimono de vară din bumbac simplu, este îngenunchată, cu picioarele goale, în fața unei cine ușoare – murea de foame, căci nu mâncase nimic la petrecere –, servită pe o măsuță joasă din lac roșiatic. În plan îndepărtat, încă o ușă dublă de *shoji*, de data asta larg deschisă spre un

ocean de lenjerie de pat de mătase, albastru cu alb, întinsă pe rogijinile unei camere imense. Cei doi se aruncă unul în brațele celuilalt, izbucnind în plâns...

Terue, sau Tsuyu acum, întreținută de un amant putred de bogat, a devenit de puțină vreme una dintre gheișele cele mai cerute din Shimbashi. Ea și el erau pe cale să uite vicisitudinile acestei lumi plutitoare, când, la mai puțin de un an după această întâlnire, o a doua lovitură le-a fost dată de Makiko, soția înșelată: știa totul și cerea divorțul, având, firește, toate șansele de a-l obține. O altă lovitură, mai gravă: tatăl fetei anunța în același timp că avea să-și dezmoștenească ginerele; și, lovitura de grație, tatăl lui Ken, după cum îl amenințase, își retrăgea toți banii pe care îi investise în afacerile imobiliare ale fiului. De această dată, Ken nu a mai dat dovadă de aceeași lașitate. Își strânsese deja o avere personală care-i permitea fie să continue să o întrețină pe Terue în Shimbashi, fie să o scoată de acolo. Această ultimă soluție a fost și cea aleasă. Discret, ea s-a retras din cartier și, lucru la fel de costisitor pentru domnul care o luase sub protecție, și-a abandonat profesiunea de gheișă. Din acel moment, s-au instalat într-o locuință modestă și, de îndată ce divorțul de Makiko a fost pronunțat, s-au căsătorit fără nici o ceremonie, în intimitate. Și-acum trăiesc foarte simplu, însă Ken nu a renunțat sub nici un chip la profesiunea sa. Dimpotrivă, are toate motivele să creadă, după cum spun prietenii săi care

au povestit toate astea, că noul său start în afaceri îl va face să ajungă destul de repede la averea deținută altădată.

Această poveste mi se pare exemplară pentru că ilustrează foarte bine bătălia care se dă între tradiție și modernitate în Japonia actuală în anumite privințe, dintre care una foarte importantă este statutul femeii și rolul iubirii. Tradiția are o mulțime de aspecte admirabile, însă tot ea este, din nefericire, cea care a impus căsătoria forțată a lui Ken cu Makiko, dependența lui Ken de tatăl său, pedeapsa care l-a dezmoștenit, pierderea temporară a celei pe care o iubea. Modernitatea este, pe de altă parte, cea care i-a permis lui Terue să-și trăiască liber dragostea, care a făcut să triumfe o iubire reciprocă și care, în sfârșit, a făcut să triumfe un cuplu unit pe vecie. În noua societate, iubirea capătă un loc central și construiește un cuplu nou. Tot ea transformă și lumea gheișelor.

M-am distrat mereu să constat tăcerea pe care o păstrează japonezii în ceea ce privește iubirile gheișelor atunci când vorbesc cu străinii, limitându-și povestirile, rare de altfel, la întâmplări imaginare sau vechi, precum cele ale *Doamnei Butterfly* sau ale lui Okichi, gheisa consulului american Townsend Harris din 1856. Japoniei îi vine adesea greu să se prezinte și să se definească în fața străinilor. Gheișele în special o pun în încurcătură. Că

sunt, de fapt, aceste persoane drăguțe: minunate gazde pentru vizitatorii de peste mări? Păzitoare talentate ale unei vechi culturi? Tovarășe elegante și pudice în timpul unei seri pline de veselie? Cam acestea sunt explicațiile oficiale. De la o gheishă-scriitor, Kikuya, am notat o altă definiție, cam fără perdea, despre rolul gheisei: „Sunt un fel de lubrifiant pentru desfășurarea în liniște a unor banchete”¹. Este, într-adevăr, puțin cam prozaic. În altă parte, aceasta scrie: „Japonia are o istorie de trei mii de ani și nu este exagerat deloc să se spună că gheisele sunt cele care, din umbră, n-au încetat o clipă să contribuie la menținerea și progresul culturii japoneze” De data aceasta însă cam exagerează!

Însă mai este un lucru care mă distrează: modul în care, la rândul lor, lucrările din străinătate ascund și ele subiectul. Cărțile despre gheisele de azi sunt, de altfel, foarte rare, după câte știu. Un volum interesant² și adesea amuzant, scris de o femeie antropolog din Statele Unite, care a reușit isprava de a fi ea însăși gheishă timp de un an la Kyoto, își propune în special să descrie „funcția socială” a gheisei. O altă carte, a unui autor britanic³, vorbește despre vechea Japonie,

1. *I, a Geisha, op. cit.*

2. Liza Carihfield Dalby, *Geisha*, Kodansha International Ltd., Tokyo, 1983; traducere în limba franceză: *Geisha*, col. „Documents”, Payot, 1985.

3. A.C. Scott, *The Flower and Willow World, a Study of the Geisha*, Heineman, Londra, Melbourne, Toronto, 1959. Dar și P.P. Perkins, *Geisha of*

dar, trecând la studiul „sistemului gheișelor” din Japonia modernă, nu are nimic de spus despre viața lor sentimentală. Mărturisesc că, în ochii mei, acestor cărți le lipsește cel puțin un capitol pe care un francez cârcotaș așa cum sunt eu l-ar intitula gheișa îndrăgostită. Muțenia se așterne și asupra unei serii de întrebări care merg în același sens. Dar bărbații? Iată întrebarea care s-ar pune imediat după aceea. Cine sunt cei care merg la gheișe? Ce loc au în relațiile lor dragostea, erotismul și banii? Ce se întâmplă în tot acest timp cu soția legitimă? E cu atât mai regretabil să nu pui aceste întrebări cu cât există, în legătură cu subiectele lor, lucruri noi și care merită a fi cunoscute.

Mai întâi trebuie spus că, în ultimii ani, a avut loc o adevărată revoluție: gheișele de azi au dreptul de a iubi. Ce? Nu-l aveau și înainte? Nu asta li se cerea oare? Nu: ceea ce li se cerea era plăcerea pe care o puteai obține de la ele. Însă ele nu puteau împărtăși nici o iubire, acest lucru fiindu-le interzis din principiu. Amintiți-vă ce-mi spunea în legătură cu toate acestea acea fostă gheișă bătrână, imediat după război: dragostea, în vremea ei, era considerată un obstacol în calea rolului lor de gheișă. Dacă această dragoste apărea într-un ungher al ființei lor, trebuiau să și-o smulgă pentru a deveni gheișe

adevărate. În Japonia profund schimbată de azi, această refulare a sentimentelor nu mai e la modă. Nu numai că gheișele au dreptul să iubească, ci chiar sunt tentat să cred că sunt toate îndrăgostite, acum, când conflictul dintre artă și dragoste nu mai există.

Această revoluție își are originile în lupta de „emancipare a femeilor” începută de MacArthur în 1945. Dreptul de vot al femeilor, dreptul la divorț, modificări în favoarea soției ale regulilor căsătoriei, proprietății, moștenirii etc. erau, pentru femeile căsătorite, sub multe aspecte, o răsturnare de situație fericită, reușită și durabilă. Însă aplauzele feministelor din America pe care generalul le căuta înainte de toate s-au îndreptat mai ales înspre ordonanțele sale răsunătoare în legătură cu „abolirea prostituției” și „eliberarea gheișelor”. Necunoscând deloc realitatea japoneză, MacArthur credea că cele două profesii nu erau decât una, dorind, în felul acesta, să le suprimе pe amândouă. Însă dacă pretinsa „abolire a prostituției” a fost un eșec usturător și aproape o farsă, măsurile de „eliberare a gheișelor” au deschis în mod real calea spre o evoluție liberală, care avea să continue și după el. O reformă a recrutării mai întâi: luase sfârșit vânzarea de copile. De acum încolo, nu mai pot intra în profesia de gheișe decât tinere de cel puțin 18 ani, și aceasta cu asentimentul lor, pe bază de contract (după cum s-a văzut, Kyoto a eludat puțin aceste reguli). Gheișele au

asigurată o remunerație corectă și sunt protejate împotriva oricăror abuzuri venite din afară. Pot avea, iată, o libertate nouă și importantă, o locuință a lor, de exemplu, o garsonieră sau un apartament. La Tokyo, aceasta este situația a trei sferturi dintre ele. Însă mai au nevoie să fie în legătură cu o *okiya*, pentru a se îmbrăca înainte de muncă și pentru a-și lăsa acolo, eventual, rezervele de kimonouri. La Kyoto, marea lor majoritate rămân fidele sistemului *okiya*, adică găzduirii de către o *mama-san*, fostă gheișă, însă având acolo doar statutul de simple chiriașe. În sfârșit, repet: au dreptul să iubească, drept de care, odinioară, erau atât de adesea lipsite. Gheișa de azi își poate iubi bărbatul ales. Altădată, cel mai adesea i se impunea *danna*, stăpânul, patronul financiar și amantul în același timp, căruia îi datora ascultare. Astăzi, poate să aibă sau nu pe cineva care să o finanțeze, poate să fie de acord sau să refuze oferta unuia sau a altuia, nedându-i astfel nici un drept asupra persoanei sale; ea mai poate alege să trăiască doar din ce câștigă, câștiguri care pot fi importante dacă virtuțile și talentul o ajută să fie foarte căutată. O gheișă își poate câștiga întregul venit nu din actele de generozitate ale vreunui patron bogat, ci din faptul că are numeroși „clienți”, adică din faptul că arta și popularitatea sa fac ca ea să fie chemată la numeroase recepții. Unele câștigă mulți bani ca actrițe, ca modele în publicitate, ca dansatoare, ca profesoare în diverse arte sau ca autoare de cărți de succes.

Fostele gheișe, precum vechea mea prietenă O-Toyo, lasă să transpară lipsa lor de entuziasm în legătură cu aceste noi libertăți. Și acum o mai aud vorbind cu umor, într-o seară, în Gion, unde ne invitase pe Yoshi și pe mine la o cină târzie, într-un restaurant pe care îl îndrăgea. „O patroană ca mine era odinioară mama ucenicilor sale, spunea ea, și încerca să le găsească cea mai bună partidă, să le descurajeze de la a se îndrăgosti de primul venit. Nu departe de aici, Kimiko, o ucenică gheișă, se culca cu un amant fără ca *mama-san* să o știe, căsătorindu-se cu el fără să-i spună nimic acesteia! O alta s-a îndrăgostit de un bărbat căsătorit care avea deja o amantă. Altădată, o astfel de prostie nu s-ar fi putut întâmpla.” Și, închizând cu mâinile sale grațioase capacul cutiei lăcuite din fața ei, a adăugat: „O gheișă veritabilă, iubită de toată lumea, nu și-ar pune în minte, ca acum, să-și abandoneze cartierul și să devină o femeie la casa ei sau un star de publicitate. Ea găsea în Gion un patron stabil, care mai târziu avea să-i acorde tot sprijinul financiar ca să-și poată deschide o *okiya*, un salon de ceai. Uitați-vă la exemplul prietenei noastre O-Kimi, la care locuiți”

Aceste puncte de vedere nu sunt împărtășite de gheișele de azi. Perioada de după război și reformele din această profesie au creat gheișe fericite. Mărturie pentru aceste lucruri stau, printre altele, numeroase interviuri

cu ele din ultimii ani, de exemplu cu Ichiume, ucenică gheișă la Kyoto în 1982; cu Aguri, gheișă din Shimbasin, care avea 84 de ani în același an; cu Yuriko din Gion, care se califica a fi drept *freelancer*, asta însemnând că avea propriul apartament etc. Una din trăsăturile lor comune este dragostea față de meserie. Ichiume: „Tristă, lumea gheișelor? Altădată, poate, azi, nu. Să fii *maiko* este o bucurie!” Yuriko: „Filmele și serialele sentimentale de la televizor ne reprezintă ca fiind tragice, vândute ca sclave. Nimic din toate astea în realitate” Cât despre Yuriko, ea se simte, dimpotrivă, fericită, populară, bogată. Aguri mărturisește că era o *bussiness girl* înainte de a adopta meseria la care ține atât de mult și în care a reușit: cea de gheișă. Tamataro, fiica unui pescar, care a devenit gheișă la 23 de ani, în 1963, la Tokyo, se laudă că ajunge să câștige 100.000 de yeni pe lună și că are vreo sută de kimonouri. Ichiume laudă meseria de gheișă ca fiind una din cele mai aducătoare de venituri pentru o femeie din Japonia de azi. Una din plăcerile sale este de asemenea să întâlnească mereu oameni „din cele mai înalte sfere”, după cum spune ea. „Am întreținut atât demnitari, cât și suverani străini. Am glumit cu cei mai cunoscuți oameni politici și am primit complimente de la cei mai frumoși bărbați din filme celebre. Ce altă fată de vârsta mea s-ar mai putea lăuda cu o asemenea șansă?”

Toate spun că e mult de muncă. „Până la 18 ore pe zi, uneori, continuă Ichiume. Cred

că majoritatea fetelor de azi nu sunt destul de disciplinate pentru a ajunge ucenice de succes. Preferă să fie hostess în vreun bar. Ce urât! Oricine devine azi hostess!" Yuriko: „Iau mereu cursuri de dans" Fumiko Miura, devenită actriță și deja mai în vârstă, însă fostă gheishă, celebră ca interpretă la chitara cu trei coarde, spune: „De la vârsta de 7 ani lucrez douăsprezece ore pe zi" Toate acestea pot oare continua cu noile gheise; mai ales bărbații de azi, în special tinerii, mai sunt ei atrași de acestea? „O, da, vor fi mereu gheise," răspunde Fumiko. Pentru unii japonezi ele sunt o punte necesară între muncă și întoarcerea acasă. Chiar și după o partidă de golf, ei se duc seara la o „petrecere cu gheise."

Adesea fete sau nepoate de gheise, gheisele de azi știu, comparându-și soarta cu a înaintașelor lor, cât de prețioase sunt noile lor cuceriri: libertatea, dar și egalitatea. Libertatea, după cum s-a mai văzut, de a-și gestiona singure viața profesională și sentimentală. Egalitatea, și vom reveni asupra acestui lucru atât de important, egalitatea, așadar, cu bărbații. În societatea actuală, în care femeia căsătorită este încă din multe puncte de vedere inferioară soțului ei, gheisha oferă imaginea, rară în Japonia, a unei femei pe picior de egalitate cu bărbatul. Cu siguranță, bunele maniere tradiționale și estetica socială continuă să le ceară un întreg ritual de respect, de salutări și de amabilă modestie. Pe de altă parte, este de negândit ca, pentru a-i egala pe bărbați, ele să ajungă să-și abandoneze sau chiar doar să-și erodeze feminitatea. Gheisha

însă poate avea cu bărbații pe care-i frecvențează o familiaritate, o conversație de înalt nivel, o ușurință în a comunica, pe scurt, repet, o egalitate pe care soția adesea încă nu a dobândit-o în relațiile ei cu soțul. Contrar a ceea ce se crede în general în străinătate, sunt tentat să afirm că, în această țară, gheișa este singura femeie cu adevărat liberă, egala bărbatului, iubită în mod real. Gheișele formează un mediu care este aproape singurul – dacă lăsăm deoparte cercul monden internațional, unde japonezii și rezidenții străini se frecventează – în care femeia japoneză este valorizată în ochii bărbaților, devenind uneori vedetă, grație artei pe care o practică și culturii de care dă dovadă. Iar acest mediu al gheișelor nu este unul marginal, ci e pe deplin integrat în societate.

Yoshida-junior, fiul fostului prim-ministru, se înșela pe deplin, după părerea mea, când anglofilia sa vedea în cartierele de gheișe niște cluburi pentru gentlemen, ca la Londra. Membrii cluburilor londoneze ar fi găsit, de altfel, această comparație *shocking*, dacă nu *a joke*, o glumă. Cluburi, poate, însă cluburi esențial feminine. Trebuie să fi locuit în Gion ca să știi cât de feminin poate fi un cartier populat de femei și condus de ele. Într-atât, încât, pe timpul zilei, o să găsești foarte puțini bărbați la ei acasă. Chiar între cartierele rivale, precum Gion și Pontocho, Shimbashi și Akasaka, toate gheișele sunt unite în cadrul corporației meseriei lor. Aproape întotdeauna ceea ce contează pentru ele sunt prietenia și solidaritatea

Avem de-a face cu o asociație mare și veselă, o republică a femeilor în interiorul căreia informația circulă din belșug, la fel ca și bârfele, confidențele și secretele. Se știe care sunt recepțiile importante din seara cu pricina, cine va veni, la cine, pentru cine, ce se petrece sau ce s-a petrecut: ele își povestesc totul a doua zi sau în zilele următoare, însă numai între inițiate.

Bărbații nu ajung în cetate decât seara și, desigur, totul a fost pregătit pentru a-i primi regește, însă sunt ori prea orgolioși, ori prea nătăfleți dacă ajung să creadă că puterea este a lor când vine noaptea și aud primele note de chitară scoase de solzii de fildes. Cu siguranță, și ei sunt membri ai clubului, însă au fost recrutați grație colaborării dintre frumosele lor prietene și puternicele zilei, patroanele, *okamisan*, ale saloanelor de ceai și ale *okiya*. Ei se cred poate stăpâni când, în momentul acela, se găsesc înconjuțați de o elită feminină a frumuseții, a farmecului și a talentului și când se știe, la rândul lor, o elită a bogăției și a poziției sociale. În jurul lor, reverențe, servicii, aparentă supunere, laude amabile. Însă toate acestea nu sunt decât un cântec de sirenă în fața căruia sucombă cu toții. Iată-i deci prinși în plasa unei conspirații minuțios gândite de ele, cu siguranță, nu într-un scop periculos, ci pentru plăcerea lor, și, mai mult decât atât, pentru a le oferi ori a-i învăța lucruri care nu au preț și pe care adesea nu le-ar cunoaște în alte condiții: destinderea, surâsul, respectul față de femeie, blândețea și profunzimea adevăratei iubiri împărtășite.

Iată de ce cred că nu trebuie să păstrăm tăcerea asupra rolului, mai mult, asupra vocației de gheișă ca slujitoare a dragostei, ca izvor de dragoste într-o societate atât de parimonioasă cu acest sentiment. Sistemul gheișelor are un scop al cărui echivalent nu-l cunosc în altă parte, cel de a realiza pentru un cerc favorizat și bine ales femeia ideală în situația ideală. Arta, luxul și dragostea își dau mâna. Nimic nu este aici mediocru, orice lucru obișnuit și sordid e înlăturat. Și aceasta fără ostentație, fără obrăznicie, fără a cădea în aroganța starurilor și a milionarilor din zilele noastre. De când iubesc liber, de când nu mai sunt doar dătătoare de plăceri, este oare prea îndrăzneț să te gândești că ele ar putea fi, prin existența lor de profesoare, niște exemple ale iubirii complete, cea care unește inima și trupul? Și asta în special pentru cuplurile noii societăți, dar și pentru soțiile care, de-atâta vreme, nu au avut drept decât la jumătate din fericirea unei femei? Nu am putea spune că, așa cum Parisul și alte capitale și-au asigurat un corp de balet, tot așa Tokyo și Kyoto au, în ceea ce le privește, un „corp al dragostei”? Iată niște idei care pot părea „păgâne” în ochii cititorului de la noi. Da, din mai multe puncte de vedere, Japonia poate fi calificată, fără nici o nuanță peiorativă, drept „păgână” Japonezii vor respinge poate aceste puncte de vedere, iar gheișele însele ar putea vedea în ele ideile mai mult sau mai puțin nebunești ale unui

străin, și aceasta, în parte, pentru că ele nu conștientizează clar ceea ce sunt și nici imaginea pe care o proiectează înspre lumea exterioară. Îmi aduc aminte de o remarcă nostimă a lui Ichichiyo, care, pentru a scoate în evidență dorința ei de a călători și de a cunoaște lumea, cita un vechi proverb: „Broasca din fântână habar nu are ce e oceanul” Nu știu dacă broasca a ieșit din fântână, însă multe lucruri s-au schimbat de când domnișoara „O mie de generații” era tânără, și viața socială din Japonia de azi, inclusiv cea de cuplu, e în plină evoluție.

Neiubitele

„Curioasă țară, Japonia!” Iată niște cuvinte ce revin adesea pe buzele celor care o descoperă sau chiar ale celor care o cunosc bine, atunci când sunt puși în fața contradicțiilor sau inconsecvențelor ei. Aceste cuvinte se pot aplica în special destinului femeii. Căci, în sfârșit, femeia este, după părerea generală, „jumătatea” mai bună a Japoniei, fiind totuși cea pe care, multă vreme, societatea a tratat-o cel mai dur și cel mai nedrept. Pentru a o schița în câteva cuvinte, cu unele excepții, desigur, japoneza este recunoscută ca una dintre femeile cele mai încântătoare din lume și cea mai bună dintre soții. De ce a trebuit, atunci, ca bărbatul care a făcut-o astfel să se comporte atât de rău cu ea timp de secole – mai bine de trei secole, și poate că nici azi lucrurile nu s-au schimbat complet? Începând cu secolul al XVII-lea, confucianismul japonez, ideologia dominantă a puterii shogunului, care dorea să pună înaintea oricărui lucru interesul descendenței, al familiei – una foarte mare în epocă –, făcea din soț sau din stăpânul femeii un senior atotputernic sau chiar despot, iar din ea o servitoare ce-i datora o supunere perfectă și

pe care acesta o putea repudia fără nici o explicație. Îi cerea să-i facă fii, însă între ea și el orice afecțiune era aproape mereu exclusă. Dragostea era considerată periculoasă, putând distruge stabilitatea familiei, dar și a întregii societăți. Era cea mai fidelă dintre soțiile de pe pământ, cea mai castă. Dimpotrivă, infidelitatea era unul din privilegiile soțului, o marcă a superiorității sale de mascul.

Pe el îl interesau femeile doar în afara casei, cerându-le plăceri și plătind pentru asta. Mai des sau mai rar, în funcție de nivelul financiar atins, bărbatul mergea la curtezana de rang înalt, la gheishă sau la prostituate. Nu se ascundea, nu era blamat pentru asta și nu și-o reproșa: după cum am mai spus, pe atunci ideea de păcat era cu totul absentă. Lumea plăcerilor era partea strălucitoare de deasupra unei tapiserii al cărei dos era făcut din supunerea și munca istovitoare a soțiilor lăsate de izbeliște, adesea persecutate de soacrele lor. Totuși, bărbatul care căuta plăcerea nu trebuia să comită greșeala de a se îndrăgosti de cea care i-o dădea. Acest lucru ar fi constituit un alt mod de a amenința stabilitatea familiei și a societății. Într-o astfel de societate nu trebuia să faci loc dragostei. Se mai cunoaște o altă țară în care, dacă nu mă înșel, timp de mai bine de trei secole, dragostea nu a născut poeți, în care marii poeți nu scriau niciodată poeme de dragoste? Antologiile nu au reținut în nici un caz vreun

asemenea poem în tot decursul epocii pre-moderne. Mii de haikuuri au cântat dragostea pentru natură, însă nici unul dragostea pentru o femeie. E cu atât mai surprinzător cu cât, în vremuri mai vechi, în special în jurul anului 1000, femeia şi dragostea inspiraseră o poezie şi o literatură admirabile. În vremea Edo, este adevărat că romanul şi teatrul au făcut din dragoste una din temele lor favorite, însă aici este vorba aproape întotdeauna de relaţiile extraconjugale ale bărbatului cu o fată vândută; în loc să se cantoneze în plăceri, ei fac greşeala emoţionantă, însă fatală, de a cădea în mrejele dragostei şi ale pasiunii dezaprobată, ceea ce îi conduce, în mod automat, spre dramă şi chiar spre sinucidere.

Japonia din epoca Meiji apărea după două secole şi jumătate de ingratură faţă de femeia căsătorită. S-a deschis spre Occident cu toate forţele, însă nu a schimbat mare lucru în legătură cu sexul şi dragostea, aşa cum nu o va face în lunga perioadă până la sfârşitul celui de-al doilea război mondial. În ciuda unei tentative efemere de feminism în anii '20, se menţinea, în plină perioadă militaristă, dublul standard sexual. Femeia făcea copii şi ţinea casa, iar bărbatul continua să caute frecvent plăcerea la gheişe, dacă era bogat, sau în lumea prostituţiei, dacă nu era, dar şi pe lângă nou-apărutele *hostess* din baruri, cel mai adesea fete uşoare şi din ce în ce mai numeroase. Un lucru remarcabil: soţul nu căuta niciodată dragostea în mediul

său cu soția sau cu fiica altuia, care trebuiau să fie fidele și caste și care erau strict supravegheate în această privință. Dacă, rar, se întâmpla acest lucru, totul sfârșea printr-o dramă, mai ales în mediul burghez. Când scriitorul Takeo Arishima, ajuns văduv, s-a îndrăgostit de o femeie din înalta societate, o intelectuală care edita o revistă literară, totul a degenerat într-un adevărat scandal, care s-a terminat printr-un dublu suicid la Karuizawa. Însă acest fapt divers este excepțional: această societate era foarte ferită de astfel de scandaluri amoroase. Cu atât mai mult cu cât soția, sub povara unei lungi tradiții, accepta, nu protesta, nu avea dreptul să fie geloasă sau, dacă era, trebuia să sufere în liniște.

Noua Japonie, începând cu anii 1945-1946, deschide o eră de schimbări aproape revoluționare, mai ales în politică și economie. Însă în ceea ce privește moravurile, greutatea trecutului continuă să fie foarte apăsătoare, iar progresele ori schimbările sunt de o rapiditate foarte inegală, în funcție de problemele ce trebuie rezolvate. Situația femeii căsătorite este ilustrarea perfectă a acestei situații. În aproape toate domeniile și destul de repede, viața sa se transformă, pentru a deveni azi cu totul diferită de ce fusese la începutul secolului și până la înfrângerea în război. Astăzi, femeia japoneză e liberă, educată, alege și este aleasă, iar acasă deține o reală putere, în special în ceea ce privește veniturile familiei și educația copiilor; astfel, ea este

respectată de soțul ei. Cu siguranță, treburile casei nu sunt deloc ușoare, însă ea circulă prin oraș, își vede prietenele, merge la cinematograf, se duce prin magazine etc. Însă, pe plan sentimental și sexual, va mai fi nevoie de încă vreo 25-30 de ani și de o nouă generație până să putem vorbi de reale modificări ori de ameliorări în relațiile soț-soție, și acest lucru doar pentru o minoritate. Aici este marea problemă¹.

Să vedem situația așa cum se prezintă ea în punctul de plecare și cum se va prelungi, cu puține schimbări, în deceniile '50 și '60 și chiar, probabil, o bună perioadă a anilor 1970. Se poate spune despre femeia japoneză din această perioadă că, în majoritatea timpului, rămâne o femeie neiubită. Flacăra senzuală și sentimentală de la început durează puțin, în curând soțul o neglijează, o vede puțin, trăiește puțin în casa sa, iese mereu fără ea, cu bărbatii, iar din când în când se culcă în altă parte. Posibilitățile sunt multe: funcționare și secretare celibatate, hostess, gheșe care, după cum ne amintim, aparțin noului val, maseuze din „băile turcești” etc. Cuplul japonez este cel mai adesea asocierea a două vieți paralele. Relațiile pot fi bune,

1. *Des Japonaises*, colectiv de femei japoneze, traducere din limba japoneză de Catherine Pigeaire și Hideko Fukumoto, *Des Femmes*, 1987. Chiar dacă interesantă, această carte nu spune, din nefericire, nimic despre problema dragostei și a sexului în cuplu și despre comportamentul soțului în această privință.

însă tandrețea nu există; soțul nu-i face curte soției sale, este mai degrabă dur cu ea. Și, mai ales, persistă sistemul celor două măsuri morale: una foarte strictă pentru ea, o alta, permisivă la extrem, pentru el. Dreptul de a fi infidel îi rămâne lui, fiindu-i totodată recunoscut: o infidelitate pasageră, în funcție de ocazie, sau o infidelitate adesea durabilă cu o amantă. Dragostea conjugală are în familie și în societate doar un loc secundar, foarte diferit de cel pe care-l ocupă în viața din Occident. De exemplu, este ceva obișnuit ca un cadru sau un funcționar să accepte de la întreprinderea sa un post în străinătate, rămânând despărțit de soție chiar doi sau trei ani. Femeia va continua să admită acest lucru, resemnată sau crezând că e normal. Pe planul raporturilor intime, ea așteaptă și primește puțin de la soțul ei, iar când vreo prietenă din străinătate îi face confidențe în legătură cu viața amoroasă a unui cuplu european, deschide ochii mari de uimire. Ea crede că acest lucru e rezervat doar profesioniștilor plăcerii (*mizu shobaz*).

Totuși, schimbările sunt atât de importante și de numeroase în Japonia creșterii accelerate și a internaționalizării, încât elementul conservator sfârșește, odată cu anii care trec, prin a fi puternic zguduit, ca vechile metereze ale zidurilor fortărețelor feudale când pământul se zdruncină puternic. Schimbări în ce privește educația tot mai prezentă a tinerelor fete, practicarea unei meserii până la căsătorie, noul lor modernism, începând cu

toaleta elegantă până, din ce în ce mai adesea, la vreo aventură sexuală înaintea căsătoriei. Schimbări în ceea ce privește familia nucleară, care nu mai numără decât doi copii, cu ajutorul, că veni vorba, avortului chirurgical atât de frecvent, pilula contraceptivă fiind practic necunoscută. Dar și schimbări în ceea ce privește bărbatul: respingerea căsătoriei aranjate, din ce în ce mai des înlocuită cu cea din dragoste; dorința de a avea o căsuță a lui, fără părinți, și descoperirea intimității vieții de cuplu în locul vieților separate de altădată. Înalta educație pe care o primește femeia și adesea poziția ei profesională au deschis mai multe căi de comunicare între el și ea. Însă, în întreprindere, cei vechi vorbesc fără nici o simpatie de o „nouă umanitate” pe care o critică și o resping, în care tânărul cadru îndrăznește să-și ia concediu, cere timp liber, cârcotește cu colegii în legătură cu trimiterile colective în șomaj, își petrece timpul cel mai adesea acasă și-și tratează tânăra soție ca pe egala sa. Începi să vezi cupluri ieșind braț la braț la cinema, mergând să cineze în vreun mic restaurant franțuzesc, plecând în weekend o dată la două săptămâni, dacă lucrează într-una din întreprinderile, minoritare, în care săptămâna de lucru are cinci zile.

Totuși, cele spuse mai sus nu sunt decât un fenomen de avangardă. Pentru majoritatea soților, odată cu miracolul economic, a apărut o rivală, dintr-o specie nouă, care îl împărțează pe soț, ținându-l sub dominația sa

totală: nu mai este vorba de gheișă, ci de *kaisha*, adică întreprinderea unde lucrează. În realitate, această întreprindere devine pentru el noua sa familie, care exercită asupra lui o adevărată tiranie. Biroul sau uzina îi dau liber între 5 și 6 ore, însă, de mai multe ori pe săptămână, ziua petrecută în compania colegilor sau a clienților se prelungește la un restaurant, fără soție, apoi în vreun bar, în interesul afacerilor întreprinderii, dar și al convivialității necesare între membrii ei. Nu se întoarce acasă decât foarte târziu și bine amețit. Să fie fericiți copiii și doamna dacă îl văd la cină de două ori pe săptămână și dacă petrec cu el duminica: adesea, și în ziua respectivă el este cu colegii lui la vreo partidă de golf! La fel de fericită poate fi soția și dacă soțul nu și-a luat vreo amantă dintre toate fetele de prin baruri. Sau dintre gheișele pe care începeam să le uităm. Căci tot în grațioasa lor companie se desfășoară adesea seara, firește, tot în interesul întreprinderii care cere ca el să fie acolo. Mai ales dacă face parte din administrație, adesea, trebuie să meargă seara, tot fără soția sa, evident, într-un mare restaurant japonez, la o cină cu gheișe, oferită de societatea unde lucrează; sau să meargă în același restaurant, ca invitat al altei firme, cu ocazia unei afaceri printre ai cărei negociatori se numără.

Dar să revenim la gheișele noastre. Din epoca Meiji la MacArthur și până în zilele noastre, cine au fost și cine sunt bărbații pe care gheișele îi primesc? Înainte de orice,

trebuie să subliniem faptul că, în special în cartierele celebre, vizita la gheșe este o plăcere a bărbaților bogați și, în general, bine situați în ierarhia socială. Încă de pe vremea împăratului Meiji, a succesorului său Taisho și a epocii militare, membrii nobilimii și ai aristocrației, personajele din guvern și din politică, înalții funcționari, militarii de rang înalt și conducătorii *zaibatsu*, adică ai marilor trusturi și grupări economice, erau cei ce le frecventau pe gheșe, cu toții provenind din familii puternice și foarte bogate. Modurile de a-și cheltui averea nu erau multe într-o țară austeră și săracă, iar frecventarea gheșelor devenea unul foarte nimerit. Un bărbat bogat trebuia să aibă o amantă, or, întreținerea unei gheșe frumoase era un titlu de glorie. Pe ruinele anului 1945, noi averi, adesea ale unor oameni întreprinzători plecați de la zero, s-au construit cu o rapiditate surprinzătoare. Nu și-au cheltuit miliardele de yen pe iahturi, Rolls-Royce-uri sau castele, ca mulți alții din Europa și Statele Unite: ei au fost văzuți reapărând în cartierele de gheșe. Erau succesorii acelor mari trusturi de care am vorbit, numite acum *zaikai* (cuvântul nemai-având nuanța peiorativă a lui *zaibatsu*), adică cei din lumea banului: P.D.G. și înalte cadre din industrie și afaceri în plină expansiune economică; alături de ei, miniștri, politicieni și înalți funcționari, artiști adesea milionari; dar și *playboys*, băieți din familii bune și moștenitori bogați, dintre care unii își datorau averea prețurilor fabuloase ale terenurilor de-a lungul întregului arhipelag.

Totuși, trebuie să facem aici o distincție care scapă adesea observatorilor străini: există, pe de o parte, bărbați care „au” o gheishă, adică cei care o au drept amantă și o întrețin; pe de altă parte, există și cei care le întâlnesc pasager la diferitele banchete unde acestea îi încântă cu prezența lor colorată. Ca să faci parte din prima categorie, trebuie să fii foarte bogat. Cei din a doua sunt mai puțin bogați, însă fac și ei parte din elita financiară a țării. Să întreții o gheishă era ceva foarte scump în anii '50, încă și mai scump în anii exploziei economice și o avere de miliardar într-o Japonie ultra-prosperă de sfârșit de secol XX.

Garderoba extrem de scumpă a unei gheişe nu este decât o mică parte din sumele cheltuite pentru ochii frumoși ai nimfei de către bogatul posesor care a ales-o printre „flori și sălcii” Ca să devină patronul ei, bărbatul începea cel mai adesea – am văzut acest lucru în Gion – prin a da sume considerabile lui *mama-san* de la *okiya* unde aceasta locuia, plătind în felul acesta cheltuielile făcute cu mult timp înainte ca gheişa să intre în scenă. Celebrarea inițială a acestui eveniment printr-un banchet costisitor, cadouri, cine cu prietenii, distracții diverse, teatru, golf, weekenduri etc. Totul era strălucitor, dar extrem de scump. Mai adăugați adesea la toate acestea o casă nouă, doar a gheişei, prețul cursurilor ce continuau la nesfârșit, biletele cumpărate cu duiumul cu ocazia *Dansului primăverii*, care se ținea anual, etc. Sunt atât de mulți

bani în joc, că, până la urmă, femeia căsătorită nu are a se teme de rivalitatea unei gheișe, doar dacă e soția unui milionar sau a unui miliardar; altfel, știe că soțul ei nu are profilul financiar necesar. În plus, sunt puține gheișe, iar femeile căsătorite sunt foarte numeroase. Totuși, acestea pot suferi fie și pentru simplul fapt că soțul lor, fără a „întreține” o gheișă, își petrece adesea timpul printre ele, ceea ce e deja destul de scump și le face să resimtă singurătatea.

Însă de unde vin banii pe care domnul îi cheltuie în felul acesta cu gheișele – când acest lucru nu se întâmplă în barurile cu hostess, a căror prezență poate fi și ea costisitoare? Cu siguranță, nu din salariu, și acest lucru din două motive: salariile japonezilor sunt rareori foarte mari, ele sunt mult mai mici decât cele din Europa ori din America, în special la nivelul cadrelor superioare. În al doilea rând, este o regulă generală ca, la sfârșitul lunii, soțul, fie el și P.D.G., să dea soției salariul; este o parte a puterii pe care aceasta o deține în casă, iar soțul nu are dreptul decât la niște bani de buzunar pe care îi primește de la ea. Din fericire, are alte resurse pentru plăcerile sale care înghit mulți bani: capitalul personal, care poate fi foarte mare dacă este dintr-o familie bună, și pe de altă parte, cheltuielile de reprezentanță pe care i le suportă întreprinderea, ca supliment la ceea ce câștigă în fiecare lună.

Cheltuielile de reprezentare ale întreprinderilor sunt un dat major al vieții sociale și economice din Japonia; ele sunt foarte importante, de vreme ce, într-o mare măsură, sunt scutite de impozite. De aceea, bugetul firmei japoneze consacră o parte enormă din beneficii, dacă ar fi să comparăm acest lucru cu o firmă occidentală, *entertainment*-ului, cum spun englezii: aceasta înseamnă a întreține, adică a distra, a onora sau a mulțumi clienții de vază, a pregăti o afacere, a sărbători încheierea ei sau, pur și simplu, a întreține relații bune nu numai cu clienții, ci și în interiorul firmei, între superiori și subalterni. În 1984, de exemplu, cheltuielile de reprezentare au atins, după cifrele Ministerului de Finanțe, suma fantastică de 3,6 trilioane de yeni, ceea ce înseamnă 144 de miliarde de franci noi, mai mult decât bugetul Apărării naționale. Statele-majore ale întreprinderii se bucură astfel de un generos „drept la semnătură” pe notele de plată pentru distracții personale sau pe cele în favoarea întreprinderii; oricum, cheltuielile vor fi suportate de aceasta. Drep-tul la nota de cheltuieli este generos pentru un șef de secție, cu atât mai mult pentru un șef de departament, în vreme ce pentru director este nelimitat. Industria plăcerilor și a timpului liber, sărbătoarea nocturnă din cartiere precum Ginza, Akasaka sau Shinjuku nu au altă explicație. Importanța fabuloasă a acestei industrii este dorită, căci, în această țară foarte populată, ea creează un mare număr de locuri de muncă și atinge sume enorme, care se vor întoarce în economie.

O societate nu va merge chiar până într-acolo încât să întrețină gheișă unui patron, însă își dă acordul pentru cheltuieli imense destinate banchetelor sau distracțiilor, cu sau fără gheișe, la care participă membri ai întreprinderii și clienți reali sau presupuși. Japonezii au vacanță? Vacanța lor, cel puțin pentru cadre, e reprezentată de aceste ore pe care le petrec aproape zi de zi în plăceri după o muncă extenuantă.

Oare nu ajung obosiți în brațele gheișelor? Cum se comportă ei? Iată încă un subiect unde secretul este obligatoriu și unde confidențele sunt rare. Însă se pare că duritatea lor – căci japonezii sunt niște bărbați duri – se poate transforma în ascultare, finețe și seducție, iar violența lor erotică (a se vedea imaginile bine-cunoscute), în senzualitate sentimentală. Iubind dragostea și femeile, s-ar apropia de caracterul francezilor dacă ar vrea să orienteze această iubire spre soția lor. Lipsa lor de tandrețe nu este așadar de nevindecăt: salonul de ceai și blândețea sale „infirmiere”, numindu-le aici pe gheișe, cunosc multe rețete pentru a-i înduioșa. Ei se lasă adesea prinși de această conspirație tipic feminină. Bărbatul japonez tiranic din fire se lasă deci cu plăcere cucerit de *amae*, adică de plăcerea dependenței de altă persoană, care ar fi, după spusele doctorului Takeo Doi, cunoscut psiholog, una din fațetele personalității bogate în contradicții a japonezului. El este, după toate aparențele,

susceptibil să fie transformat, la fel ca și gheișă, de noua tinerețe a unei Japonii care învață să iubească. Să fie oare o transformare datorată gheișei?

Gheișă este în general peste posibilitățile financiare ale bărbatului, ceea ce-l face pe acesta să se îndrepte spre persoane și locuri mult mai puțin interesante și satisfăcătoare, printre care barurile cu hostess și locurile rău famate, unde alcoolul curge din belșug. Soluția ar fi să se întoarcă acasă, să trăiască acolo mai multă vreme și să redescopere virtuțile soției sale. Dar acest lucru pare greu de realizat din pricina datoriei față de locul de muncă, impusă de întreprindere, datorie care cuprinde și ieșirile cu ceilalți colegi bărbați, și apoi tentația și puterea, la fel de periculoase, ale universului barurilor, cabaretelor și localurilor de noapte de tot felul din marile orașe japoneze.

În sfârșit, una din problemele noii Japonii devenite o superputere, o slăbiciune despre care nu se vorbește niciodată, este existența, în interiorul său, în profunzime, a unei mari frustrări sexuale. O dovadă evidentă a acestui fapt este proliferarea pornografiei prin ziare, reviste etc. Ca să te convingi, nu ai decât să urmărești, în *shinkansen* (TGV-ul japonez) sau pur și simplu în metrou, numărul de bărbați care citesc asemenea publicații și care privesc în fața tuturor ilustrațiile și desenele pornografice ale revistelor și săptămânalelor

pe care le au în mână și pe care, de altfel, le lasă pe scaun la plecare, neluându-le acasă.

Japonezul de azi este foarte adesea ultimul care nu cunoaște dragostea adevărată: a iubi și a fi iubit, acest lucru unește dragostea inimii cu dragostea simțurilor. Gheișa eliberată a sfârșit prin a ajunge la dragostea totală. Soția este pe drumul de a o cunoaște și ea, căci, ca o ultimă noutate, femeia căsătorită o descoperă, în lipsa soțului. Ar fi timpul ca el să realizeze acest lucru.

Iată secretul care adesea nu este spus: Japonia începe și ea să cunoască acest fenomen necunoscut și de negândit vreme de secole în toată istoria ei: adulterul femeii, soția infidelă care-și înșală bărbatul. Aceasta s-a săturat de singurătate. A văzut filme, a citit romane occidentale, e modernă și mobilă. Sunt mulți tineri frumoși, foarte liberi și veseli, care, neîntrați încă într-o întreprindere, au tot timpul să se distreze. Când soțul nu este niciodată prezent, când copiii sunt undeva în altă parte, când ea se bucură de mașina personală, e atât de ușor să dispari pentru câteva ore în imensul oraș și să mergi să faci dragoste în nu știu ce hotel. Iată o confidență venită din partea unui japonez: „Ele își văd prietenul poate o dată pe lună, poate de două ori, dar nimic mai mult: și aici femeia dă dovadă de o răbdare nesfârșită... Există un cuvânt nou care transmite asta, Mishima fiind cel care l-a lansat într-unul din romanele sale: *yoromeki*, a oscila. Acest lucru duce oare la complicații? Nu prea. Oricum,

mult mai puțin decât în Europa. Femeia japoneză e poate mai fatalistă, iar prietenul ei de asemenea: lipsește pasiunea, deci lipsește drama. Și apoi, își iubește soțul mult mai mult și mai bine după ce a *oscilat*"

Până când vor mai fi gheișele în floare?

Eram pe punctul de a părăsi capitala la sfârșitul unui sejur prelungit – urma să revin mai târziu, evident, în drumul meu obligatoriu între Franța și Extremul Orient – și norocul a făcut ca, pentru o petrecere de rămas-bun, prietenii mei de la ziarul *Asahi* să aibă ideea de a mă invita la Podul cu Sălcii. De la primul etaj al restaurantului unde urma să aibă loc cina, revedeam cu emoție panglica lichidă a fluviului Sumida, bărcile care treceau în sus și în jos pe apă, frumoasa arcadă a podului din amonte, în seara care începea să coloreze în albastru-închis decorul și care aprindea neoane cu reflexii vineții. De ceva vreme nu mai venisem în aceste locuri încărcate pentru mine de amintiri și de poezie. Eram cu toții în marele restaurant Inagaki, iar gazdele mele i-au anunțat vesel pe cei câțiva invitați – era acolo și genialul secretar adjunct al Națiunilor Unite, Akatani – că cina avea în program ceva rarism: ultima ucenică gheișă din Tokyo! Nu prea știu cum mai putea să existe vreo astfel de ucenică, de vreme ce MacArthur le suprimase de multă vreme, însă, în sfârșit, urma să o vedem pe ultima, care, de altfel, nu era

numită *maiko*, ca la Kyoto, ci, în mod bizar, *oskaku-san*, „onorabila turnătoare” (de saké, evident). Și, semn al unei noi Japonii, ultima din tagma ei.

Eram vreo 12 comeseni așezați în jurul unei mese joase dreptunghiulare și, după cum se cădea, vedeta petrecerii avea să apară după un moment de suspans. La început, pentru a ne încălzi, avuseserăm drept tovarășe trei sau patru gheîse foarte pe placul nostru. În sfârșit, paravanele au fost deschise larg și ucenica și-a făcut apariția. O vedeam de departe. Îmi aduc aminte, înainte de toate, strălucirea piramidei de mătase albastră în prag, pe rogojinile aurite unde, înainte de a intra, aceasta se prosterna salutând asistența. Ridicându-se, a făcut câțiva pași, tare frumoasă în kimonoul ei azuriu și purtând faimosul *obi* din brocart cu un nod lung dublu și pieptănătura după model tradițional; a îngenuncheat din nou, pentru a se înclina până la pământ în fața lui Akatani, care, ca personaj principal al serii, se afla în capul mesei. Se întorcea pentru a se prosterna în fața celorlalți, când, stupefiată, m-a zărit și, uitându-și protocolul, s-a năpustit asupra mea, îngenunchind pentru a-mi lua mâinile. „Guillain-san, dumneata ești? Îți mai aduci aminte de mine? Îți aduci aminte de Yayoi, nu-i așa?” Era fata cea mică de la salonul Yayoi de altădată, școlărița care-mi cerea să o corectez la engleză, acum o tânără fată pe punctul de a deveni gheîșă în Yanagibashi. În jur, exclamații și o surpriză plină de veselie, în vreme ce mie, pot să o spun

astăzi fără modestie, „îmi căzuse fața” „Văd că știți mai bine Tokyo decât noi, mi-au spus râzând prietenii. Avem, iată, o dovadă, și ce dovadă!” A trebuit să explic tuturor cum ne cunoscuserăm, să-i promit lui Tsukiko, care îmi turna, ceșcuță după ceșcuță, saké calduț, că mă voi întoarce în curând, că voi reveni să o văd și să o întreb ce mai face mama sa. Eram pe punctul în care-mi depănam amintirile vechi de pe Podul cu Sălci, cina continua, când, dinspre râu, la căderea nopții, au ajuns până la noi notele melancolice ale unei chitare cu trei coarde, însoțind un cântec de femeie.

„Veniți să vedeți!”, a zis una din gazdele noastre de la *Asahi* care ajunsese la balcon. Sub ferestre, o barcă în stil vechi, al cărei barcagiu mânua vâsla, ducea un interpret de *shamisen* așezat, cu o fâșie neagră pe ochi, și o pseudo-gheișă în picioare, la provă; aceasta cânta o romanță plină de tristețe. „Aceștia sunt muzicanții-cerșetori de pe râu, presupuși a fi orbi, odinioară foarte populari. Au existat, mi-a spus tovarășul de la *Asahi*, încă din vremea Edo, specialiști în cântece dureroase ori chiar desperate pe nume *jinnai*.” Pe când le aruncam monede înfășurate în hârtie albă șifonată, ziaristul a adăugat: „Pe Tsukiko o s-o mai vedeți, însă din aceștia n-o să mai vedeți: chiar sunt ultimii!” Și atunci, ne-a anunțat consternanta veste pe care ar fi trebuit să o știu: „Toată fațada dinspre râu a orașului este condamnată, a explicat el. Un dig puternic va înconjura fluviul pe cele două maluri ale sale la o înălțime ce o va atinge cel puțin pe cea a balconului nostru. Este

moartea restaurantelor, a saloanelor de ceai, a caselor private de pe malul apei. Inagaki, restaurantul în care suntem acum, se va închide și el. Cât despre Futaba, faimosul restaurant de alături, acesta s-a închis deja. Solul capitalei s-a lăsat și cartiere întregi sunt în mare pericol în caz de tsunami sau chiar de simplu taifun. De aici și hotărârea de a construi digul. Astfel, Yanagibashi probabil va pieri. Fatalul zid de beton, fatal pentru viața de pe râu, însă necesar, se va ridica peste câteva săptămâni...”

În alte capitale, un cartier vechi precum Yanagibashi, nu tocmai întins, însă încărcat de cultură și de istorie, foarte interesant din punct de vedere sociologic, seducător chiar pentru turiști, un astfel de cartier ar fi fost deci protejat. Chiar și cu zidul acesta, s-ar fi făcut tot posibilul pentru ca stabilimentele de pe acest mal celebru să continue a exista, păstrându-se astfel ceva din colierul strălucitor de lumini al serilor de odinioară. Se știe cât de mult îi admir pe japonezi, însă nu am cuvinte destul de severe pentru cruzimea și indiferența cu care, pentru a rezolva repede o treabă, au lăsat ca modernizarea să saboteze, în atâtea și în atâtea locuri, splendoarea uneia din cele mai frumoase țări din lume. În fața râului condamnat de oribilul zid, îmi venea în memorie un poem inspirat de o veche dramă *no*, *Râul Sumida*, care are loc pe malurile sale. Un copil a fost furat, iar mama sa, înnebunită de durere, călătorește

căutându-l. Ajunsă pe malul râului, aceasta crede că-și zărește copilul. Însă, când vrea să-l îmbrățișeze, nu strânge în brațe decât o fantomă, trunchiul mlădios al unei sălcii plângătoare. Iar poemul, pe care îmi amintesc că l-am citit pe o stelă, undeva, în Mukojima, pe malul celălalt, spunea:

Dacă cineva întreabă unde se întâmpla
acest lucru
spuneți doar că am dispărut
precum roua
pe malul Sumidei...

Dacă cineva întreabă unde se întâmpla acest lucru, am gândit eu, dacă cineva întreabă unde am trăit atâtea ore emoționante și ferice, spuneți doar că malul însuși a dispărut...

Akasaka, un alt cartier celebru de gheișe, n-a avut nici măcar scuza zidului protector din Yanagibashi atunci când a venit timpul ca buldozerele și betonul să-l invadeze. Un minunat și încântător sat de altădată aflat în plin oraș, pe care l-am descris deja, ar fi putut fi salvat la rândul său, chiar dacă reorganizându-l și concentrându-l. Mai rămân din toate astea câteva *chaya*, ici și colo, înghesuite între zgârie-norii de 30 de etaje care strivesc străzile cu arhitecturile lor diferite. La rândul său, Tsukiji, o prelungire a cartierului Shinjimbashi, care mai păstrează unghere ale vechiului „Tokyo din lemn” și care adăposteste totodată câteva ultime case de ceai de lux

este pândit de promotori și nu mai are decât zece ani de trăit. Dealul Kagurasaka, atât de drag mie, rezistă prin nu știu ce miracol, apărat de străduțele sale încântătoare, însă, după ultimele mele informații și observații, promotorii încep și aici să-i înconjure pantele cu tot felul de clădiri înalte: lovitura de grație finală este probabil inevitabilă și aici. Enormul preț al terenurilor în Tokyo trezește cupidități și complicități cărora nu le poți rezista.

Dacă gheișele dispar, și sunt în pericol mare să dispară, una din primele cauze ar fi triumful betonului și dispariția habitatului de altădată, fără de care modul de a trăi și decorul necesar artei lor sunt foarte greu de conceput. Echilibrul atât de fascinant între modul tradițional de a trăi și modul occidental de a fi este puternic dereglat în favoarea ultimului. Hrana de tip occidental și restaurantele cu bucătării specifice tuturor țărilor, eleganța modei moderne venite de la Paris, muzica mecanică și rock-ul, discotecile, striptease-ul, fast-food-urile, cabaretele de lux, cartierele tinerilor și mai ales concurența deșănțată a barurilor cu *bad girls* – iată realitatea Japoniei de azi, asupra căreia nu ne mai facem nici o iluzie. *Shikataganai*, spun japonezii și presa lor, adică nimic nu se poate schimba, și nici măcar nu se încearcă.

Și-apoi mai există, uitam, și prețurile. „Nu mai există aproape nici un milionar care să

poată întreţine o gheişă, îmi spunea O-Toyo acum câţiva ani deja. Odinioară, în fiecare săptămână, vedeai sosind oameni de afaceri din Osaka şi Kobe... chiar şi din Kyoto. În special bogătaşii P.D.G. din Nishijin, cartierul unde se ţes cele mai de preţ brocarturi. Cartierul lor a sărăcit, fiii lor nu mai sunt decât simpli salariaţi. Aceşti oameni plini de bani erau mai cultivaţi decât cei de azi şi nu erau doar în căutare de sex. Jucători, rafinaţi, îndrăgostiţi, trăind adesea vreo dramă secretă, uneori se sinucideau. Nimic din toate astea astăzi: două sinucideri de la război încoace e cam puţin, nu? Şi-apoi, ce naivi puteau fi bărbaţii ăştia! *Asobi*, să te distrezi, iată un cuvânt care avea un cu totul alt sens decât cel de astăzi. Imaginaţi-vă că ajungeau să organizeze pe rogojini, cu frumoasele lor, bineînţeles, chiar şi concursuri de caligrafie. Cineva mergea să aducă peneluri. Se hotăra un subiect: zăpada. Fiecare făcea un poem. O gheişă îl cânta pe cel mai bun. Am văzut chiar, e de necrezut, concursuri de parfumuri ca pe vremea anului 1000: trebuia să ghiceşti cu exactitate, mirosind fumul, compoziţia unui beţişor de tămâie sau a unei pilule de parfum foarte vechi. O glumă clasică era ca, într-o excursie colectivă, toţi să se culce în aceeaşi cameră, gheişe, domni şi ucenice gheişe. Foarte greu uneori, scrie glumind undeva Tanizaki, un romancier. Sau odată, în Ishiyuki, eram cinci şi am plecat în toiul nopţii la Arashimaya, muntele de deasupra râului, ca să contemplăm clarul de lună şi să scriem poeme!"

După O-Toyo, protectorul care se ruinează pentru o gheişă nu mai există: el ajunge să treacă în contul întreprinderii sale o parte din cheltuieli. Acum, clienţii vin în grup cu banii asiguraţi de întreprindere pentru a bârfi ca între colegi. Adesea, nu sunt deloc interesaţi. Mai vezi apărând şi lucruri noi, foarte ciudate. De exemplu, mai mulţi prieteni bogaţi pun mână de la mână ca să întreţină o gheişă. Nici unul nu o atinge, nici unul nu are dreptul de a petrece noaptea cu ea! Şi fac asta pentru glorie şi pentru că mai sunt totuşi bărbaţi cu gusturi care iubesc lumea gheişelor, dacă nu o gheişă anume.

O altă formulă nouă, întâlnită mai ales la Tokyo: gheişa de companie, gheişa firmei Sony, de exemplu, sau cea a firmei Toyota. Pentru publicitate şi prestigiu, o firmă faimoasă îşi întreţine propriile gheişe. „Astăzi, îmi zicea O-Toyo, o gheişă nu îţi va mai spune: sunt din Shimbashi, ci sunt de la Mitsubishi!” Buna mea prietenă O-Toyo ar mai fi putut cita şi alte lucruri la fel de curioase. De exemplu, *golf geisha*, care soseşte pe gazon, în pantaloni şi bluză de golf, şi-şi petrece ziua socotită „în regim de taximetru”, ceea ce este, într-un alt mod, o plăcere ultra-costisitoare şi glorioasă pentru cel care a închiriat-o. Sau *cocktail geisha*: la nu ştiu ce petrecere a vreunei bănci sau societăţi comerciale, cu 800 de invitaţi la hotelul Okura sau în altă

parte, vreo 40 de gheişe, 50 de milioane de franci vechi cheltuiţi în pierdere, pentru „image”, fără ca cineva să aibă ideea să dea aceeaşi sumă unui spital. În sfârşit, gheişele „noului val”, în kimonouri splendide, mereu în picioare, niciodată în genunchi, care toarnă whisky, brandy sau cocktailuri şi care asigură serviciul nenumăratelor bufete, americane ori japoneze, unde toţi mănâncă în picioare. Unde sunt gheişele de altădată?

Numărul lor este într-o continuă scădere. Statisticile sunt neliniştitoare în această privinţă. În întreaga Japonie, după Liza Dalbi, gheişa americană, erau ceva mai mult de 18.000 de gheişe în 1980, pe când în 1920 erau de zece ori mai multe. La Kyoto, în 1983, doar 22 de ucenice şi 550 de gheişe. La Tokyo, 2.000 de gheişe, dacă le numărăm pe cele adevărate. Din 10 noi recrutate, vor mai rămâne doar trei câţiva ani mai târziu, cinci retrăgându-se pentru a se căsători şi două alegând lumea coruptă a barurilor de noapte. „Doar câţiva ani, spunea Junichi Mita, roman-cier specializat în poveştile cu gheişe, şi meseria lor va fi doar să danseze pentru turişti, aşa cum fac acum pieile-roşii din Statele Unite.”

Ei bine, nu! Tokyo, oraşul viitorului, le poate lăsa de izbelişte pe gheişe, însă mai există cel puţin un loc unde acestea vor rămâne vii şi prezente în lumea modernă, la Kyoto. Şi în Gion. În Gion, ele vor continua să existe pentru că Gion va continua să existe. Dispariţia acestui cartier este la fel de greu

de imaginat ca și dispariția Ile de la Cité sau a castelului de la Versailles. Un orașel fără echivalent în lume, un labirint cu pereți de cedru și de bambus, un stup compartimentat în mii de alveole de culoarea mierii, un cuib secret populat cu fluturi de o frumusețe strălucitoare, nicicând această zonă nu se va vedea invadată de beton. Dacă într-o bună zi Tokyo va rămâne fără gheșe, acesta va fi un motiv în plus pentru Kyoto de a le păzi cu strășnicie pe ale sale în Gion, fortăreață inexpugnabilă a tradiției, păstrător viguros al modului de viață și al culturii Japoniei de odinioară. Gion va continua să ofere un cadru esențial pentru continuarea vieții artistice și poetice, de eleganță și de dragoste ale cărei campioane și păstrătoare sunt gheșele. În plus, întreg orașul Kyoto este acolo pentru a contribui la apărarea și ilustrarea acestei culturi. Există în provincii de care nu am vorbit destul alte oaze-Gion, din nord în sud, de exemplu la Kanazawa, Yamagata, Izu, Yamaguchi etc., alte citadele ale Japoniei tradiționale ale căror arhitecturi din lemn și interioare din paie și hârtie sunt o provocare lansată metalului și betonului din zilele noastre. Nici măcar nu vorbim în acest caz de supraviețuire sau de salvare: la Kyoto, vechea cultură nu a dat înapoi niciodată, dimpotrivă, ea strălucește mai puternic și mai viu ca niciodată. Ironie a progresului, nimic nu contribuie mai mult la însuflețirea și răspândirea ei la acest sfârșit de secol XX decât cele mai moderne tehnici, televiziunea și toate mijloacele audio-vizuale, ce reînvie frecvent imaginile și spiritul său. Kyoto este prin excelență locul care

continuă să practice coexistența celor două Japonii, cea veche și cea nouă; juxtapunerea vechilor tradiții cu modernismul cel mai îndrăzneț: genială dedublare inaugurată de epoca Meiji, îmbinând Orientul și Occidentul. Mai mult, începând cu prințul Genji și epoca sa, timp de o mie de ani, Kyoto n-a încetat vreodată să păstreze și să îmbogățească de la un secol la altul o estetică și o sensibilitate de excepție, rezultate dintr-un simț exigent în ceea ce privește frumusețea, dintr-o delicatețe a gustului, dintr-o fină observație, dintr-o grijă minuțioasă, adăugând la toate acestea o percepție a lumii intens feminină. Tocmai în această gestație estetică și culturală, femeia, chiar în epocile în care era umilită și ștearsă, a obținut o revanșă și o victorie indirectă asupra bărbatului cu două săbii.

Gheișa rămâne una din cele mai edificatoare reprezentante ale acestui trecut care nu mai e trecut de vreme ce continuă în prezent. Poporul japonez a avut mereu relații foarte speciale cu timpul. Gheișa trăiește tradiția fără a înceta, în același timp, să-și trăiască din plin prezentul. În ochii mei, complotul gheișelor despre care am vorbit este mai mult decât dorința de a-l îmblânzi și de a-l cuceri pe *homo oeconomicus* prin arta și farmecul lor; văd mai degrabă aici o încercare mult mai importantă de a menține ori a reintroduce cultura japoneză în îngrozitorul materialism care amenință această țară. Aici, soli gheișa nu sunt rivale, sunt aliate, fie

sau nu acest lucru. Pe bărbați, pe soți, din care mulți se lasă devorați de muncă, bani și roboți, ele trebuie să-i reînvețe ce sunt timpul pierdut, dorința de a contempla o floare, ade-vărata dragoste care poate veni din partea unei femei, tresăririle inimii, pe scurt, tot ceea ce nu poate intra într-un calculator. Fără femei, Japonia piere: vreau să spun, fără partea de destindere și de dragoste pe care femeile o pot aduce în Japonia automatizată a anului 2000, care va avea atâta nevoie de ele.

La fel, ele vor avea, cred, de partea lor complicitatea multor bărbați, tineri și bătrâni. În goana spre al treilea mileniu științific și hipertehnic, se simte în Japonia și la japonezi o profundă nostalgie pentru Japonia de ieri, o parte de spirit „retro” care visează să regăsească anumite rețete de calm, de poezie și de fericire. Este un fapt frecvent și bine-cunoscut ca un tânăr japonez aflat la început de drum să vrea mai întâi să vadă în jurul lui doar mobilă în stil occidental, scaune, mese înalte sau paturi. El nu merge la spectacolele tradiționale și plătește pentru soția sa nu un kimono, ci o rochie de firmă, de exemplu Dior, Dior-Tokyo. Și iată că între 40 și 50 de ani, „o întoarce”, după cum spunea prietenul meu Shimamura, adică e cuprins de nevoia de a redeveni japonez. Se îndrăgostește din nou de pereții culisanți și de *tatami*.

„Am descoperit că, în cazul bărbaților, un întreg mediu și un întreg segment de vârstă

sunt în această situație, spunea Shimamura, și acest lucru în momentul în care eu însumi fusesem cuprins de pasiunea de a picta gheișe. Adesea, la o anumită vârstă, orice japonez vrea să revină în lumea în care femeile îngennunchează în fața lui pe pernute de mătase, în dulcea trasparență a *shoji*. Este cazul, de exemplu, al grupului de elevi pe care îi aduc de la Tokyo cu mine pentru a picta și desena în casele de ceai. Bogați și deja trecuți de 50 de ani, aceștia acceptă cu plăcere să plătească scump, foarte scump, plăcerea de a le pune pe gheișe să pozeze, îmbrăcate în kimounouri superbe, și de a cina toți apoi cu ele, pentru a le cunoaște mai bine și pentru a se distra după moda veche, fără să aștepte ca darurile lor să fie recompensate. Esențial este să reînsuflețim această lume unică, atât de profund «a noastră», să n-o lăsăm să dispară sub loviturile Japoniei ultramoderne... Să redeschidem *shoji*... Să ne îndepărtăm uneori de betoane... Să coborâm de la etajul 30 și să redescoperim câteva din bucuriile simple ale civilizației vechi... Dacă nu vom reacționa, nu va mai exista în curând în orașele noastre decât un singur colț de Japonie veche, bătrânul templu cu arhitectura din lemn care menține în jurul său o insuliță din ce-a fost această țară odinioară. Mai degrabă saloanele de ceai, nu-i așa?, decât templul și cimitirul de sub copaci, unde vom avea tot timpul de pe lume să mergem să dormim.” Prietenul meu adăuga că, dacă Tokyo tinde din ce în ce mai mult să depășească în modernitate New York-ul sau Hong Kong-ul, provincia japoneză nu urmează aceeași direcție. Vedem

construindu-se case noi, ce respectă arhitectura tradițională, chiar dacă acestea îl costă pe bogatul lor proprietar mult mai scump decât o locuință echivalentă în stil occidental.

Tatami și kimono, iată, cred, combinația magică ce are darul de a reține sau de a-i readuce pe bogații bărbați ai Japoniei în lumea florilor și a sălciilor. Împreună, *tatami*-ul și kimonoul au generat o parte din estetica Japoniei sau chiar cultura ei, de vreme ce au format atât femeia, cât și gheisha. *Tatami*-ul a fost elementul care i-a inspirat multe aspecte din stilul său: mersul în *tabi* sau în picioarele goale, grația cu care se apleacă sau se ridică, frumusețea momentelor de odihnă tihnite... căci ea nu stă tot timpul în poziția puțin țeapănă din timpul ceremoniei. Apoi, dacă prezența sa se prelungește și dacă ești pentru ea un prieten cunoscut sau intim, îngenuncherea se destinde: astfel, își va permite să se întindă voluptuos pe rogojină în forma literei Z, în kimono. Brațul îi este de această dată dezgolit, cotul se sprijină pe pernute și, în timp ce un picior se întinde, celălalt se îndoaie, ridicând ușor mătasea, descoperind poate o părticică din genunchiul ei alb. Nu merge mai departe, pudoarea i-o interzice. „Modelele mele ucenice nu acceptă aproape niciodată să pozeze goale”, îmi zicea Shimamura. Timp de secole, modul în care artiștii au pictat frumusețea corpului a constatat în reprezentarea splendorii stofelor din costumele lor, lăsând ca formele să se ghicească

doar pe dedesubt, neinteresându-se deloc de linia feței. Nudul nu apărea decât în stampele erotice, în principiu secrete, celebrele *shunga*, și atunci cu o violență și o voluptate dublă – a bărbatului și a femeii –, însă este vorba aici despre scenele din Yoshiwara, despre dera-pajele curtezanelor sale. În afară de aceasta, ca imagine sau în viața de zi cu zi, culmea erotismului rămânea, de exemplu, o pulpă ușor dezgolită când vântul sau mișcarea lăsa să se vadă o bucată de jupon roșu de sub rochie. Chiar și în momentul de dinaintea celei mai mari intimități, o gheișă adevărată, distinsă, se dezbrăca greu, păstrând, chiar și după ce ultimul brâu era desfăcut, un acoperământ pe care nu-l scotea decât când dispărea sub cearșaf.

„Aceste lucruri s-au schimbat totuși azi, îmi zice Shimamura, fie și numai în ce privește cadrul. Altădată, ele adorau să facă dragoste «închise» sub pânza contra țăntarilor, un imens cub de voal, la fel de mare ca și încăperea, căci nenumăratele insecte erau atrase de lămpița așezată lângă rogojini. Această pânză ușoară era verde, iar pentru gheișă era un ultim vâl, a cărui transparență îi conferea o imagine incertă. Văzută din afară, era ca o sirenă în apă. Japonia de azi, o consumatoare înrăită de insecticide, nu mai are țăntari, deci nici pânză contra lor. Fără aceasta, s-a zis și cu imaginea neclară, cu închiderea într-o astfel de cușcă fragilă, în schimb e libertatea, libertatea de pe *tatami*. Mă întrebi cum sunt ele... acum? Dar cred că știi, Guillain-san.

Nu foarte diferite, în general, de femeile care nu sunt gheise pe care le cunoști. Deci, delicioase... naturale, înainte de toate... fără complexe și ascultătoare. La ele nu există momente de stânjeneală, nu există limite. Faci cu ele ce vrei, ce le înveți, dacă e cazul. Sunt gata să facă orice, dar fără depravare. Sentimentul merge la fel de departe ca și voluptatea, poate merge până la pasiune... însă, pentru aceasta, e nevoie aproape întotdeauna de liniște. Nu se vorbește, e o pasiune fără cuvinte; cuvintele voastre de *gaijin*, jurămintele voastre, toate acestea nu-și au locul. Dacă ea îți spune *I love you* este pentru că a văzut prea multe filme americane. Sărutul, dragostea fizică sunt cuvinte pe care japoneza a trebuit să le inventeze și apoi să le introducă în dicționare. *Seppun* și *kiss*, de exemplu, nu înseamnă același lucru. *Seppun* nu intervine decât în momentul suprem. Doar tăcere sau un geamăt de plăcere, însă nici o vorbă. Cel mai mic cuvânt ar îngreuna zborul fulgurent spre stele."

Vă vorbeam, de asemenea, despre libertatea conferită de *tatami*. Vedeți dumneavoastră, un *tatami* este ceva ce îi duce pe japonezi spre lumea de altădată, cred. O-Toyo a râs de mine într-o zi când a aflat că la Tokyo dorm într-un pat. „Dar ai să cazi din el! mi-a zis ea izbucnind în râs. Ai să-ți rupi ceva! Și apoi, nu ai loc! Într-un pat mai faci și alte lucruri decât să dormi...” Știa ce spune. Evident, nu te culci direct pe rogojini, acestea dispărând sub o bogată lenjerie de pat mătăsoasă și colorată. Însă *tatami* sunt undeva

foarte aproape, ca o prelungire a acestei lenjerii, ca o mare largă și liniștită în jurul unei insule. Odată cu primăvara, când vremea se încălzește, lenjeria devine mai subțire, totul zboară, ca acele *yukata* care nici nu acoperă, nici nu mai împiedică pe nimeni; te trezești în curând... direct pe rogojină. O-Toyo avea dreptate. Dacă e să le comparăm cu un pat, *tatami*-urile, încăperea aurie cu rogojini, ce spațiu! Ce câmp de acțiune pentru un judo atât de plăcut! În sfârșit, rogojina este netedă, elastică, atât de răcoroasă vara pentru trupurile acoperite de sudoare...

Din păcate, Shimamura, pictorul și prietenul gheișelor, care vorbea așa de bine franceza, a părăsit această lume, penelurile, modelele sale, și s-a dus să doarmă în umbra unui bătrân cimitir. Recent, O-Kimi ne-a scris din Gion pentru a ne transmite trista veste a morții vechii și dragei sale prietene O-Toyo. O-Toyo a continuat să meargă, neobosită în sandalele și șosetele ei albe, până într-o seară când, după ce a trecut în partea cealaltă a cartierului Gion, în zona plină de lumini a barurilor, restaurantelor și cabaretelor, aflată dincolo de bulevard, a fost călcată de o mașină.

Sărmanii mei prieteni, și el, și ea, cărora le datorez atâtea bucurii! Voi mai revedea cartierul Gion? Acel cartier pe care ei m-au ajutat să-l cunosc și care trezește în cei îl frecventează o nevoie nostalgică de a

reîntoarce, iar în frumoasele care-l locuiesc, un fel de iubire mistică și de mândrie.

Aproape de Shirakawa, un mic râu care mărginește cartierul cu apa sa limpede și sălciile sale, se poate vedea o stelă unde au fost gravate celebrele versuri ale poetului Isamu Yoshii în care este exprimată această dragoste. Traducerea mea nu-i va încânta pe Musset ori pe Apollinaire, însă îmi plac nespusele naivitatea și sinceritatea acestui *tanka* melancolic:

Oriunde aş fi
Gion, dragostea mea,
chiar şi dormind,
aud mereu
sub pernă
apa ta care curge, curge, curge¹...

1. În japoneză: *Kanika kuni/ Gion wa koishii/ neru toki mo/ makura no shita wo/ mizu no nagawu.*

Glosar

<i>Banzai!</i>	Ura! Trăiască (cineva)!
<i>bon</i>	sărbătoarea morților
<i>chaya</i>	salon de ceai în care locuiesc uneori gheișele
<i>fiisuma</i>	ușă sau ecran culisante
<i>futon</i>	saltea subțire, cuvertură de pat
<i>gaijin</i>	străin
<i>gheishaya</i>	casă de gheișe, în care ele locuiesc sau vin
<i>geta</i>	sandală cu talpă de lemn
<i>happi</i>	cămașă de meșteșugar, de valet
<i>iki</i>	eleganța japoneză
<i>kabuki</i>	teatru popular clasic
<i>kaisha</i>	societate, companie, firmă
<i>kakemono</i>	tablou sau rulou suspendat în general în alcov
<i>kappo</i>	restaurant elegant unde vin gheișele
<i>karyukai</i>	lumea florilor și a sălciilor
<i>kemban</i>	birou al unei asociații de gheișe
<i>kimono</i>	rochie pe care o poartă japonezele, robă clasică purtată de bărbați
<i>koto</i>	harpă orizontală cu treisprezece coarde
<i>machiai</i>	casă de întâlnire unde se cinează, se bea și se doarme
<i>mama-san</i>	patroană a unui salon de ceai, unei <i>ochiya</i>
<i>matsuri</i>	sărbătoare a unui templu, a sanctuar

<i>mekake</i>	a doua soție sau amantă
<i>mikoshi</i>	cutie sacră ce conține idolul sau simbolul unui zeu
<i>mizu shobai no</i>	meseriile care vând plăceri teatru clasic aristocratic de inspirație budistă
<i>nomiya</i>	bistrou, prăvălie unde se bea
<i>obi</i>	centură lată înnodată peste kimono
<i>okamisan</i>	patroană a unei prăvălii, a unui salon de ceai, a unui restaurant
<i>okasan</i>	echivalentul lui <i>mama-san</i>
<i>okiya</i>	casă în care locuiesc câteva gheîșe și ucenice gheîșe
<i>pam-pam</i>	prostituată (în argoul soldaților americani)
<i>riokan</i>	han
<i>riotei</i>	restaurant unde vin gheîșele
<i>saké</i>	alcool din orez
<i>Sanja</i>	una din principalele sărbători ale templului din Asakusa
<i>setsubun</i>	ceremonie de purificare anuală pentru alungarea demonilor
<i>shakubachi</i>	flaut greu din bambus
<i>shamisen</i>	chitară cu trei coarde și acoperită cu piele de pisică
<i>shinto</i>	religia națională a Japoniei
<i>shitamachi</i>	partea de jos a orașului Tokyo
<i>shogun</i>	general dictator din vechea Japonie
<i>shoji</i>	fereastră cu geamurile din hârtie
<i>soroban</i>	abac utilizat pe scară largă
<i>sushi</i>	pește crud așezat pe un rulou de orez
<i>tabi</i>	șosetă de pânză
<i>tanka</i>	poem din vremurile vechi, cu ritmul 5-7-5-7-7 (31 de silabe)
<i>tatami</i>	saltea de paie acoperită cu o rogojină făcută dintr-o iarbă specială
<i>tempura</i>	plăcintă cu pește

<i>tokonoma</i>	alcov în încăperea principală, care expune o pictură și un obiect de artă
<i>torii</i>	portic sacru la intrarea în sanctuaarele shintoiste
<i>ukiyo</i>	stampă, imagine a lumii plutitoare
<i>yadoya</i>	han
<i>yakuza</i>	gangster, membru al mafiei
<i>yose</i>	teatru mic de povestitori populari
<i>yukata</i>	kimono ieftin din bumbac pentru anotimpul cald
<i>zaibatsu</i>	marile trusturi de dinainte de război
<i>zaikai</i>	mediile financiare și de afaceri de după război
<i>zashiki</i>	cameră cu rogojini; angajarea unei gheșe pentru cină
<i>zori</i>	sandale

Cuprins

<i>Cuvânt înainte</i>	5
Gheișa și luptătorul de sumo.....	7
Gheișele pentru străini.....	24
Curtezane și gheișe de odinioară.....	36
Cele nouă centuri.....	49
Domnișoara „O mie de generații”	63
Noști de bucurie, noști de disperare.....	75
Renașterea.....	85
Seri și mătăsuri.....	100
Sărbătorile.....	116
La Kyoto: Gion	130
Masayo, ucenica gheișă.....	143
Kumiko, gheișa.....	156
Intimități	168
O lume plutitoare.....	182
Dragostea	196
Neiubitele	215
Până când vor mai fi gheișele în floare?	231
<i>Glosar</i>	249

În colecția *eseuri & confesiuni*

au apărut:

Carlo Maria Martini, Umberto Eco – *În ce cred cei care nu cred?*

Alexandru Paleologu – *Bunul-simț ca paradox*

Alexandru Paleologu – *Despre lucrurile cu adevărat importante*

Ion Vianu – *Amor intellectualis. Romanul unei educații*

Mircea Mihăieș – *Ultimul Judt*

Tony Judt – *Cabana memoriei*

Norman Manea, Hannes Stein – *Cuvinte din exil*

Alex. Leo Șerban – *De ce vedem filme. Et in Arcadia Cinema*

Günter Grass – *Decojind ceapa*

Aldous Huxley – *Porțile percepției • Raiul și iadul*

Octavian Paler – *Rugați-vă să nu vă crească aripi*

Jorge Luis Borges – *Nouă eseuri dantești • Borges oral*

Ernesto Che Guevara – *Jurnal pe motocicletă*

Octavian Paler – *Deșertul pentru totdeauna*

H.-R. Patapievici – *Cerul văzut prin lentilă*

Ioan Petru Culianu – *Păcatul împotriva spiritului. Scrieri politice*

Octavian Paler – *Apărarea lui Galilei*

Lev Șestov – *Noaptea din grădina Ghetsimani • Privilegiații și dezmoșteniții istoriei*

Adelin Petrișor – *Războaiele mele*

Nikolai Berdiaev – *Sensul istoriei*

Vasile Ernu – *Născut în URSS*

Umberto Eco – *Cum ne construim dușmanul*

Jules Barbey d'Aurevilly – *Dandysmul*

Aldous Huxley – *Reîntoarcere în minunata lume nouă*

Octavian Paler – *Polemici cordiale*
Radu Pavel Gheo – *Adio, adio, patria mea*
cu î din i, cu â din a
Cella Serghi – *Pe firul de păianjen al memoriei*
Henri Bergson – *Teoria râsului*
Cristian Tudor Popescu – *Copiii fiarei*
Stendhal – *Despre dragoste*
Vintilă Mihăilescu – *Scutecele națiunii și hainele*
împăratului. Note de antropologie publică
Irfan Orga – *Portretul unei familii turcești. O poveste*
din Istanbulul de altădată
Edmund de Waal – *Iepurele cu ochi de chihlimbar.*
O misterioasă moștenire de familie
Robert Guillaín – *Gheișele*

în pregătire:

Alina Mungiu-Pippidi – *De ce nu iau românii*
premiul Nobel

www.polirom.ro

Coperta: Carmen Parli
Tehnoredactor: Constantin Mihăescu

Bun de tipar: martie 2014. Apărut: 2014
Editura Polirom, B-dul Carol I nr. 4 • P.O. BOX 266
700506, Iași, Tel. & Fax: (0232) 21.41.00; (0232) 21.41.11;
(0232) 21.74.40 (difuzare); E-mail: office@polirom.ro
București, Splaiul Unirii nr. 6, bl. B3A, sc. 1, et. 1,
sector 4, 040031, O.P. 53 • C.P. 15-728
Tel.: (021) 313.89.78; E-mail: office.bucuresti@polirom.ro

Tiparul executat la Tipografia REAL

eseuri & confesiuni

POLIROM

Arhetip al feminității? Păstrătoare ale tradiției? Prostituate de lux? Puțini occidentali au reușit să pătrundă în lumea secretă a gheișelor și să o înțeleagă. O lume a luxului și a dragostei, a culturii și a misterului, cu așezări și un mod de viață amintind de vechile stampe japoneze. O lume plină de farmec, situată parcă în afara timpului. Robert Guillain, un jurnalist francez care a trăit aproape 40 de ani în Asia și a iubit cu precădere Japonia, ne oferă o mărturie fără echivalent despre universul gheișelor și obiceiurile și tradițiile nipone. Un univers pe care Guillain îl descoperă și în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, când armata japoneză lupta în China și în Pacific, și în perioada când Japonia ajunge printre cele mai mari puteri industriale din lume.

Gheișa și luptătorul de sumo • Gheișele pentru străini • Curtezane și gheișe de odinioară • Sărbătorile • Masayo, ucenica gheișă • Kumiko, gheișa • Dragostea • Până când vor mai fi gheișele în floare?

EDITURA POLIROM

ISBN 978-973-46-4188-8



9 789734 641888

www.polirom.ro

Carte publicată și în ediție digitală